

APUOLĖ
(ALEKSANDRIJOS SENIŪNIJA)

76. KALNAS nurodomas priešingoje negu piliakalnis (Ar-954) Luobos upės pusėje. J. Remeika rašė: „*Kitoj pusėj upės, pačiame kalne, medžiais apaugusiame, kaip ir pats piliakalnis, esą buvusi šventovės bei maldyklos vieta*” (Remeika J., 1931).

L. REMEIKA J., 1931, 1093; REMEIKA J., 1938, 79 (TARP DVIEJŲ UPELIŲ ĮSISPAUDĖ PILIAKALNIS, O ATOKIOJ AUKŠTUMOJ [...] TURĖJO VIETĄ VADINAMOJĮ ŠVENTOVĖ).

77. PILIAKALNIS (Ar-954). PAVAV. Sakoma, kad kai žmonės pradėjo tikėti į „tikrąjį dievą”, po kurio laiko jie vėl nuo jo atsimetę ir grįžę prie savo pagoniškų tikėjimų. Tada ant Apuolės piliakalnio, taip pat ant Erkšvos Alkos kalno vėl pradėjo deginti aukas.

Š. ŠLIAVAS J., 1978, 52.

78. AKMUO su dubenėliais (Ar-2050) perkeltas 570 m į ŠR nuo kelio Daujotai-Kaukolikai, 320 m į PR nuo Apuolės piliakalnio, 130 m į PV nuo kairiojo Brukio up. kranto, 260 m į Š nuo savo senosios vietos. Akm. - 2,3x2,3x2,8 m dydžio, dabar guli savo viršumi (kiek smailėjančiu) į apačią (ant šono). Akmens šone - 24, 3-9 cm skr. ir 1,2-2,5 cm gylio dubenėliai, be to, iškaltos raidės “Mt” ir metai “1818”. Ties ženklu “t” - 5 gludinti

dubenėliai. Ankstesnėje akmens padėtyje čia aukščiausiai buvo maždaug 3,5 cm skr. ir 0,5 cm gylio dubenėlis, nuo jo per 4 cm - maždaug 4 cm skr. ir 0,5 cm gylio, 5 cm žemiau - maždaug 3,0 cm skr. ir 0,3 cm gylio dubenėlis (jis beveik liečiasi su iškaltosios t raidės viršumi), dar 16 cm žemiau - 2,5 cm skr. ir 0,3 cm gylio dubenėlis, nuo kurio maždaug 7 cm žemiau yra apie 4 cm skr. ir 0,5 cm gylio dubenėlis.

Š. 1987 m. MMT žv., AS 1372/6; V.V. L. ATL 1986 IR 1987 METAIS. V., 1988, 181-182.

AUGZELIAI
(YLAKIŲ SENIŪNIJA)

79. ŠALTINIS - Skalkijaus pievoje, į Š nuo kaimo. “*Visad gvas šaltinis, kurį moterėlės paskelbė net stebuklingu*”. Čia žmonės semdavosi vandens akims prausti, nes tas vanduo ištraukia karštį.

Š. LŽV (K. KUZMINSKIS, 1935).

BARSTYČIŲ SENIŪNIJA

AKMUO - prie kelio Barstyčiai-Ylakai, R jo pusėje, tuoj už Barstyčių, akmenų krūvoje. Jis turi gražų gamtinį įdubimą, primenantį dešinės pėdos atspaudą.

Š. D.R.

Pav. 97. Barstyčių seniūn. akmuo su "pėda" (antrame plane). D. Ramančionio nuotr., 1994

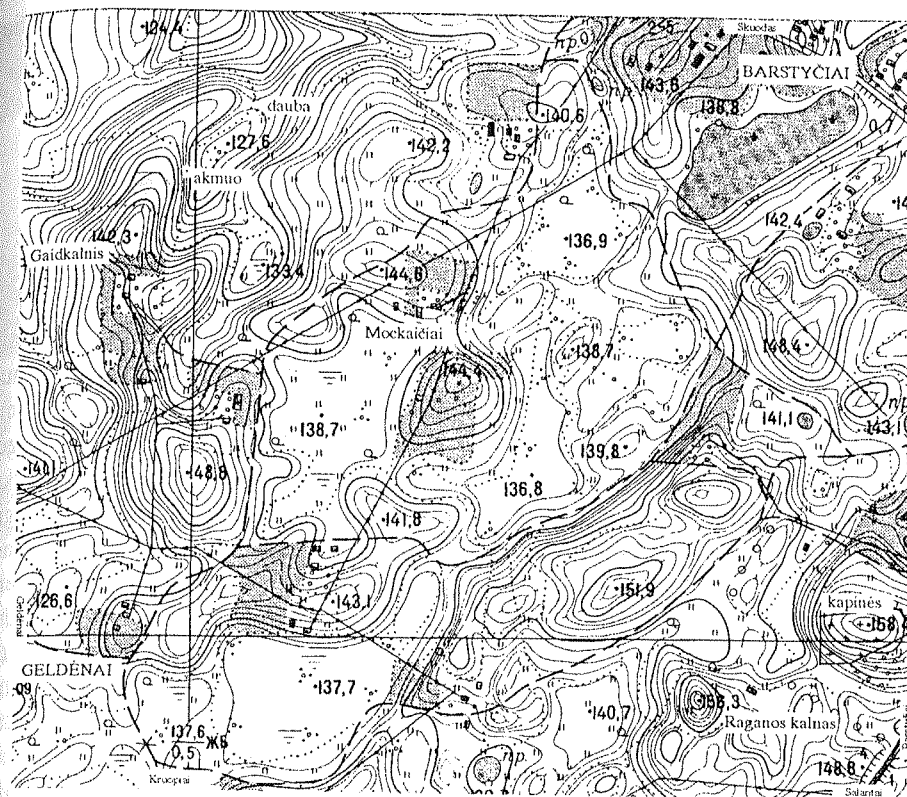
BARSTYČIAI (BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)

Pavadinimas Barstyčiai kilo greičiausiai iš lokalinio vietovardžio, žymėjusio vietą, susijusią su mitinėmis būtybėmis, rašytiniuose šaltiniuose žinomomis *barstuccas*, *barstuce* vardais (V.V.). Ta vieta galėjo būti pelkių aplinkoje, į Š-ŠV nuo miestelio, į Laumių k. pusę. PADAV. A. Velnias nešė į Žemaičių Kalvarijos atlaidus maišą datvatkų, bet ties Barstyčiais jos pabirusios (iš čia "barstyti" ir "Barstyčiai" - (V.V.). B. Čia, miškuose, gyveno labai plėšrūs barsukai ("iš tu tun jau barsiukų ir Barstytei" - LTR 4061/42). C. Vardas kildinamas ir iš to, kad šeriant arklius vietos karčemoje likdavo pribarstyta šieno (V.V.). Barstyčiai 1649 m. buvo padovanoti Pašiausės jėzuitų kolegijai. Pirma bažnyčia buvo pastatyta 1788 m. Padavimuose sakoma, kad poną čia buvusiuose miškuose užpuolė meška. Ponui artinosi mirtis, bet ponas pažadėjo išsigelbėjęs pastatyti toje vietoje

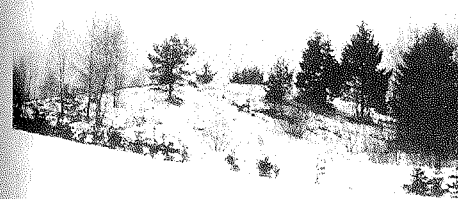
bažnyčią, ir jam pasisekė likti gyvam (ponas šaukė: "Pone dievuli, gelbėk, aš pastatysiu bažnyčią" - VUB F213-137/31; kiti mano, kad užpuolė labai plėšrūs barsukai).

Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/1-2,9; LTR 4061: 42, 113; VUB F213-137: 31,32.

80. RAGANOS, RAGANŲ KALNAS (*alkakalnis Av-1137*) - PV Barstyčių pakraštyje, 120 m į PV-V nuo miestelio kapinių PV tvoros kampo, į ŠV nuo kelio Barstyčiai-Salantai. Vietovė vadinama *Vieše*. Kalnelis kiek pailgas Š-P kryptimi, apie 20 m skr., h=6 m. PADAV. A. Kartą čia medžiojo vienas žemaičių kunigaikštis. Užklupus nakčiai, jis pasiliko nakvoti ant kalnelio tarp miškų. Vidurnaktį iš kalno išlindo didelė ragana su trim ragais ir pranešė kunigaikščiui, kad šis skubėtų į savo pilį, kurią nori užpulti priešai. Taip buvo išgelbėta kunigaikščio pilis, ir gerosios raganos garbei kalneliui suteiktas jos vardas (VAK). B. Sakoma, kad čia mėgdavo suvažiuoti puotauti ("viešėti") raganos (1994 m. LR KPI; suskrisdavo ant šluotų ar ližių tartis. - V.V.; kiti mano, kad atlėkdavo linksmintis iš Laumių kaimo ežerėlio. - Kubilius A., 1961; "raganos išsimaudžiusios kalno papėdėje durpyne, naktį pakildavo į kalno viršūnę ir pasiutusiai šokdavusios iki gaidžiams pragystant, o paskui vėl grįždavusios į durpynus" - AP). C. Ant kalnelio sudegino raganą, ir kalnas taip pavadintas (LTR 4061/82). D. Raganiai senovėje negavo vietos gyventi tarp žmonių ir įsikūrė miškuose ant šio kalnelio. Po to raganiai nežinia kur išvyko, o ant kalno likusi gyventi tik

Pav. 98. Mockaičių Gaidkalnis, Pikčiaus kūlis, dauba, Barstyčių Raganos kalnas

Pav. 99. Barstyčių Raganos kalnas. Aut. nuotr., 1994

viena sena ragana (VUB F213-137/8). E. Pasakojama, kad dvaro panelė labai kankindavusi baudžiauninkus ir, panaikinus baudžiavą, ji pasikorė ant kalno - nuo to kilo pavadinimas (1994 m. LR KPI). F. Pokario metais vieną

sekmadienį čia matė moteris labai gražiais rūbais, kurios nusiritusios nuo kalno ir prapuolusios (Šliavas J., 1978; kitą kartą buvo pasakojama, kad nusirito į balą - 1994 m. LR KPI). "Anksčiau pro kalną žmonės nakties metu bijodavo praeiti, nes buvo pasakojama šimtai atsitikimų" (1961 m. - AP). Ant kalno esą augo didelis alksnis, kurio viena lapų pusė buvo balta, o kita - žalia. Ant kalno švenčiama Joninių šventė (06 23-24).

Š. 1966 m. LII žv., AS 246/72; 1987 m. MMT žv., AS 1372/7-8; 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/9-10; AP (A. KUBILIUS, 1961 04 25); LTR 4061/82; ŠLIAVAS J., 1978, 54; VAK 28/7-8; VUB F213-137/8. L. KVIKLYS B., 1991, 4/387; KUBILIUS A., 1961.

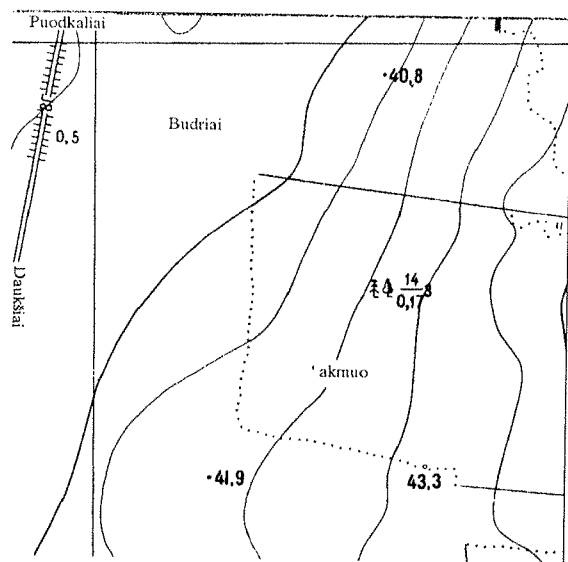
**BOBELIŠKĖS
(MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)**

81. AKMUO su MARIJOS PĖDOMIS buvo į V nuo kaimo, miškelyje, vad. Kryžiške. Akmenį sunaikino melioratoriai 7-8 dešimtmetyje. PADAV. A. Buvo apsireiškimas - viena rytą (ar vakarą) pamatė ant akmens bestovinčią Mariją, o šalia - "Kristaus kryžmą" (kryžių? - V.V.). Nuo tada ši vieta pavadinta Kryžiške, o akmenyje liko įspaustos dvi Marijos pėdos (Vaitkevičius V., 1995).

Š. LŽV (S. TAMOŠIŪNIENĖ, 1937; BAKSČIAI, YRA AKMUO SU ŽMOGAUS PĖDOMIS); L. VAITKEVIČIUS V., 1995, 32.

**BROTYKAI
(NOTĖNŲ SENIŪNIJA)**

82. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu. Iš šio kaimo į Mosėdžio akmenų

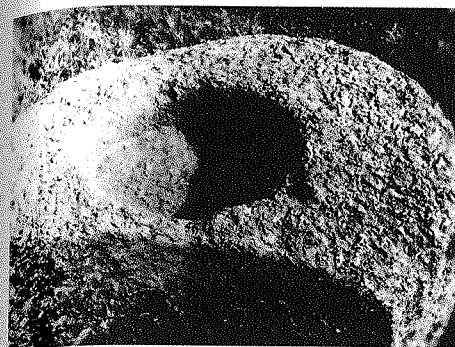
Pav. 100. Budrių akmuo su plokščiadugniu dubeniu

muziejų perkeltas akmuo su plokščiadugniu dubeniu.

Š. V. ORBAKO 1994 M. INFORMACIJA.

**BUDRIAI
(SKUODO SENIŪNIJA)**

83. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu (4v-2053) - per 800 m į R nuo Erlos up. tvenkinio R kranto, 370 m į R nuo kelio Rusai-Kernai, Margės miško V dalyje. Akmens šonai šiurkščiai aptašyti, V pusėje likę 15 cm ilgio grioveliai, akmuo paverstas ant šono. Akm. - 1,2 m skr., h=55-60 cm, dubens skr. - 29x33 cm, gylis - 6 cm, vidus iškilus, nuo iškilimo dubens gylis - tik 3 cm. Dubens talpa - apie 5,5 litro vandens. PADAV. Akmuo ruoštas girnoms, bet kažkam "pabaidžius" meistrą, garnos nepabaigtos kalti (Jablonskis I., 1993). Tikėta, kad pavasarį po pirmos perkūnijos

Pav. 101. Budrių akmens dubuo. I. Jablonskio nuotr., apie 1970

dubenyje susirinkęs vanduo turįs gydomųjų savybių (Jablonskis I., 1991).

Š. 1987 M. MMT ŽV., AS 1372/8; L. IA, 77 (NR.234); JABLONSKIS I., 1964, 110; JABLONSKIS I., 1991, 2; JABLONSKIS I., 1993, 10-11.

84. STANIAUS SIETUVA buvo į V nuo kaimavietės. Tai didžiausia Erlos upės sietuva, tinkama maudytis. Ji buvusi 85 m ilg., 30 m pl., apie 4 m gylio. Čia maudydavosi Šakalių, Budrių kaimų jaunimas. Dabar toje vietoje - Erlos tvenkinys. PADAV. Kartą vaikas vasarą nuėjo į sietuvą maudytis. Jis atsisėdo atvėsti. Tuo metu iš sietuvos gelmės išnirė puošniais rūbais apsirengęs kažkoks mažytis žmogiškštis, priplaukė prie sietuvos krašto, išlipo ir ėmė garsiai šaukti: "Kas čia yr? Laikas atėjo, o žmogaus nėra, laikas atėjo, o žmogaus nėra". Vaikas matė ir tylėjo, vokietukas garsiai tai kartojo, staiga atbėgo jauna mergina, nusimetė drabužius ir puolė maudytis. Tą akimirką vokietukas dingo. Vaikas suprato, koks reikalas, nelaukęs ėmė merginą šaukti, bet tik iš gelmės iškilo 3 dideli oro burbulai. Berniukas nubė-

go kviesti pagalbos, atbėgę žmonės pamatė merginos rūbus ir škaplierius. Suprato - tai Velnio darbas. Jei mergina nebūtų nusiėmusi škaplierių, Velnias jos nebūtų nugramzdinęs į gelmę. Drąsesni nardydami gelmėje aptiko skenduolę - ji tebestovėjo stačia ir pakelta ranka rodė sau apie kaklą. Vaikinas ištempė merginą už plaukų, bet jos atgaivinti nebepavyko. Vėliau senelės kalbėjo, kad dar vandeny reikėjo uždėti jai škaplierius, tai būtų pavykę ją išgelbėti. Pasak vietos žmonių, toje sietuvoje gyvenęs Velnias ir kas kelinti metai paskandindavęs vieną kitą neatsargiai besimaudantį.

L. JABLONSKIS I., 1993, 188.

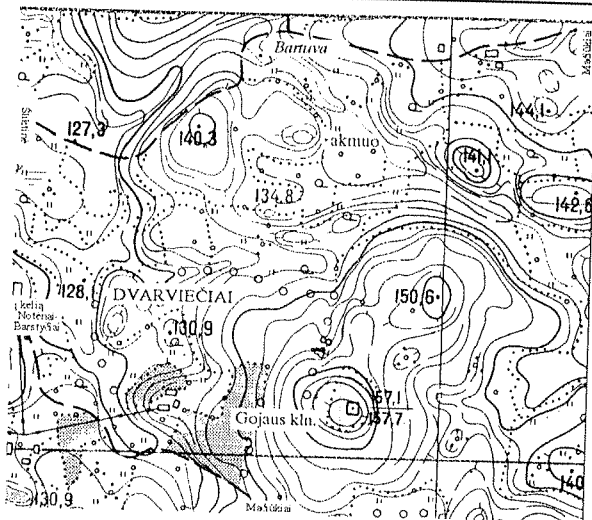
**DILBIKIAI
(YLAKIŲ SENIŪNIJA)**

85. MILIJONO KALNAS - tarp Dilbikių ir Visgaudžių, 60 m į ŠV nuo Visgaudžių kapelių II (sg. 105). Tai apie 120 m ilg. (Š-P) ir 25-35 m pl. gūbrys, aukštesne, 5-8 m aukščio Š-ŠV dalimi. PADAV. Toje vietoje anksčiau buvo miestas ir bažnyčia, bet juos maro metu prarijo žemė (VUB F213-137/13).

Š. VUB F213-137/13; V.V.

**DVARVIEČIAI
(NOTĖNŲ SENIŪNIJA)**

86. GOJAUS, AUKŲ (?) KALNAS - apie 440 m į P nuo lauko kelio, jungiančio Dvarviečius su Mačiūkų k. Tai aukščiausias apylinkių kalnas, greičiau pakiluma, maždaug 2 ha

Pav. 102. Dvarviečių Gojaus kalnas, Mačiūkių Laumės akmuo

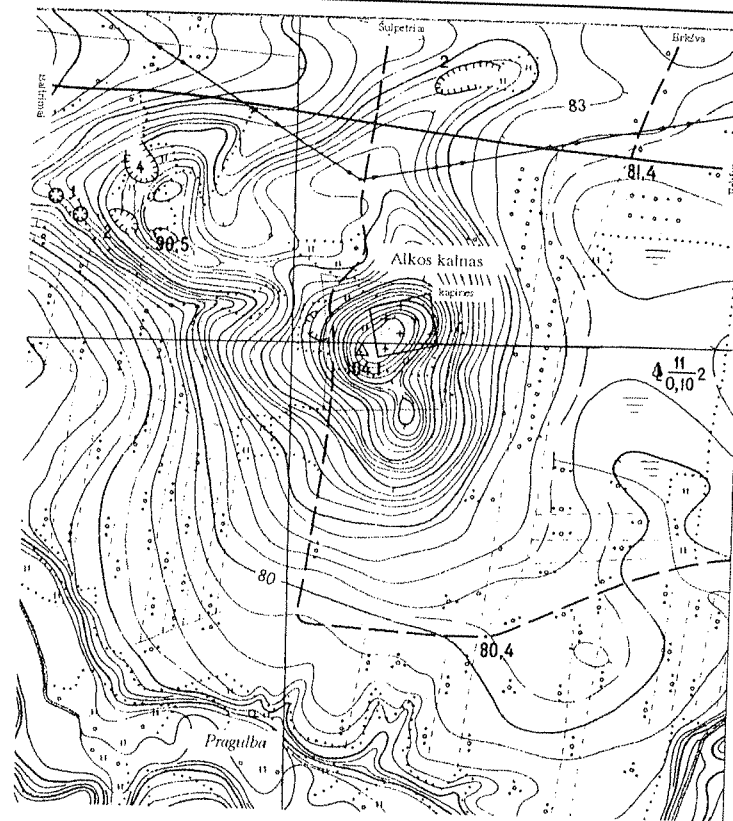
ploto, lėkštais, iki 8 m aukščio šlaitais. Iš šių vietų kilęs J. Mickevičius sakydavo, kad kalnas esąs šventkalnis, kad čia vaidilutės kūreno šventąją ugnį, kalną reiktų vadinti Aukų kalnu (1994 m., LR KPI). Lieka neaišku, ar tokie padavimai vietos žmonėms buvo žinomi. Vietovardis "Gojus" plačiai vartojamas. Kalnas yra 300 m į P nuo Mačiūkių Laumės akmens (Nr.110), netoliese, miške, nurodomas ir Pilies kalnas.

Š. 1966 m. LII žv., AS 246/19; 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/15-16.

ERKŠVA (YLAKIŲ SENIŪNIJA)

87. ALKOS, AUKOS KALNAS (*alkakalnis Ar-962*) - apie 300 m į P nuo Luobos up. kairiojo kranto, kaimo V dalyje, prie kelio Erkšva-Apuolė. Kalnas - aukščiausia pakiluma apylinkėse, apie 3 ha ploto, šlaitai lėkšti, h=8-10 m. Ant kalno 1568 m. buvo

pastatyta koplyčia, kuri 1964 m. sudegė (1993 m. pradėta atsatyti). Nuo seno ant kalno yra ir kapinės. PADAV. A. Lietuvių žynys Alksnys įsakė lygumoje supilti šį kalną. Ant kalno aukodavo aukas, sakydavo, kad ant kalno buvusi pagonių bažnyčia, vėliau - krikščionių (Mineikis J., 1937; Mineikis J., 1937a). Tada ir ŠV kalno pusėje buvo legendinis Bareikių miestas, Ylakai buvę tik Bareikių priemiestis. Pragulbos upelis dar išplauna buvusių miesto pastatų rąstų (Šliavas J., 1978). B. Sakoma, kad po to, kai žmonės pradėjo tikėti "tikrąjį Dievą", po kurio laiko vėl nuo jo atsimetę ir tada ant Apuolės piliakalnio ir šio Alkos kalno jie vėl pradėjo deginti aukas. Dėl to čia buvęs miestas buvo nubaustas - paskandintas. Jo vietoje liko kapinės ir pastatyti 2 kryžiai. Visa kita prarijusi žemė (Šliavas J., 1978). Kalne yra žemės praryti nedori žmonės. Kažkada vienas žmogus norėjo aukoti jautį, tai abu prarijusi žemė (LMD I 1002/81). Kiti sakydavo, kad kalne tikrai yra prasmegusi bažnyčia, bet miestą sudeginę švedai.

Pav. 103. Erkšvos Alkos kalnas

Sakoma, bažnyčia praryta šv. Petro dieną, kada mišių metu kunigas pakėlė ostiją ir suskambo bažnyčios varpai (Kviklys B., 1991). C. Švento Petro dieną galima girdėti skambant nugrimzdusios bažnyčios varpus. Ant kalno trepsint - bilda: jaučiasi, kad kalnas tuščiaaviduris (V.V.). D. Švedai užėmė čia buvusį miestą, pilį, tikrai Alkos bažnyčios klebonui pasisekė pabėgti. Pasislėpęs miškelyje tarp pelkių, jis pastatė bažnytėlę, kurioje slapta žmonės rinkosi į pamaldas (nes švedai persekiojo). Klebonas turėjo nepaprastas akis, žvilgsniu žmones varstydavo (todėl Yla-akis=Ylakai). Bažnytėlę jis buvo pasistatydinęs dabartinių Ylakių vietoje (Mineikis J.,

1937a; LTR 2368/79). F. Kalne buvo urvai, į kuriuos žmonės buvo net nusileidę (LTR 4059/92).

Iki 1964 m. žmonės rinkdavęsi prie koplyčios šv. Morkaus dieną (04 25) giedoti pamaldose. Vykdavusios gegužinės. Pasakojama, kad Erkšvos kaimo ribose buvo Bareikovo arba Bareikių miestas, kuris iki XVII a. vidurio minimas rašytiniuose šaltiniuose.

Š. 1966 m. LII žv., AS 246/71 (ARKŠVA); 1987 m. MMT žv., AS 1372/6-7 (ARKŠVA); LMD I 1002/81; LTR 1972/13 (KALNAS I BAZNYČIA PADABNAS); 2368/79; 4059: 85,92 (MIESTAS BUVO PAKOROTAS IR BAZNYČIA PRARYTA), 240,294; LŽV (L. MILIUS, 1935); ŠLIAVAS J., 1978, 66-68; VAK 20/48; 27/18; VK, 1985; VUB F213-137/11 ("RETKAR-

ČIAIS ŠVENTOM DIENOM PER SUMĄ ANT TO KALNO IŠKYLA MONSTRANCIJOS); V.V. L. AL, 6(Nr.71); BŪGA K., 1924, 57; KVIKLYS B., 1991, 4/391, 393-394; LAM, 96 (ARKŠVA); LIČKŪNAS ST., 1934, 185; LIČKŪNAS ST., 1935; MINEIKIS J., 1937; MINEIKIS J., 1937A.

ERSLA
(ŠATĖS SENIŪNIJA)

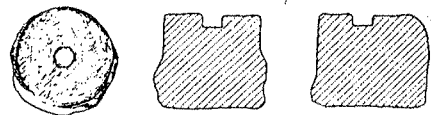
88. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu (Ar-976) - į V nuo Erslos kaimavietės, apie 200 m į PR nuo Taučiaus sodybos, miško pakraštyje. Tai - rusvai pilkas stambiagrūdis granitas, išskyrus vieną šoną, apvaliai aptašytas, guli ant šono, įstrižai nuvirtęs. Akm. - 90-96 cm skr., h= 90 cm, dubens skr. - 19 cm,

Pav. 106. Erslos akmuo. Aut. nuotr., 1994

gylis - 12 cm, dugnas plokščias. 150 m į Š nuo akmens yra akmenų pylimo juosiamą vietovė, vadinama Pilale.

Š. 1987 m. MMT žv., AS 1372/11; L. IA, 78 (Nr.235); JABLONSKIS I., 1971, 130-133 (Pav.3; ARSLA).

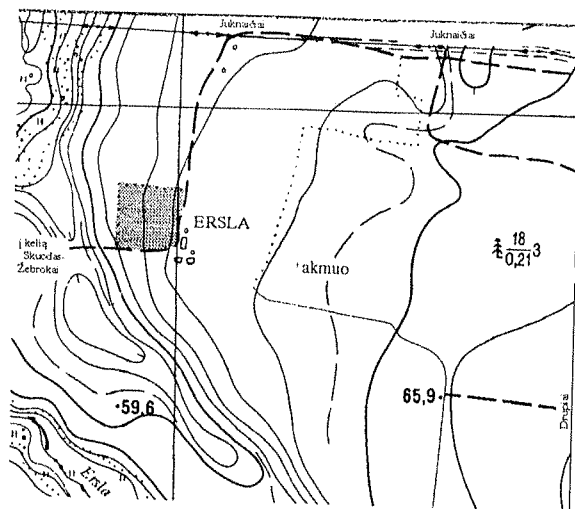

0 2 4 6 8 10 m

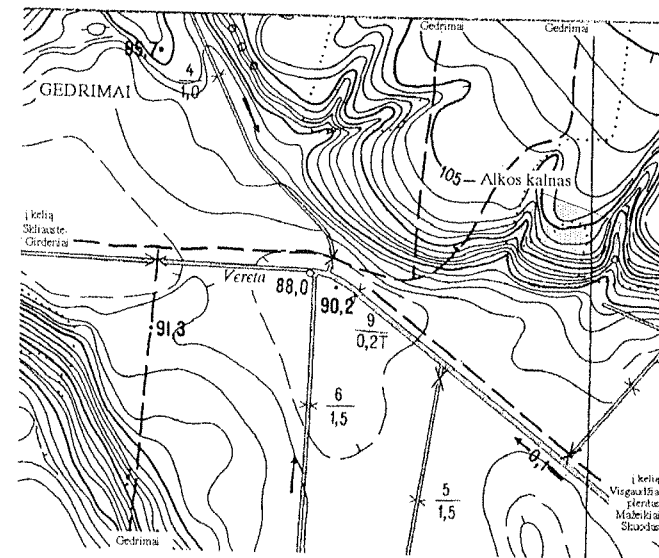
Pav. 104. Erslos akmuo (pagal: Jablonskis I., 1971, 132, pav. 3)

GEDRIMAI
(YLAKIŲ SENIŪNIJA)

89. ALKOS (?) KALNAS (buvo alkakalnis Av-1152) - per 440 m į Š-ŠV nuo kelio Girdeniai-Visgaudžiai tilto

Pav. 105. Erslos akmuo su plokščiadugniu dubeniu

Pav. 107. Gedrimų Alkos (?) kalnas

per Veretos up., maždaug 460 m į V nuo minimo kelio. Tai iš R ir V miško "suspausta" Veretos aukštupio slėnio aukštumos kalva - maždaug 50x60 m dydžio, kelių metrų aukščio. Status, apie 8-10 m aukščio šlaitas yra tik nuo Veretos upės pusės (iš P), R pašlaitėje 1,5x2,5 m dydžio duobėje trykšta šaltinis. PADAV. Buvo kalbama, kad kalne yra nuskendęs dvaras ar bažnyčia, dar matėsi to statinio mūro liekanų (Šliavas J., 1978). Kalnelio Alkos vardą

pateikia tik P.Tarasenka, gavęs duomenų 1928 m. (LAM). Maždaug už 200 m į R yra 40 m skr. apaugusi kalvelė, supama Veretos upės slėnio. Apie ją buvo kalbama, jog ten paslėpti švedų turtai. Kasant Veretos up. kanalą slėnyje ties aprašomu kalnu, rastas akmeninis kirvelis su skylė kotui. Į V už 1,2 km buvo Girdenių piliakalnis (buv.Ar-963).

Š. ŠLIAVAS J., 1978, 69; V.V. L. AL, 6(Nr.72); LAM, 131.

90. VERKSNALIO KRŪMELIS - Pelkės P kaimo dalyje, apie 2 ha ploto.

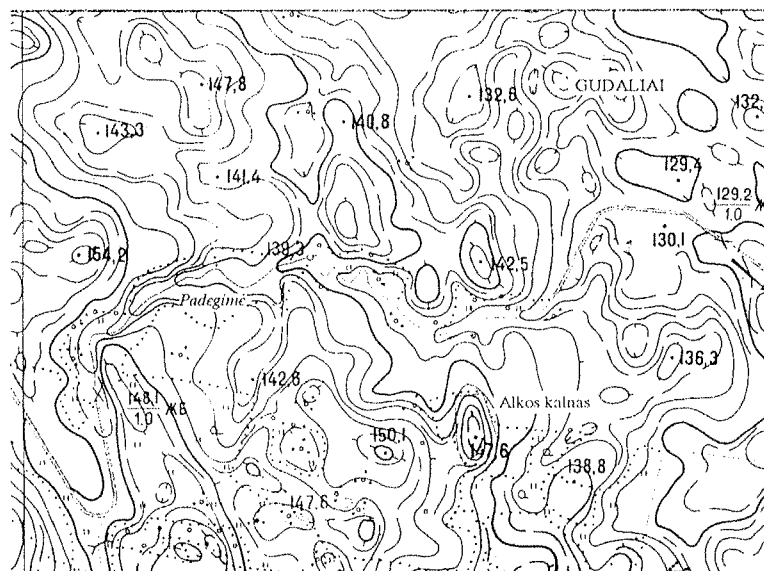
Š. LŽV (T. JOKŠTIS, 1935).

GUDALIAI
(BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)

91. ALKOS, AUKOS KALNAS (alkakalnis Ar-960) - per 500 m į P nuo

Pav. 108. Gedrimų Alkos (?) kalnas. Aut. nuotr., 1994

Pav. 109. Gudalių Alkos kalnas

kelio Barstyčiai-Gudaliai, 800 m į Š nuo kelio Pūčkoriai-Mikytai, Padegimės up. kairiajame krante. Per kalną eina Skuodo-Plungės raj. riba. Kalvelė pailga Š-P kryptimi, maždaug 80x40 m dydžio, kelių metrų aukščio. PADAV. A. Apylinkė senovėje buvusi tankiai gyvenama, gventojai susirinkdavo ant šito kalno, degindavo aukas ir melsdavosi (VAK). *“Aukas [ten] degindavo dievui, kokį gyvulį. Reikia aukoti veršį avį. Dievui dovanas neši, dūma ka rūkst, ded gyvulį ant lauža. Rudenį. Dievs viską der”, “Alkos kalns. Liūb kalbiet, ka Dieva(ui) kit kart degina aukas. -Dievam, - nuij, aukas degin. Kitep aš nežinau. Čia, Gudaliuos, Alkos kalns, nor tikra tai Aukos, išeina, kalns”* (pasak.A.Damašius, Juozo, g.1916 m. Gudalių k., dab. gyv. Barstytėlių k. Užr. R.Nagaitytė, V.V. 1994). B. Sakydavo, kad virš kalno (iš kalno) garuoja kažkokie dūmai (1994 m., LR KPI). *“Alkos kalnas žmonių laikomas šventu”*

(LAM). Į ŠV už 900 m - senkapiai, vad.Miškalniu, apie 1,1 km į P - Pūčkorių piliakalnis I (Ar-809).

Š. 1987 m. MMT žv., AS 1372/12; 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/21; LŽV (D. KONTRIMIENĖ, 1935; LIOLIAI); VAK 28/85-88. L. LAM, 138.

92. VERKSNIŲ KALNAS - per 240 m į Š nuo kelio Padegimė-Barstytaliai, 700 m į Š nuo senkapių, vad.Miškalniu. Kalva - apie 40 m skr., kelių metrų aukščio, iš Š supama pelkių.

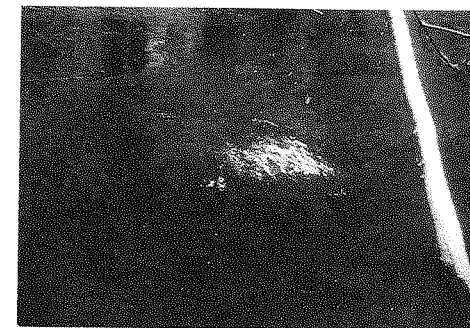
Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/21.

93. KAUKALNIS - kaimo laukuose; nurodomas dydis - apie 14 ha. PADAV. Ant kalno gyvenęs kaukas, kuris naktimis vieniems žmonėms nešdavo gėrybes, o kitiems jas išnešdavo.

Š. LŽV (D. KONTRIMIENĖ, 1935).

94. MIŠKALNIS (senkapiai 1994 m. la 01-8-357) - per 260 m į P nuo kelio Gudaliai-Padegimė, 450 m į PV nuo M.Mažeikaitės sodybos. PADAV. Ant kalno stovėjo bažnyčia, jos liekanų dar buvo išariama. Ant kalno buvo randama archeologinių senienų, kaulų.

Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/21; LŽD (D. KONTRIMIENĖ, 1935).

Pav. 111. Guntino Laumės akmuo. Aut. nuotr., 1994

GUNTINAS (SKUODO SENIŪNIJA)

95. LAUMĖS AKMUO (mitologinis akmuo Ar-972) - apie 260 m į ŠV nuo kelio Skuodas-Mažeikiai, Guntino upelio viduryje. Akmuo rausvas, apie 2 m skr., iki 1,8 m aukščio. PADAV. Ant akmens sėdėdavo laumės, kultūvėmis velėdamos drabužius. Žmonės jas matydavo vakaro migloje, kai “zuikiai pirtį kūrendavo” (kai kildavo rūkas). Tuo laiku žmonės neleisdavo prie Guntino upelio vaikų (Šliavas J., 1978). *“Nakties metu žmonės bijodavo pro tą laumės akmenį ir praėti, kad laumė*

nepaimtų į savo letenas lamžuoti” (Mickevičius J., 1958a).

Š. 1987 m. MMT žv., AS 1372/13; ŠLIAVAS J., 1978, 65. L. MICKEVIČIUS J., 1958, 4 (KUINELIŲ-GUNTINO); MICKEVIČIUS J., 1958A, 3.

IGARIAI (MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

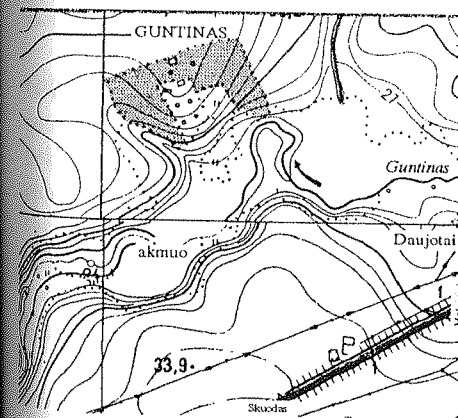
96. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu. Iš kaimo (netoli nuo Rimkaus sodybos) į Mosėdžio akm. muziejų buvo perkeltas akmuo su plokščiadugniu dubeniu.

Š. V.ORBAGO 1994 M. INFORMACIJA . L. IA, 78 (NR.236).

YLAKIŲ SENIŪNIJA

97. PIKČIAKALNIS. *“Ylakių vals., Bokiškės k”*. Kaimas nežinomas. Nurodoma, kad Pikčiakalnis yra 1 km į R nuo Ylakių-Šačių plento, juosiamas Pragulbos ir Dargužio upelių. PADAV. Naktimis ant kalno girdisi įvairūs riksmi.

Š. LŽV (S. LEŠČINSKAS, 1936; BOKIŠKĖ).

Pav. 110. Guntino Laumės akmuo

JEDŽIOTAI
(ALEKSANDRIJOS SENIŪNIJA)

98. AKMUO - kaime, prie kelio, vedančio iš plento Mažeikiai-Skuodas 85° posūkio į V, prie koplytėlės (dv-3991). Akmuo čia padėtas kaip laiptelis. Akm. 1,12x0,54 m dydžio, iki 20 cm aukščio, plokščias. ŠR-R dalyje yra 20, vidutiniškai 1,5-2,5 cm skr. ir iki 2 cm gylio duobučių. Trys iš 20 duobučių primena kalimo tribriauniu kaltu žymes.

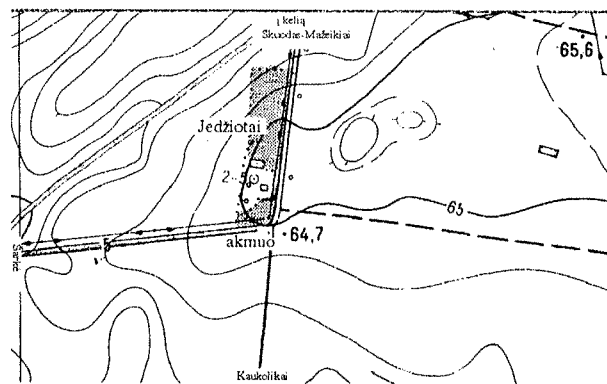
Š. V. MUSTEIKIO INFORMACIJA 1994 M.

ŠPITOLĖS MIŠKAS - į R nuo kaimo, ribojasi su Gonaičių k., apie 1,5 km į Š nuo Luobos upės. Tai 15-20 ha ploto miškas.

Š. V.V.

JUNDULAI
(NOTĖNŲ SENIŪNIJA)

99. PIEVA KIPŠINĖ. 1-3 ha ploto.

Pav. 112. Jedžiotų akmuo

Š. VK, 1937, 1972.

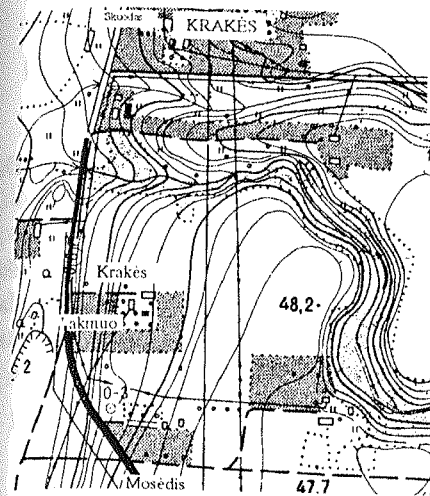
KLAUSEIKIAI
ALEKSANDRIJOS SENIŪNIJA

100. OPKĖS ŠALTINIS - ant Klausėikių ir Knežės k. žemių ribos, Kaukščio laukuose, pamiškėje. Tikima gydomosiomis šaltinio vandens savybėmis.

Š. V. MUSTEIKIO 1994 M. INFORMACIJA.

KRAKIAI
(MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

101. STABO, ŠTABO KŪLIS, STABAKŪLIS (mitologinis akmuo Ar-966) - prie senojo kelio Mosėdis-Skuodas, netoli kaimo kapelių. Akm. - 80 cm pl., 40 cm storio, h= 1 m (tikroji akmens apačia buvo rasta dar 85 cm gylyje, akmuo stovi ant mažų akmenėlių grindinio). Akmens viršus

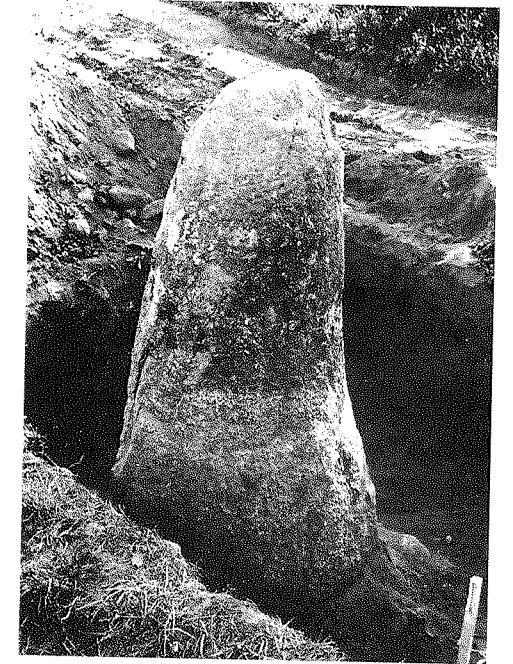

Pav. 113. Krakių akmuo

Pav. 114. Krakių Stabo kūlis. V. Urbanavičiaus nuotr., 1971

kiek smailėjantis, iš priekio žiūrint truputį panašus į sustingusį žmogų. Ap-link akmenį dar XX a. pradžioje augo didelis ąžuolynas. PADAV. A. Tai senovės laikų šventovės vieta, čia prie akmens rinkdavosi stabmeldžiai (Šliavas J., 1978; "Žmonės pasakoja, kad labai senais laikais prie to akmens eidavo melstis stabmeldžiai. Tai buvo jų dievaitis". - VUB F213-137/19). B. Važiavusi kariuomenė išgriauti ("išmušti") bažnyčios, bet šioje vietoje sustojusi ir

Pav. 115. Krakių Stabo kūlis tyrinėjimų metu. V. Urbanavičiaus nuotr., 1971

nebegalėjusi pavažiuoti. Vadas šokęs nuo arklio, persokęs per patranką ir pavirtęs tuo akmeniu - ištiko stabas (LŽV). Kiti pasakoja, kad tas vadas akmeniu pavirto uždegęs patrankos dagtį šautį į Mosėdžio bažnyčią (Vaitkevičius V., 1995; dar kiti mano, kad tą akimirką suakmenėjusi visa kariuomenė, todėl esą tiek daug akmenų - VUB F213-137/18). Kada švedai pradėję šaudyti, žemaičiai prašė: "Perkūne dievaiti, nespirk į žemaitį, o spirk į švedą". Perkūnas žemaičių paklauses, ir švedai (švedas. - V.V.) pavirto į akmenį (VUB F213-137/20). C. Kariuomenę šioje vietoje sustabdė didelis šaltis (1948 m., LII). D. Čia buvo apsistojusi kariuomenė, buvęs švedų štabas, todėl akmuo gavo Štabo kūlio vardą (Šliavas J., 1978). Švedų kariuo-

menė laukusi prie čia patvinsiu vandenių, kol vanduo nuslūgsias ir belaukdama pastatė šį akmenį (VUB F213-137/21). E. Besitraukdami iš Lietuvos, švedai paslėpė daug aukso, o kaip vietos ženklą pastatė Stabo akmenį (VUB F213-137/22). 1971 m. archeologiniai akmens aplinkos tyrinėjimai (vad. V. Urbanavičius) rezultatų nedavė.

Š. 1948 m. LII žv., AS 1/53; 1971 m. V. Urbanavičius tyr., AS 351/25-26; 1987 m. MMT žv., AS 1372/15; LTR 3471/1442; LŽV (R. Jurgulis, 1937); LŽV (A. Jasmontienė, 1935); Šliavas J., 1978, 51; VUB F213-137: 18,19,20,21,22; V.V. L. Kviklys B., 1991, 4/307 (Nevočiai); Kudaba Č., 1972, 88; Mickevičius J., 1958a, 3; PA, 77 (Nr.170, 171); Vaitkevičius V., 1995, 31.

KRUOPIAI (BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)

102. AKMUO su LAUMĖS PĖDA gulėjo prie kelio Barstyčiai-Notėnai, priešais Pūkštos kalną. Po Antrojo pasaulinio karo, žvyruojant kelią, akmuo užpiltas. Akmuo buvo didelis, apie 40 cm aukščio, plokščias. Viduryje buvo žmogaus pėda, vadinta Laumės pėda (buvo iki 2 cm gylio).

Š. Mickevičius J., 1985, 58 (Geldėnai). L. PA, 76 (Nr.165; su 3 pėdom).

103. REGSČIO, PUŠELĖS KALNAS. PADAV. Ant kalno buvo bažnyčia, kurią prarijo žemė. Buvusioje bažnyčios vietoje išdygo pušėlė.

Š. VUB F213-137/7.

KUINELIAI (DABAR - GUNTINAS) (SKUODO SENIŪNIJA)

104. AKMUO su BIESO PĖDA. Gulėjo bendrose ganyklose, buvo didelis, plokščias, apie 2 m pl., apie 50 cm aukščio. Viršuje - gyvulio "pėda" kuri buvo vadinama "bieso pėda". 1958 m. akmuo jau gulėjo akmenų krūvoje, paruoštas skaldyti.

L. Mickevičius J., 1958a, 3.

KULALIAI (NOTĖNŲ SENIŪNIJA)

AKMUO su iškaltu plokščiadugniu dubeniu buvo kaime, Panumio sodybos aplinkoje. 1994 m., po melioracijos, akmuo dingo (V.V.). Jis buvo 1,24 m skr., h=65 cm, dubuo - 26 cm skr., 7 cm gylio. Tai gironms tašytas akmuo.

Š. 1973-1974 m. I. Jablonskis žv., AS 386; V.V. L. IA, 78 (Nr.238).

KULAI I (SKUODO SENIŪNIJA)

105. ŠALTINIS tryško Skuodo priemiestyje, I-ųjų Kulų k., vadinamojo Pilies kalno papėdėje (Milvydžių k. kapelių pašonėje - pasak. A. Donėla, g.1911 m., Mosėdžio m.). Įrengus Bartuvos tvenkinį, šaltinis atsидūrė jo dugne. Prie šaltinio stovėjo koplytėlė (dabar perkelta į I Kulų k. kapines). Šaltinio šventumas buvo aiškinamas tuo, kad jis tekėjo į R. Buvo tikima gydosiomis vandens savybėmis.

Š. V. Musteikio 1994 m. informacija.

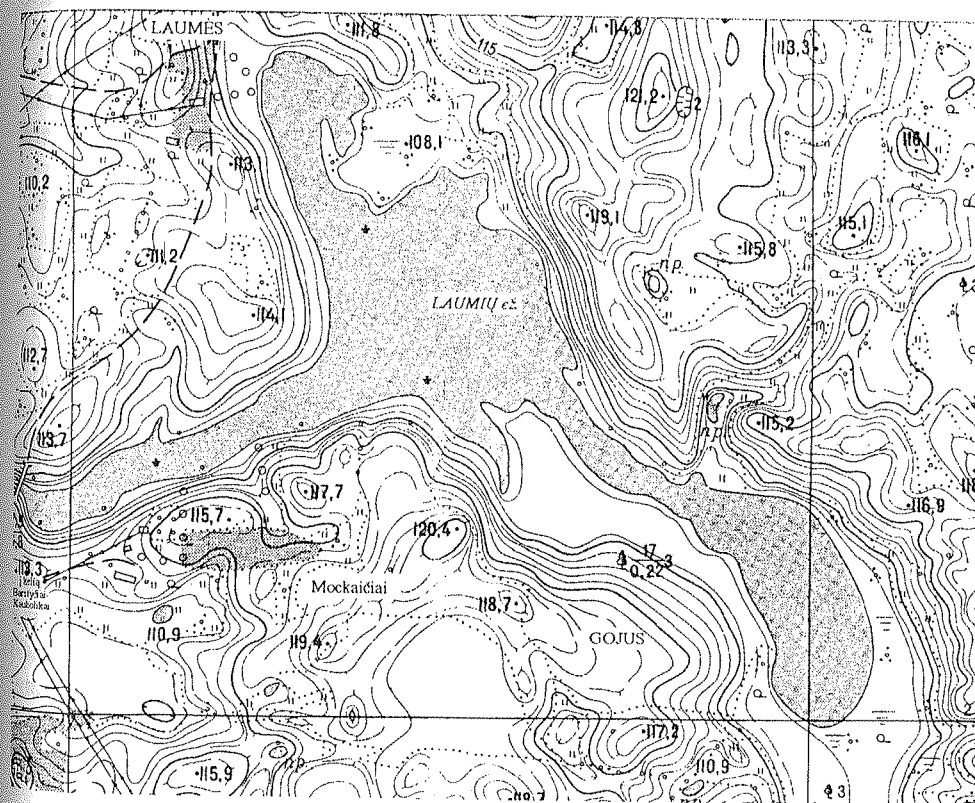
KUSAI (MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

106. AKMUO. 1939 m. kaimo gyventojas Donėla, Dėgsnių alksnyne užkasdamas ("laidodamas") didelį akmenį, prie jo šono rado tris masyvias sidabrinės antkakles, datuoj. IX a. ir svėrusias po 400 gr. Viena antkaklė saugoma Kretingos kraštotyros muziejuje.

L. Jablonskis I., 1993, 185.

LAUMAIČIAI (ŠAČIŲ SENIŪNIJA)

Į P nuo Kaukolikų, kairiajame Šatos krante.

Pav. 116. Laumių k. patvenktas Laumių ežeras, Gojus

LAUMĖS (BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)

Kaimo pavadinimas kildinamas iš Laumių ežero vardo. XVII a. į ŠR nuo Laumių ežero pastatyta koplyčia, nes "Žmonės ilgai laikęsi senosios tikybos papročių ir tą vietą gerbę" (Kviklys B., 1991). PADAV. Sakoma, kad čia "senųjų buvusi gerbiama vieta ir nekertamas miškas" (VAK), čia baidydavo, pasirodydavo ugnelės, raiti milžinai ir pan.

107a. LAUMIŲ EŽERAS buvo maždaug 5-7 ha ploto, bet pokario metais jį patvenkus, vandens lygis gerokai pakilo, padidėjo plotas. PADAV. A. Naktimis prie ežero velėdavusios laumės. Jos atrodė kaip miglos

“pluoštai”, su kultūvėmis vandeny skalbinius velėdavo “čiaku-čiaku” (Šliavas J., 1978; V.V.). B. Ežere gyvenusios mergelės (undinės, laumės), jas, viliojančias ežere, stebėdavo “vokie-tukai”. Šiems kiek pakibinus laumes, jos nerdavusios gilyn į ežerą (1994 m., LR KPI). C. Miglotai menama kalbėjus, jog Velnias nešęs akmenis, vieną numetęs Salantuose, kitą - Moc-kaičiuose, o trečią - į Laumių ežerą (1994 m., LR KPI). D. Sakoma, čia sukinėdavosi batsiuviu pasivertęs Velnias (Kudaba Č., 1972). P ežero pakran-tėje - Gojaus miškas, PR - įteka *Lau-mupis* (prasideda Mockaičių kaime, apie 2 km ilg., į ežerą teka Š kryptimi), ŠR - senkapiai, kopolyčia.

Š. 1966 m. LII žv., AS 246/72, 77-78 (LAUMIŲ EŽ. PAKRANTĖS); 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/13; LŽV (S. VOSYLIENĖ, 1935); ŠLIAVAS J., 1978, 60-61; VAK 28/81; L. KUDABA Č., 1972, 69-70; KVIKLYS B., 1991, 4/387; VARDYNAS, 88.

107b. GOJAUS MIŠKAS - P Lau-mių ežero pusėje, didesnio miško dalis (iš P ribojasi su Mockaičių k.) išlaikė Gojaus vardą. Nežinoma, ar žmonių nurodomas “Kloistės” miškas yra to paties Gojaus miško vardas, ar žymi jau kitą miško masę. Į R nuo Gojaus miško - Pagojaus pelkė, kurioje vaiden-davosi juodas žmogus ilgu lietpalčiu, pakrūmiais ten vaikščiodavo ir laumės, kurios melžėjoms nutraukydavo skareles (Šliavas J., 1978).

Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/14; ŠLIAVAS J., 1978, 60-61.

LENKIMAI (LENKIMŲ SENIŪNIJA)

108. KAPŲ PUŠIS - kaimo laisva-manių kapuose, prie kelio Lenkimai-Įpiltis, V kelio pusėje. Pušis žmonių gerbiama, įkelta kopolytėlė. Medis - 1 m skr., h = 18 m.

Š. V.V.

LUOBA (YLAKIŲ SENIŪNIJA)

109. VERKSMŲ, VERSMIŲ (?) KALNELIS melioracijos metu sunai-kintas, dabar toje vietoje - lygus laukas. PADAV. Ant nedidelio kalnelio buvo karčema (“karčema, kurioje gyveno žydai” - LTR 1167/13), o šalia jos - šulinys. Kartą šventą dieną, sekma-dienį per sumą toje karčemoje gėrė, puotavo ūkininkai. Kartu su jais buvusi ir vieno pono dukterė, netrukus turėjusi ištekėti. Kadangi buvo puotaujama sekmadienį per sumą, Dievas juos nubaudė: kalnelis prasiskyrė ir prarijo karčemą (Vyšniauskas J., 1991). Pada-vime minimas šulinys prie karčemos - šalia kalnelio buvęs žiemą neužšalantis *šaltinis*, apie kurį pasakojama, kad sekmadieniais per sumą ten verkda-vusi ta pono dukra, ieškodavusi savo jaunikio (dėl tų raudų atsiradęs kalne-lio pavadinimas - Verksmų kalnelis - LTR 1167/13). Kitame padavime kalbama apie tai, jog šaltinis atsirado toje vietoje, kur prasmego karčema. Vėliau iš šaltinio žmonės ištraukė 3

rentinius, esą buvo galima kartimis pasiekti tos nuskenkusios karčemos sienas, jos garsiai sudundėdavo (Vyšniauskas J., 1991).

Š. LTR 1167/13. L. VYŠNIAUSKAS J., 1991, 3.

MAČIŪKIAI (NOTĖNŲ SENIŪNIJA)

110. LAUMĖS AKMUO (*mito-loginis akmuo Ar-970*) - per 220 m į P nuo lauko kelio Dvarviečiai-Mačiūkiai, kairiajame Bartuvos upės krante, jos aukštupio užliejamų pievų pakraštyje. Akmuo rausvai mėlynas, 1,8 m pl. (Š-P), 1,9 m ilg. (R-V), h = 40 cm (P). Viršutinė plokštuma per vidurį suskeldėjusi. P šios plokštumos dalyje - patogiai sėdėti, iš pirmo žvilgsnio kiek glūdinta įduba (60x30 cm dydžio, iki 9 cm gylio). Sėdint šiame įdubime, yra patogų į akmenį šoną įstatyti kairįjį kulną - kulno pavidalo įdubimas, 9x10 cm dydžio, 3,5 cm gylio. Taip sėdint patogų padėti dešinę ranką į 26x9cm dydžio įdubą akmenų šone. Per akmenį

Pav. 117. Mačiukių Laumės akmuo (priekyje kairėje - viena iš "pėdų", dešinėje - "kulnis". Aut. nuotr., 1994

Pav. 118. Mačiukių akmenų Laumės "pėdos". Aut. nuotr., 1994

vidurį ŠV-PR kryptimi nutįsusios dvi pėdos: pirmosios pėdos kulnas yra 40 cm nuo PR akmenų krašto (pėda 24x5-8 cm dydžio, iki 4 cm gylio), o antroji pėda (18x7-9 cm dydžio, iki 2 cm gylio) yra 60 cm į ŠV nuo pirmosios priešakio (pateikiami akmenų ir pėdų dydžiai skiriasi - čia pateikiami 1994 m. LR KPI žv. duomenys). Vieni žmonės žino tik vieną pėdą ir vietą pasidėti rankai sėdint įduboje. Pėdą jie priskiria Velniui. Kitiems žinomos dvi pėdos viršutinėje plokštumoje. Treti akmenį laiko esant su beždžionės pėda (beždžionė - nelyg baidyklė. - V.V.), jiems žinomas atspaudas akmenyje su penkių pirštų žymėmis ir kojos atspaudas. PADAV. A. Sakoma, kad Laumė bėgo per akmenį, po to sugrįžo, atsėdo ant akmenų ir būrė. Nuo tada pasilikę įspaudai (Šliavas J., 1978; kiti

sako, kad pėdos atsiradusios kažkam viena koja šokus per akmenį - 1994 m., LR KPI). Sakoma per akmenį bėgo Laumė su savo dukterimis, užsoko ant akmens ir įmynė pėdas (Mickevičius J., 1958; viena pėda Laumės, dvi mažesnės - jos dukterų). B. Kalbėjo, kad pėdas įmynė piktoji deivė Laumė, kai akmenys dar buvo minkšti (Tarasenko P., 1927). C. Netoliese buvo pirtis, kurioje pasirodydavo laumės (1966 m., LII). D. Senovėje į Š nuo akmens buvusi pirtis, kuri Velykų rytą, žmonėms besimaudant, nugrimzdusi į žemę. Nuo pirties likusi tik kūdra (Mickevičius J., 1985).

Š. 1966 m. LII zv., AS 246/78-79; 1987 m. MMT zv., AS 1372/16; 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/16; MICKEVIČIUS J., 1985, 53-54; ŠLIAVAS J., 1978, 62. L. LAM, 176; MICKEVIČIUS J., 1958, 4; PA, 76 (Nr.162); TARASENKA P., 1927, 614; TAUTAVIČIUS A., 1966, 22.

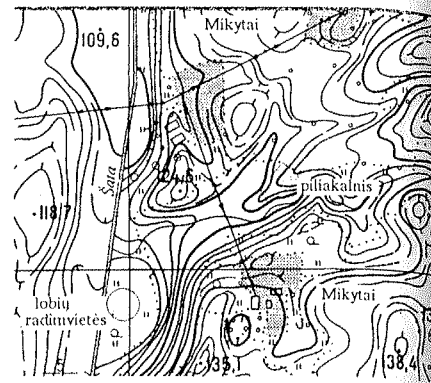
111. ŠALTINIS nurodomas Mačiūkiuose, jo šventumo priežastimi buvo laikoma tai, jog šaltinis teka į R. Gal būt tas pats Nr.296?

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/16.

MIKYTAI (NOTĖNŲ SENIŪNIJA)

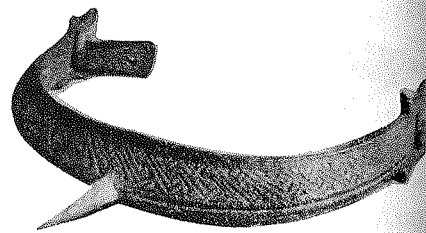
112. PILIES KALNAS (*piliakalnis Ar-971*). PADAV. Vidurdienį kalne po žemėmis skamba varpas. Sakoma, ant kalno buvusi bažnyčia.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/15(ŠLIKTINĖ).

Pav. 119. Mikytų piliakalnis, Mikytų (Šliktinės) lobių radinivietės

113. PELKĖS. Ties Mikytų ir Šliktinės k. žemių riba, 300 m į P-PR nuo Mikytų piliakalnio (*Ar-971*), 1938 ir 1971 m. melioruojant pelkėtą Šatos upės slėnį, buvo surinkta daug archeologinių radinių, literatūroje plačiau žinomų Šliktinės (Mikytų) lobia vardu. Į muziejus pateko apie 300 radinių. Kai radiniai pakliuvo į vietą, čia buvo pelkė, Šatos upė arba akivaras šalia upės. *Pirmas* lobis 1938 m. rastas vienoje krūvoje po ažuoliniu rąstu. Radiniai datuojami XI-XII a. Į KVDM pateko 192 radinys: 113 įmovinių ir įtveriamųjų ietigalių, keliolika peilių, 4 plačiaašmeniai kirviai, kovos peilių, žalvariniai makštų apkalai, žalvarinis

Pav. 120. Žalvarinis pentinas iš Mikytų (Šliktinės) lobia (Lietuvos archeologijos broožai, 1961, pav. 311)

pentinas, 4 žalvarinės pasaginės segės, kiti dirbiniai (Tautavičius A., 1972). *Antras* lobis, aptiktas 1971 m., taip pat greičiausiai buvęs vienoje vietoje; jis kiek ankstyvesnis už pirmąjį (datuoj. X a.). Daugumą radinių sudarė žalvarinės pasaginės segės keturkampėmis ir daugiakampėmis galvutėmis, keletas apyrankių, bent viena antkaklė plonėjančiais galais su kilpele ir kabliuku. Išliko vienas sveikas ir pusė kito juostinio žalvarinio pentino, žalvarinių diržo sagčių ir apkalų fragmentai, kovos peilis ar trumpas vienašmenis kalavijas su makštų liekanomis, įmoviniai ietigaliai ir žeberklinio tipo įtveriamieji ietigaliai bei pentinis siaurašmenis kirvis (Tautavičius A., 1972). Abiejų lobių dirbiniai - ginklai, vyro aprangos daiktai, vyrams būdingi papuošalai. Keliama mintis apie bendrą karių auką laimėjus karo žygi ar svetur žuvusiems kariams (Volkaitė-Kulikauskienė R., 1958).

Š. 1966 m. LII zv., AS 246/80; 1971 m. A. TAUTAVIČIUS TYR., AS 314; 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/6,15; VAK 20/155-164. L. KVILKYS B., 1991, 4/387; LAA 3/132; TAUTAVIČIUS A., 1971, 3; TAUTAVIČIUS A., 1972, 84-85; VOLKAITĖ-KULIKAUSKIENĖ R., 1958, 119, 121.

114. BARBOROS KALNAS - kaime, apie 1 km nuo kelio Barstyčiai-Salantai. PADAV. Ant kalno buvo šventos Barboros bažnyčia, kurią už žmonių nuodėmes prarijo žemė.

Š. LŽV (D. KONTRIMIENĖ, 1935; KRUOPIAI) VUB F213-137/10.

MOCKAIČIAI (BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)

115a. GAIDKALNIS (*alkakalnis 1994 m. la 01-8-359*) - apie 500 m į P-PV nuo kelio Barstyčiai-Vabalai (nuo Barstyčių miestelio ŠV ribos). Gaidkalniu paprastai vadinama nedidelio dviejų viršūnių kalvagūbrio Š (aukštesnioji) dalis. Ji pailga Š-P kryptimi, apie 120 m ilg., 80 m pl., šlaitai statoki, iki 8-10 m aukščio, tačiau P kalva nežymiai pereina į aukštumą. PADAV. A. Pasakojama, kad Velniui nešant Mockaičių Pikčiaus kūlio akmenį (Nr.115b), ant kalno pragydęs gaidys, ir dėl to kalnas pramintas Gaidkalniu (kiti sako, jis pragydo sekmadienį, žmonėms einant į bažnyčią - 1994 m., LR KPI). B. Iš Barstyčių ėjo žydas su gaidžiu namo, gaidys pabėgo ir pasislėpė ant kalno (buvo manoma, kad ant kalno gaidys ir gyvena - 1994 m., LR KPI). Kada žmonės eidavo pro kalną, visada girdėdavo giedant gaidį (VUB F213-137/6) C. Kartą moteris matė ant kalno vyrą, pjaunantį avį ir

Pav. 121. Mockaičių Gaidkalnis ir Pikčiaus dauba (dešinėje). Aut. nuotr., 1994

lupantį jai kailį. Tik žvilgtelėjo moteris šalin, vaizdas prapuolė (1994 m., LR KPI). R kalno pašlaitėje - Pikčiaus kūlis (Av-1143). Ariant šalia Gaidkalnio buvo rasta senoviškų dirbinių (paskutinį kartą - pentinų).

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/10; ŠLIAVAS J., 1978, 55-57; VUB F213-137/6.

115b. PIKČIAUS KŪLIS, KAZLAUSKO (?) AKMUO (Av-1143) - per 100 m į PR nuo Gaidkalnio Š viršūnės, per kelis metrus nuo bevardžio upelio (kairiajame jo krante), Pikčiaus vardu vadinamos daubos pakraštyje. Akm. 4 m ilg. (Š-P), 3,1 m pl. (ŠV-PR), iki 1,55 m aukščio (V), PR gale, 10 cm nuo akmens krašto - netaisyklingo rombo formos įduba (55x82 cm dydžio, 16 cm gylio (ŠV) ir 3 cm (PR)). PV akmens kraštas XX a. viduryje nuskeltas akmenskaldo. Vietiniams žmonėms žinoma kažkokia gyvulio pėda akmenyje, tačiau jokio panašaus įdubimo ant akmens nėra (1994 m., LR KPI). G.Isoko žiniomis, akmuo yra su nedideliais įdubimais ("velnio pėdomis" - LGP). PADAV. A. Akmenį nešė Velnias, norėdamas užtvenkti, "upę prie Barstyčių", ir tik

Pav. 122. Mockaičių Pikčiaus kūlis. Aut. nuotr., 1994

užgiedojus gaidžiui Gaidkalnyje, akmenį išmetė. Miglotai menamas padavimas apie tai, jog vieną akmenį Velnias numetė Salantuose, kitą čia - Mockaičiuose, o trečią - į Laumių ežerą (1994 m., LR KPI; Velnias akmenį norėjo užmesti ant kažkokio Kazlauskos - LAM). B. Šventadienio vidurdienį, per sumą, žmonės ant akmens matydavę tris vyrus lošiant kortomis (1994 m., LR KPI). "Nelabasis" ant akmens sėdėdavo net dieną, pasivertęs kokių gyvuliu (AP). C. Čia klaidindavo žmones; vienas vyras ėjo ratais aplink netoliese augusį ąžuolą, o ryte atsipeikėjęs pamatė, kad stovi jau iškišęs galvą į virvės kilpą ant to ąžuolo šakos (1994 m., LR KPI). "[...] raganos liūb par ton kulį brauks so pērštas teps ont akiūms [...] liūb pasakuos, ka tos liūbonts tata soserēnk ten, soserēnkēmus kels on to akmen. Anos brauks par akmenį ir prausis nu to akmeneis [...] vēsq bora praus, prausis vēs tos čerauninkēs [...] bortvinykēs [...] liūb sakys: "Var i jūs nuoret palēkt čeraunynkiems?" - ka mes liūbam šuokiniesēm [...] "Ar ir jūs nuorēt palēkt čerauninkēm, atsiprauskēt i bosīt raganos. Tai mes liūbam bējuosēm. O tas akmuo ven šlaps bovo. Saulē kaitin, kaitin karčiausia, tas akmuo šlaps bovo [...]" (pasak. S. Sereckienė, Domininko, g. 1907 m. Gudelių k., dab. gyv. Paežerės Rūdaičių k. Užr. 1996 m. - LTR 6414(196). "Barstyčių apylinkėje žmonės prisibijo Pikčiaus kūlio, kalba, kad prie jo vaidenasi" (1969 m.; VUB F213-137.P3). Pikčius šiose vietose yra Velnio vardas (V.V.). Už 10 m į R nuo akmens - Pikčiaus dauba. Daubos dugne - maždaug 18-25 m skr. užpelkėjimas. Vieta taip pat žinoma kaip klaidi, vaidenimūsi vieta: buvo

matomas velnias, pasivertęs kiaule, žindančia paršiukus, matė padvėsusią avi, po to vaizdas prapuolė, praėvis sutiko didelį vyrą, eidamos merginos - gražų kavalierių (1994 m., LR KPI).

Š. 1966 m. LII zv., AS 246/72; 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/11-12; AP (A. KUBILIUS, 1961 04 25); LTR 6414(196); ŠLIAVAS J., 1978, 55-57; VAK 28/97; VUB F213-137.P3; L. KVILYS B., 1991, 4/387; LAM, 103 (BARSTYČIAI); LGP, 246 (NUOTRAUKA - ŠILALĖS K. DIDŽIOJO AKMENS); PA, 76 (Nr.164); STONKUS S., 1989.

115c. LIEPOS ŠALTINIS. Apie 100 m į Š-ŠR nuo Pikčiaus daubos, Arkliaganių miškelyje nurodomas Liepos šaltinis, trykštantis iš po maždaug 1 m skr. liepos šaknų. PADAV. Liepa su ąžuolu senovėje buvę šventi medžiai. Todėl ir šaltinis, tryškęs iš po liepos šaknų, laikytas nepaprastu.

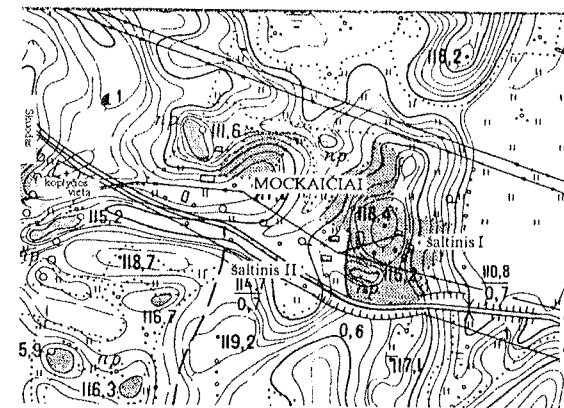
Š. ŠLIAVAS J., 1978, 59.

116. AŽUOLO ŠALTINIS tryško kaime, tarp M.Razmienės ir J.Pušinskienės sodybų, Š kelio Vabalai-

Barstyčiai pusėje, iš ąžuolo kelmo. Sunaikintas pilant minėto kelio pylimą (vanduo iš pylimo nežymiai tebesisunkia, ardydamas pylimą). PADAV. Ažuolas ir liepa senovėje buvę šventi medžiai, todėl ir šaltinis, tryškęs iš po ąžuolo šaknų, o vėliau tekėjęs iš pačio kelmo, buvo laikomas nepaprastu (Šliavas J., 1978). Šaltinio vanduo pasižymi nepaprastomis gydomosiomis savybėmis todėl, kad "kur yr šaltenia į rytus tek, tai jie toki yr stebuklingi ir šventi" (pasak. M.Rubinienė, g.1914 m. Mockaičių k. - 1994 m., LR KPI). Sakydavo, kad daugiausia vanduo padeda nuo akių ligų, taip pat nuo karščiavimo. Žmonės, važiuodami į Žem. Kalvarijos atlaidus, visada sustodavo vandens atsigerti iš šio šaltinio.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/12-13; ŠLIAVAS J., 1978, 58.

117. PETREIKIO ŠALTINIS - apie 250 m į R nuo Ažuolo šaltinio, ties sodybos, priklausiusios Petreikiui, gyvenamuoju pastatu. Dabartiniu

Pav. 123. Mockaičių Petreikio, Ažuolo šaltiniai

metu ant jo pastatytas rentinys, vanduo seniai nebevertojamas, stovintis, nevalomas (sodyba nebegyvenama). Buvo tikima, kad vanduo padeda nuo akių ligų. Žmonės ir taip nešdavosi vandens namo, Petreikiai jį vartojo kaip geriamą vandenį.

Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/13.

MOSĖDŽIO SENIŪNIJA

1421 m. Mosėdis tapo Žemaičių vyskupo valda (buvo iki 1842 m.). Pirmą medinę bažnyčia pastatyta 1551 m.

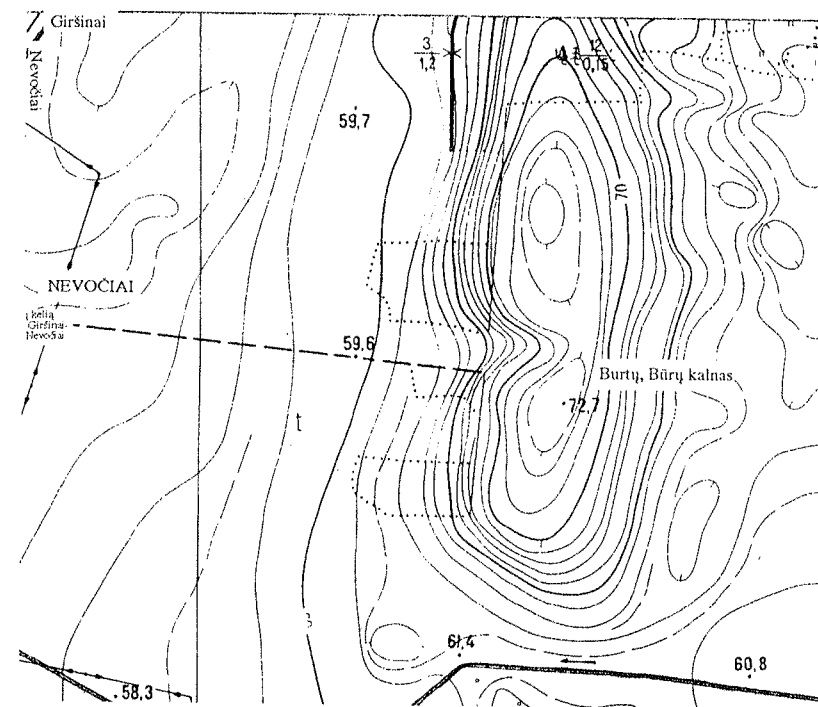
118. Šventieji MIŠKAI. Mosėdžio apylinkėse, į V, PV nuo miestelio 1426 m. Livonijos ir LDK sutartis dėl sienos nurodo du šventuosius miškus: *“Von der Peszell tho gande beth up twe Schlotessberge, dar twe hillige busche stahn, dar eine becke under fluht, genomet de Erla; van der becke beth in die Hillige Aa den middelsten strangk tho volgen beth indt wilde mehr”* (AL, 5). Tai teritorijos Akmenos (Dangės), Minijos, Bartuvos bei Šventosios upių baseinų sandūroje, čia Šventosios upės aukštupys. 1523 m. dokumente Mosėdis dar minimas prie šventojo miško: *“An den hilligen Busch Maysede”* (Salys A., 1930). Gal Šitalės kaimo ažuolynas (žr. Nr.135b) - tų miškų reliktas?

L. AL, 5 (Nr.56), 24; SALYS A., 1930, 153, 224; VAITKEVIČIUS V., 1995, 31.

NEVOČIAI (MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

119. BŪRŲ, BURTŲ KALNAS - V nuo kaimo, 800 m į V nuo kelio Giršiniai-Mosėdis. Tai masyvus atskiras gūbrys, pailgas Š-P kryptimi, apie 600 m ilg., 140-200 m pl., vidutinio statumo, iki 15-18 m aukščio šlaitais. P dalis aukštesnė; tai ir aukščiausia apylinkių vieta (72,7 m virš j.l.). Sakoma, kalnas esąs aukštesnis už Mosėdžio bažnyčią. PADAV. A. Ant kalno buvo bažnyčia (“apnešta”), *“tai buvo ne bet kokia bažnyčia, o užkeikta. Ją prarijo žemė. Kartais žmonės mato ją, iškylančią Velykų rytą”* (VUB F213-137/2; LMD I 1002/81). Žmogus matė, kaip per sumą iš kalno išsikėlė auksinė karūnėlė (VUB F213-80/13). B. Užėjus švedams, ant kalno žmonės rinkdavosi į būrius (būriuodavosi). C. Kalnas vardą gavo nuo burtų. Kada vyko lietuvių ir kryžiuočių karas, lietuviai prieš mūšį ant kalno atvesdavo belaisvį, pririšdavo jį prie ažuolo ir durdavo ragotinė. Jeigu kraujas bėgdavęs stipriai, tikėdavosi mūšį laimėti, jeigu nesmarkiai - pralaimėsią (VUB F213-137/3, jei čiurkšle bėgdavo - tai laimės, jei pagal kūną - pralaimės (LŽV). Ant kalno šventą dieną per sumą vaidenasi gulintis nuogas žmogus (VUB F213-74/170), ant jo žmonės matė didelį jautį stiklo pasagom (LMD I 1002/81). *“Jau daug metų tą Burtų kalną garbina”* (1969 m.; VUB F213-137/3).

Š. LMD I 1002/81; LŽV (S. VIRŠAITIS, 1937; GONDRAUKĖ); VUB F213-74/170; 137/1,2,3; 80/13; V.V.

Pav. 124. Nevočių Burtų, Būrų kalnas

NOTĖNŲ SENIŪNIJA

120. RAGANŲ KALNAS, KUITIS - 2 km į V nuo Notėnų bažnyčios, 8 ha ploto. Raganų kalno pavadinimas buvo žinomas senesnei kartai.

Š. LŽV (A. BEPIRSTIS, 1935); MICKEVIČIUS J., 1985, 47.

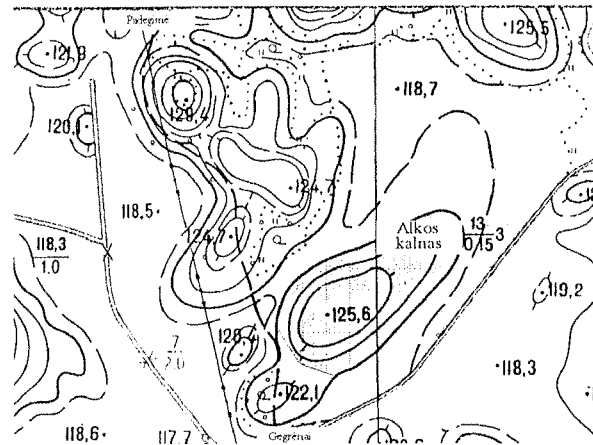
PADEGIMĖ (BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)

121. ALKOS KALNAS (*alkakalnis* 1994 m. la 01-8-359) - P kaimo dalyje, prie Skuodo-Plungės r. ribos, apie 1,1 km į P nuo kelių Šarnelė-Paparčiai ir Gegrėnai-Padegimė sankryžos, pasta-

rojo lauko kelio R pusėje. Kalnas apie 150 m ilg. (ŠR-PV), apie 90 m pl. (ŠV-PR), šlaitų aukštis - iki 15 m. PADAV. Kalno Š pakraštyje yra pakastas akmuo, ant kurio buvo deginama amžinoji ugnis ir šalia pilami pelenai (1948 m., LI).

Pav. 125. Padegimės Alkos kalnas. Aut. nuotr., 1996

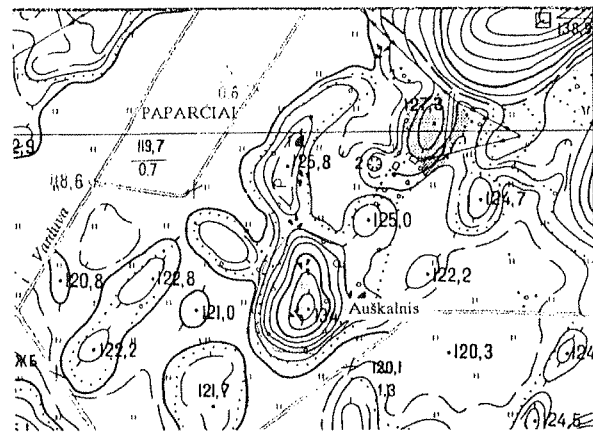

Pav. 126. Padegimės Alkos kalnas

Š. 1948 m. LII zv., AS 1/50-51 (GEGRĖNAI); 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/21. L. KVILKYS B., 1991, 4/67 (KLAIDINGAI TAPATINA SU GEGRĖNŲ PILIAKALNIU AR-807); VOLKAITĖ-KULIKAUSKIENĖ R., 1958, 112.

**PAPARČIAI
(BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)**

122. AUŠKALNIS, AUKŠTKALNIS (*piliakalnis IP-1515/A*) - R kaimo dalyje, jau numelioruoto Varduvos up.

Pav. 127. Paparčių Auškalnis

aukštupio pelkių pakraštyje, A.Samausko sodybos teritorijoje. Kalnas viršuje - 70 m ilg. (Š-P), 10-30 m pl., iki 12 m aukščio šlaitais. PADAV. A. Buvo sakoma, kad kalne prasmego bažnyčia, ir sekmadieniais vidurdienį piemenys girdėdavo skambant tos bažnyčios varpą (1994 m., LR KPI). B. Ant kalno buvo malūnas, kurį "sudaužė" Perkūnas (VAK). Sodybos šeimininkas kalną vadina Undinio kalno vardu, žino daug savo kūrybos literatūrinių

Pav. 128. Paparčių Auškalnis. V. Daugudžio nuotr., 1966

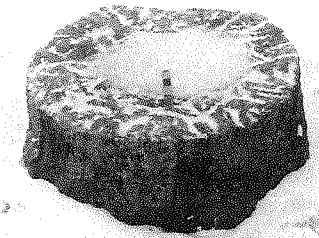
padavimų apie kalno atsiradimą, pasakytį (Vyšniauskas J., 1990). Dabar kalnas vadinamas vien Aukštkalnio vardu (1994 m., LR KPI). Už 800 m į ŠV (už Varduvos up.) - naujai išaiškintas Paparčių piliakalnis, vad. Pilies kalnu, kapinynas.

Š. 1966 m. LII zv., AS 246/82-83; 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/24-25; VAK 28/63. L. VYŠNIAUSKAS J., 1990.

123. AKMUO - A.Samausko sodyboje, Auškalnyje esančiame dendrologiniame parke. Sodybos šeimininko teigimu, šis akmuo su įduba buvo rastas prie Aukškalnio. Akm. - 1 m ilg., 75 cm pl., h= 40 cm, turi lovelio formos įdubą (45x30 cm dydžio, 6-12 cm gylio).

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/24-25.

SAULĖS (?) AKMUO atvežtas į Auškalnį ir, regis, lankytojų pramintas Saulės vardu. Akm. - 1,1 m skr., h=50 cm. Labiau primena girnoms tašytą akmenį, kuris, nuskilus daliai viršutinės plokštumos, buvo paliktas. Miniemoje plokštumoje matomi pakraščiams statmeni įvairių formų grioveliai, nepamatuotai laikomi runomis.

Pav. 129. Paparčių "Saulės" akmuo. Aut. nuotr., 1994

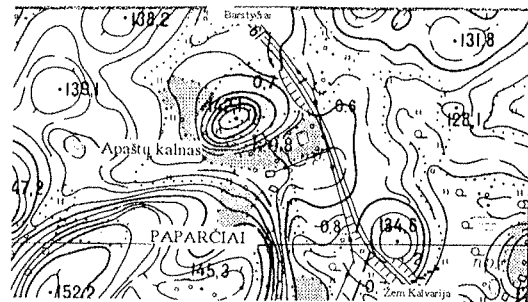
A.Samauskas, atvežęs akmenį į Paparčius, kaskart skirtingai nurodo vietą, kur akmuo buvo anksčiau (mini ir Barstyčių bažnyčia, ir Sedos apylinkių malūną, ir kopytėlę Mažeikių rajone.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/24-25. L. IA, 139 (Pav.).

124. APAŠTŲ KALNAS - per 300 m į P nuo kelių Barstyčiai-Žem. Kalvarija ir Paparčiai-Kančaičiai sankryžos, PV kelio Barstyčiai-Žem. Kalvarija pusėje. Kalnas pailgas ŠR-PV kryptimi, apie 100 m ilg., apie 90 m pl., šlaitų aukštis - iki 10 m. PADAV. A. Ant kalno

Pav. 130. Paparčių Apaštų kalnas. Aut. nuotr., 1994

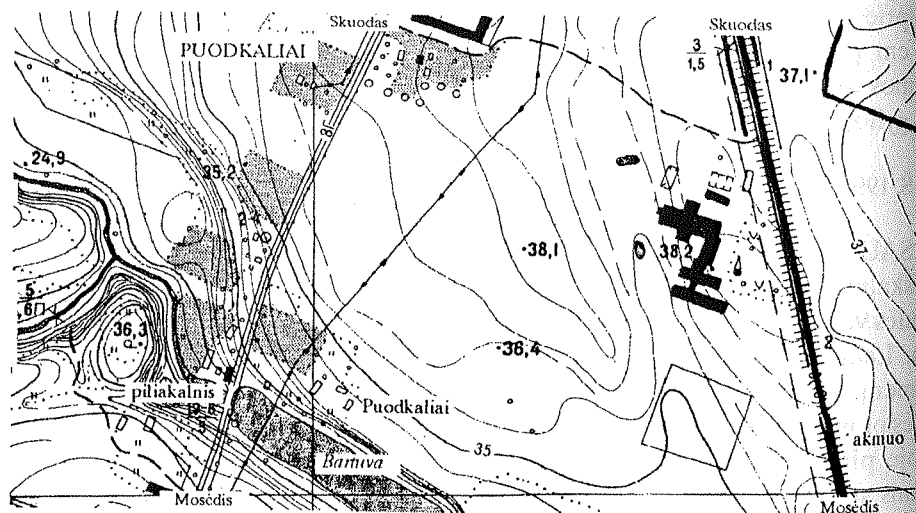
Pav. 131. Papatėių Apaštų kalnas

kūrenta šventoji ugnis, būta vaidilučių (1994 m. LR KPI). B. Ant kalno buvo bažnyčia, kuri užgriuvo. Kalno pavadinimas kilo nuo "apaštalavimo" (LŽV).

Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/25; LŽV (M. SKRABUTIENIENĖ, 1935).

PUODKALIAI (SKUODO SENIŪNIJA)

Puodakalių vardas galbūt byloja šioje vietoje dirbus (kalus) aukurus su plokščiadugniais dubenimis (IA). Toks aukuras buvo pačiuose Puodkaliuose, vietovėse į P nuo kaimo - buvo pats

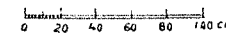
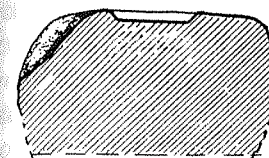
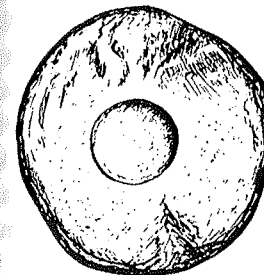
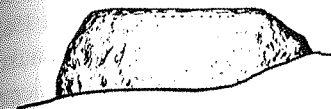

Pav. 132. Puodakalių akmens su plokščiadugniu dubeniu buvusi vieta

tirščiausias dabar žinomas tokios rūšies aukurų spiečius.

125. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu buvęs kaime, į PR nuo gamybinio komplekso, apie 300 m į Š nuo Bartuvos up., 13 m į R nuo kelio Skuodas-Plungė, lankoje. Dingęs. Akm. buvęs šviesiai rusvos spalvos stambiagrūdis granitas, viršutinioji jo dalis artima apskritimui, 1,42-1,48 m skr. Beveik pačiame centre iškaltas 47-48 cm (viršuje) ir 45-46 cm (dugne) dubuo. Dubens gylis - 4-5 cm. Akm.- 85 cm aukščio (Š) ir 25 cm (PV). 500 m į V Puodkalių piliakalnis (Ar-974).

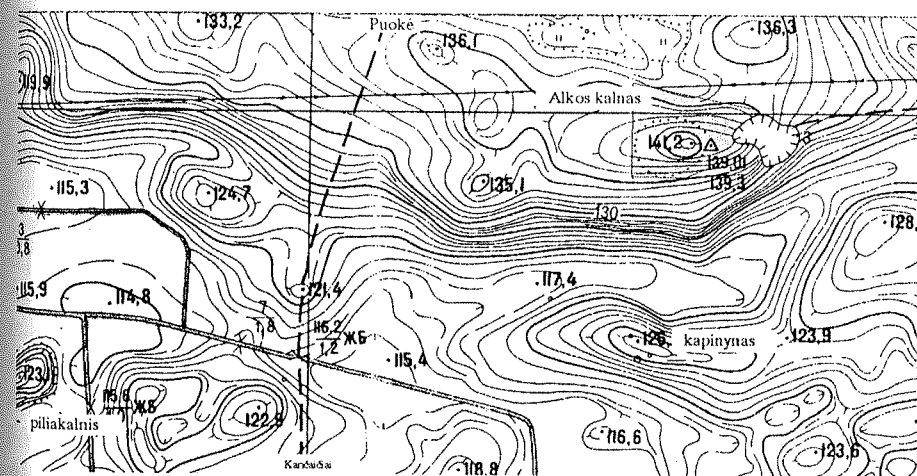
PUOKĖ (BARSTYČIŲ SENIŪNIJA)

Pav. 133. Puodkalių akmuo (pagal: Jablonskis I., 1971, 129, pav. 1)

L. IA, 41,78 (Nr.241); JABLONSKIS I., 1971, 128-130 (PUODKALIAI).

126. ALKOS KALNAS (*alkakalnis Ar-961*) - R kaimo dalyje, 500 m į P nuo kelio Puokė-Dagiai ir 1,5 km į Š nuo kelio Barstyčiai-Seda. Kalnas - aukščiausias apylinkėje, apie 40-50 m skr. kalvagūbrio viršūnė, vos keliais metrais iškyla aukščiau nei aplinkiniai laukai. Kalną aplinkui juosia markapių laikų akmenų tvora (sakoma, kad čia buvo laidojama maro metais), stovi keli kryžiai, kelios koplytėlės ir didesnė koplyčia. Už 2,5 m į P nuo koplyčios yra apie 4-4,5 m skr. (viršuje) ir 80 cm (dugne) piltuvėlio formos duobė, su kuria siejama daugelis padavimų (1994 m., LR KPI; tiesa, vienas jų sako, kad duobė - ant kalno stovėjusios bažnyčios rūšys - Mickevičius J., 1985). Ant kalno auga daug keliakamienių medžių. Pasakojama, kad po devyniakamienė liepa (kiekvienas kamienas maždaug po 50 cm skr.) buvo paslėpti pinigai. Senovėje Puokėje (tada ji buvo vadinama Baršių kaimu) buvo dvaras, o Laumių

Pav. 134. Puokės Alkos kalnas

Pav. 135. Puokės Alkos kalnas. V. Daugudžio nuotr., 1966

Pav. 136. Puokės Alkos kalno liepa. Aut. nuotr., 1994

k. - palivarkas. Puokės dvarininkas ant Alkos kalno pastatė pirmąją apylinkių bažnyčią, laikė kunigą. Bažnyčios šventoriuje laidodavo kilminguosius, o jos rūsiuose - "apylinkių galiūnus". Kai buvo pastatyta Barstyčių bažnyčia, čia bažnyčios nebeliko (Mickevičius J., 1985). PAVAV. A. Sakoma, kad ant kalno senovėje buvo deginamos aukos, Lie-

tuvos valdovų įsakymu buvo užgesinta amžinoji ugnis (Mickevičius J., 1985; 1994 m., LR KPI; rašoma, jog aukos buvo deginamos po labai sena liepa - Lietuvos aidas, 1928). B. Kada senovėje buvo garbinamas Perkūnas, ant kalno aukodavo ir žmonės (ant jo žmonės buvo laidojami, čia juos veždavo deginginti - kremuoti; 1994 m., LR KPI). C. Duobės vietoje stovėjo bažnyčia; karta, kai joje buvo susirinkę daug žmonių, visus juos prarijo žemė (1994 m., LR KPI; žmonės buvo labai ištvirkę, jiems suėjus į bažnyčią, pakilo didelis vėjas, ir bažnyčia nugrimzdo). D. Ant kalno buvo miestas (Vėlius N., 1995). E. Švedų kariuomenė (lietuvių ? - V.V.). Sakoma, iš to laiko likusi akmenų tvora - "užtvara"), o švedų kariuomenė stovėjo Trūpsalėje (naujai išaiškintame Puokės piliakalnyje). Tarp šių dviejų kariuomenių įvyko mūšis (Šliavas J., 1978). F. Čia vaikščiodavo nekrikštytos dūšėlės (1994 m., LR KPI). G. Kada nuvirto padavime minima liepa, atvažiuo iš Liepojos jūreiviai klausiti, kur dingo medis, pagal kurį jie, plaukdami jūra, orientuojasi (Lietuvos aidas, 1928). H. Prie Alkos kalno buvo pakasti pinigai. Vienas žmogus davęs apžadus ir ant tų pinigų užmetęs 12 gaidžių galvų, nors, kad išsikastum pinigų, reikėjo padėti 12 žmonių galvų (1994 m., LR KPI). I. Eidama į Kalvarijos atlaidus, moteris ant kalno prigulė pokaičio ir staiga išgirdo skambant, žvangant, mušant būgnus ("taip kaip aplink bažnyčią einant"). Moteris prabudo, sukalbėjo poterius ir nuėjo į Kalvariją (LTR 4056/134). Manoma, kad velnių paslėpti pinigai buvo po devyniakamiene liepa (Balys J., 1958). XX a.

pradžioje ant kalno nieko nebuvo, stovėjo vienas vienintelis kryžius, pastatytas prie nedidelio plokščio akmens kalno viršuje (V.V.). Vicininis žmogus neretai sakydavo: "Nu, jau nieka nebijau, bet kad pro tą Alkos kalną tek et(eit), tai bijau i viskas" (1994 m., LR KPI). Per Kryžiaunas dienas žmonės rinkdavosi ant kalno giedoti, buvo laikomos pamaldos. Ta proga žmonės kviesdavo mušdami į medyje pakabinatą noragą. "Vieta visų labai gerbiama" (1935 m.; VAK). 1983 m. R kalno šlaite įrengtame karjere buvo pastebėtas neintensyvus kultūrinis sluoksnis. Nuo Alkos kalno 800 m į PV, už upelio ir dumelioruotų pelkių - naujai išaiškintas Puokės piliakalnis, vad. Trūpsalė, 150 m į P - naujai išaiškintas Puokės kapinynas.

Š. 1966 m. LII zv., AS 246/83-84; 1987 m. MMT zv., AS 1372/22-23; 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/25-26; LTR 1167: 6,7; 4056/134; MICKEVIČIUS J., 1985, 45-46; SIDERAVIČIUS K., 1932; ŠLIAVAS J., 1978, 63-64; VAK 28/123; VK, 1985; L. BALYS J., 1958, Nr.81; LIČKŪNAS ST., 1934, 186; LIETUVOS AIDAS, 1928; VĖLIUS N., 1995, 319 (ISTORINIS AUKAKALNIS).

127. AKMUO su smailiadugniu dubeniu. Perkeltas į Papatčių k., A.Samausko sodybon. Buvo Puokės dvarininko Jonaičio sodyboje. Akm. - 75 cm skr., h= 25 cm, turi piltuvėlio pavidalo dubenį (24-26 cm skr., iki 17 cm gylio).

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/25; L. IA, 78 (NR.240).

AKMUO. Didžiausias Lietuvos akmuo: 13 m ilgio, 6,5 m pločio, 4 m aukščio. Kol melioratoriai atkasė, buvo tik nedidelė akmens plokštuma,

Pav. 137. Puokės akmuo A. Samausko sodyboje. Aut. nuotr., 1994

primenantį akmeninį stalą. Sakoma, ant akmens yra žmogaus pėdos pavidalo įspaudas, vadinamas Bėso pėda ("čia Velnia bove, ant šios žemės vaikščioję, kai žemė nešventinta bova. O kai pašventina, visi kauka, visi velnia prapuolė" - pasak. B.Kuntenis, g.1919 m. Kančaičių k., kalbėdamas apie tai, kaip akmenyje atsirado bėso pėda - 1994 m., LR KPI). Rašoma, kad šioje vietoje buvusi pagoniška šventvietė, bet, užrūstintas vaidilutės neištikimybės, dievas Perkūnas šventyklą su šventuoju akmeniu užvertė žemėmis ir taip palaidojo kaltąją (LGP). Greičiausiai pasakojimai atsirado atkasus akmenį, juos atvirai paakino akmens dydis (padavimas apie Bėso pėdą, matyt, "perkeltas" nuo kito mitologinio akmens).

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/27; L. LGP, 245-246.

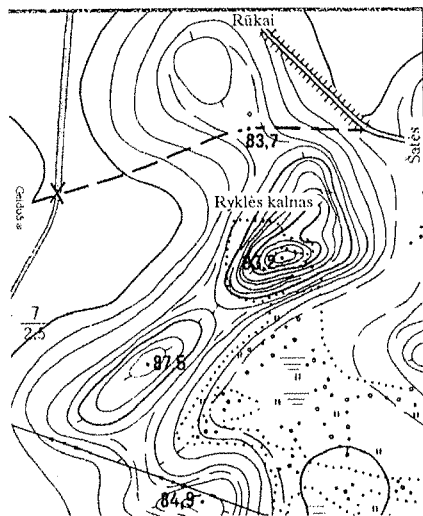
MIŠKAS GOJELIS. Kaime besikaršinantį kunigą Petrauskį tame miškelyje drausdavo kirsti net menkiausių medelį.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/25-26.

ŠATĖS
(ŠAČIŲ SENIŪNIJA)

Miestelis garsėjo šv. Jono Krikštytojo (06 24) atlaidais.

128. RYKLĖS KALNAS (*alkakalnis la 1994 m. 01-8-359*) - apie 1 km į V nuo Šačių miestelio V ribos, kairėje kelio Šatės-Rukai pusėje, apie 100 m nuo kelio. Kalnas - netaisyklingo trikampio formos (kiek pailgias Š-P kryptimi), apie 180 m ilg, iki 140 m pl, h= 10-12 m. **PADAV. A.** Pasakojama čia nugrimzdus bažnyčią. Žmonės, pamatę, kad bažnyčią prarijo kalnas, pavadino jį Ryklės vardu (1948 m., LII). **B.** Čia stovėjo smuklė, kurioje Velnias pradėjo gaminti degtinę. Iš čia degtinė paplitusi visoje Žemaitijoje. Dėl šios priežasties smuklė buvusi praryta (ant kalno dar buvo atkasti 3 ar 4 šulinių rentiniai; Vyšniauskas J., 1991). **C.** Sukilimo laikais čia stovėjo bažnyčia, kurios kunigas prisidėjo prie rusų. Kai

Pav. 138. Šačių Ryklės kalnas

lietuviai buvo nugalėti, kunigas laikė mišias. Tada bažnyčia nugrimzdo į žemę. Kartą žmonės arė ir rado tos bažnyčios bokšto kryželį, kunigo stulą (LTR 1963/99). *“Dabar esą girdėti sumos laike varpų gaudimas, giedojimas”* (LŽV). **D.** Praeivius šioje vietoje klaidindavo, einantys iš bažnyčios paklysdavo. Vežimais važiuoti sukdamo aplink kalną ratus, nerasdami tikro kelio (1994 m., LR KPI). **E.** Naktį čia matę berną šienaujant, o ryte nė ženklų nebuvo, kad šienauta. Kartą matę nuo kalno nubėgančią karvę (1994 m., LR KPI). *“Šio kalnelio žmonės vengia, o ypač nakties metu”* (LTR 1963/99). Jaunimas ant kalno švesdavo Joninių šventę, degindavo laužą.

Š. 1948 m. LII žv., AS 1/51; 1994 m. KPI žv., AS 2223/14-15; LTR 1963/99; LŽV (J. BALTRŪNAS, 1937); L. KVILYS B., 1991, 4/308-309; VYŠNIAUSKAS J., 1991, 3.

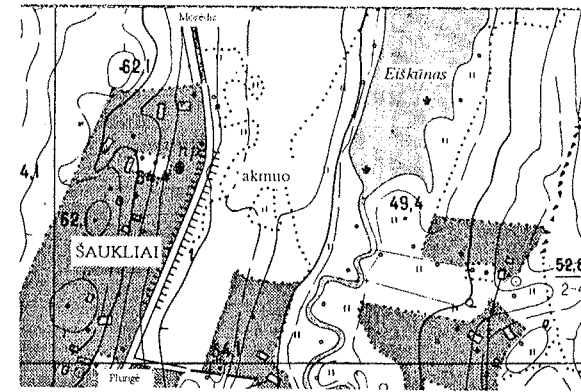
ŠAKALIAI
(SKUODO SENIŪNIJA)

129. UOSIS. A.L. Jucevičius 1842 m. pažymėjo: *“Šakalių kaime, Kurše, mačiau milžiniško didumo uosį, kuri liaudis pripažįsta šventu”*.

L. JUCEVIČIUS A.L., 1959, 127.

ŠAUKLIAI
(MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

1971 m. rašytojas R. Granauskas su gydytoju V. Intu kaime aptiko du aukurus. Manoma, jog šios dvi šventvietės, esančios tik 35 m viena nuo

Pav. 139. Šauklių akmuo I

kitos, buvo įrengtos skirtingu metu, vieną aukuro akmenį suskaldžius ir išgriovus. (Antroji šventvietė taip pat išgriauta.)

130a. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu I (*Ar-967*) - į R nuo senojo kelio Salantai-Mosėdis, apie 160 m į V nuo Eiškūno up. kairiojo kranto. Akmuo apskaldytas šonais, aptiktas apverstas, 1,1-1,2 m skr., h=60 cm, netaisyklingo cilindro formos, viršutinė plokštuma nelygi. Šios plokštumos centre - netaisyklingo apskritimo formos, 50 cm skr. ir 7-8 cm gylio dubuo plokščiu dugnu. Akmens apačia apdegusi ir smarkiai

Pav. 140. Šauklių akmuo I. Aut. nuotr., 1990

aptrupėjusi. 1971 m. tyrinėjant aplinką (vad. V. Urbanavičius), rasta duobė, ant kurios krašto iš akmenų buvo sukrautas nedidelis postamentas dubenuotajam akmeniui. Duobėje aptikta ugniavietė. Vėliau akmuo buvęs nuo postamento nugriautas ir dubeniu žemyn įverstas į ugniavietę.

Š. 1971 m. V. URBANAVIČIUS TYR., AS 351/21-23 (II AKMUO). L. IA, 78 (Nr. 242); URBANAVIČIUS V., 1972.

130b. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu II - apie 50 m nuo senojo kelio Salantai-Mosėdis, ties A. Valužio

Pav. 141. Šauklių akmuo II (antrame plane, kairėje) ir apeiginė duobė, išgrįsta akmenimis (pirmame plane) tyrinėjimų metu. V. Urbanavičiaus nuotr., 1971

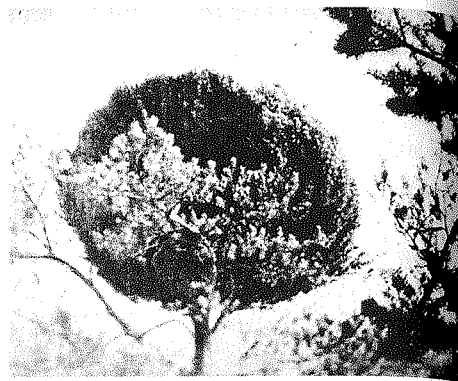
sodyba, per 35 m į ŠV nuo pirmojo aptikto akmens su dubeniu (Nr.130a). Akm. - 1,2 m skr., apskaldytas, dubens nebelikę, nors jo žymės aptiktos nuoskalose (?). 1971 m. tyrinėjant aplinką (vad.V.Urbanavičius), aptikta duobė su ugniaviete, duobės šonai ir dugnas grįstas tokio pačio rausvo granito nuoskalomis, kaip pats aukuro akmuo. Ugniavietėje rastas sudaužytas molinis dubenėlis žalia glazūra. Pagal radinį, V.Urbanavičiaus nuomone, šventvietę reikėtų datuoti XVI-XVIII a., ji galėjo būti įrengta suskaldžius Šauklių aukurą I (130a).

Š. 1971 m. V.URBANAVIČIUS TYR., AS 351/18-20 (I AKMUO). L. IA, 78 (NR.243).

131. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu - buvusiose kaimo ganyklose, į R nuo senojo kelio Salantai-Mosėdis. Akm. labai dailiai nutašytas, apskritosios dalies skr. - 1,19 m, dubens - 29 cm, dubens gylis - 6-7 cm, akmens h=57 cm. Sakoma, tai nebaigtos kalti girnos. 1971 m. tiriant aplinką (vad. V.Urbanavičius), rasta tik XX a. pirmųjų dešimtmečių butelių šukių. I.Jablonskis rašė, jog tai esąs vienintelis dubenuotas akmuo, tebestovintis nuo tada, kai čia buvo renkamas į apeigas (Jablonskis I., 1967).

Š. 1971 m. V.URBANAVIČIUS TYR., AS 351/23 (III AKMUO). L. IA, 79; JABLONSKIS I., 1964, 113-114; JABLONSKIS I., 1967, 4(NUOTR.).

132. RAGANOS PUŠIS auga Šauklių geologiniame draustinyje. Medis - 22 cm skr., h= 9 m. Šakose yra sutankėjimų.

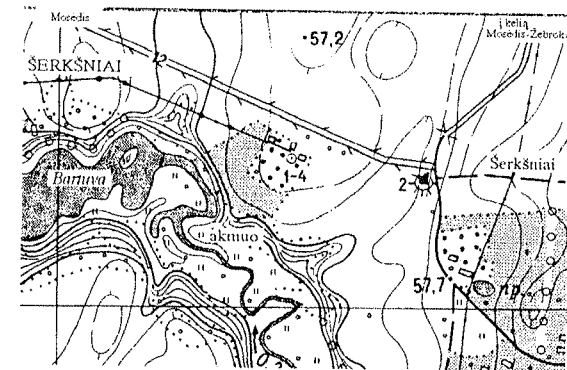

Pav. 142. Šauklių Raganos pušis (Mūsų gamta, 1990, Nr. 3)

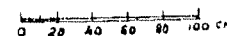
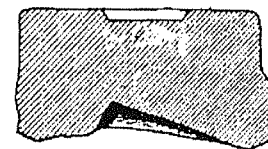
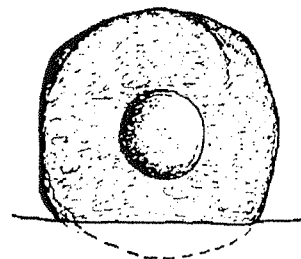
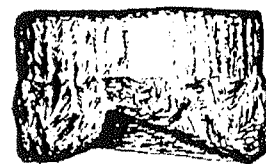
L. LGP, 248; "KODĖL?", 1990.

ŠERKŠNIAI (MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

133. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu I (buvo *akmuo su dubeniu Ar-968*) stovėjo Bartuvos up. kairiajame krante, 65 m į Š nuo upės, atšlaitėje priešais J.Rumbučio sodybą. Akmuo aptiktas gulintis ant briaunos, dubeniu į V pusę. Dabar perkeltas į Mosėdžio akmenų muziejų. Akm. - netaisyklingo cilindro formos, šiurkščiai aptašytas šonais, nelygia apatiniąja dalimi. Viršutinės apskritosios dalies skr. - 1,3 m, h= 80 cm. Dubuo netaisyklingo cilindro formos, 47 cm skr., 7-8 cm gylio. 1971 m. tyrinėjant aplinką (vad.V.Urbanavičius), į Š nuo akmens rasta iš lauko surinktų akmenų krūsnis, apie 50 cm į R nuo akmens su dubeniu perkasoje išryškėjo maždaug 1 m skr. tamsios žemės dėmė. Čia rasta degusių ir anglių (5 cm storio suoksnis). Tai 80 cm gylio duobės su ugniaviete dugnas. Šventvietė išgriauta, akmens ir duobės

Pav. 143. Buvusi Šerkšnių akmens su plokščiadugniu dubeniu vieta

Pav. 144. Šerkšnių akmuo (pagal: Jablonskis I., 1971, 131, pav. 2)

aiškesnio tarpusavio santykio nustatyti nebeįmanoma. Virš laužavietės rasta daug pilko granito (toks čia akmuo su dubeniu) nuoskalų.

Š. 1971 m. V.URBANAVIČIUS TYR., AS 351/23-24. L. IA., 79 (NR.244); JABLONSKIS I., 1971, 130 (PAV.2).

134. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu II buvo tarp Mosėdžio ir Šerkšnių, atsidūrė tvenkinio dugne. Žinoma, kad akmuo turėjo plokščiadugnį dubenį.

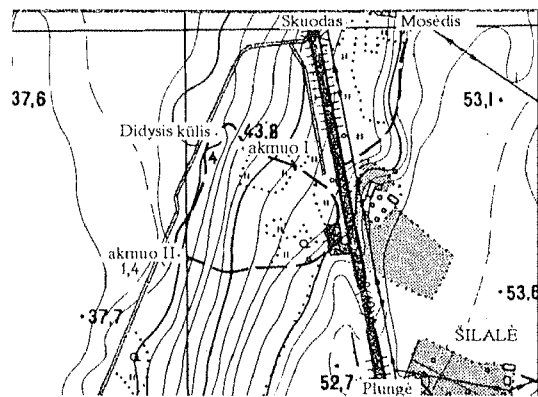
L. IA, 78 (NR.239).

ŠILALĖ (MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

135a. DIDYSIS KŪLIS - apie 1,5 km į P nuo Mosėdžio, apie 500 m į V nuo plento Skuodas-Plungė, R bevardžio upelio (Erlos intako) kanalo pakrantėje. Akmuo - 7 m ilg., 5 m pl., h= 2,5 m (buvo dar neatkasus). PADAV. Po akmeniu miega vėjo sūnus.

Š. 1966 m. LII ŽV., AS 246/80-81 (MOSĖDIS-IGARIAI).

135b. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu I (*Ar-969*) - apie 1,5 km į P nuo Mosėdžio, 115 m į V nuo kelio

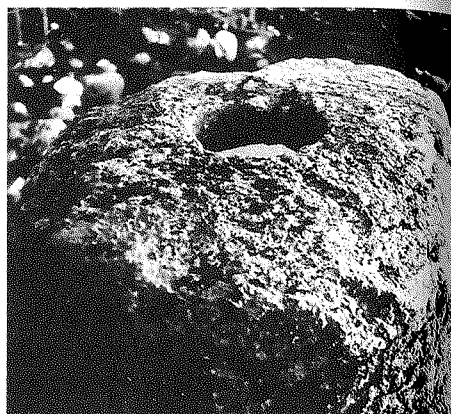

Pav. 145. Šilalės Didysis kūlis, akmenys su pokščiadugniais dubenimis

Pav. 146. Šilalės Didysis kūlis. V. Daugudžio nuotr., 1966

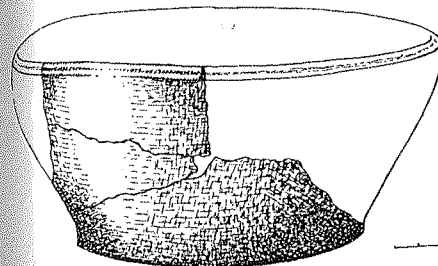
Mosėdis-Salantai, ties Igarių ir Šilalės kaimų riba, pakilumoje, 35 m į R nuo Didžiojo kūlio (Nr.135a). Minimą maždaug 25 m skr. kalvelę iš visų pusių supo pelkės, nuo Šilalės kaimo jos link per pelkes vedė akmeninis grindinys - kūlgrinda ("natūralus akmenų grindinys" - Rimantienė R., Urbanavičius V., 1971). Sakoma, XX a. pradžioje čia dar

Pav. 147. Šilalės aukuro akmenis dubuo. V. Urbanavičiaus nuotr., 1970

Pav. 148. Šilalės aukuro akmuo (antrame plane) ir apeiginė akmenimis išgrįsta duobė (centre) tyrinėjimų metu. V. Urbanavičiaus nuotr., 1970

Pav. 149. Apeiginėje duobėje prie Šilalės aukuro akmenis rastas dubenėlis (pagal V. Urbanavičių)

būta seno ažuolino. Tai pilkšvai rusvas, stambiai grūdėtas granitas. Apskritosios viršutinės dalies skr. - 1,1 m., + dubens skr. - 32 cm viršuje, 28 cm apačioje, dubens gylis - 10-11 cm. Akmenis šonai 40-50 cm aukštyje šiurkščiai aptašyti. Buvo aptiktas apverstas, po akmeniui pasikasus. 1970 m. tiriant aplinką (vad.V.Urbanavičius), nustatyta, jog akmuo stovėjo žemesniaja puse pasviręs į židinį, kurį sudarė 1,5 m skr. ir 70 cm gylio duobė, jos dugno pakraštys buvo apjuostas 10-15 cm dydžio akmenų vainikėlio. Duobės šlaitai nuolaidūs, grįsti didesniais akmenimis. Š duobės pusėje ant akmenų pastovo stovėjo pats aukuras. Iš židinyje rastų anglių nustatyta, jog ugnis kūrta ne vieną kartą ir ilgesnį laiką degintas beržas, ažuolas, aptikta ir pušies žievė, ir kadagių anglių. Be to, rasta susilydžiusio gintaro bei sakų. Židinyje ilgą laiką stovėjo apleistas, iš naujo jį užkūrus, jau nebuvo nuolat kurstomas. Šiuo laikotarpiu į židinį pateko ir molinių puodų šukių (16,5 cm skr., 7,2 cm aukščio dubenėlis, puodynėlė 18 cm skr. anga, su kiek atloštu krašteliu, puodo dugnelis, kt.). Tokie moliniai dirbiniai Lietuvoje žinomi nuo XVI iki XIX a. V.Urbanavičiaus nuomone,

šventvietė buvo lankoma po krikščionybės įvedimo Žemaitijoje. Pradžioje ugnis degusi nuolat arba ilgesniais laiko tarpais. Vėliau šventvietė dėl tam tikrų priežasčių buvo apleista, o vėl ją atgaivinus, ugnis kūrta tik tam tikromis progomis. Prieš Antrąjį pasaulinį karą šioje vietovėje jaunimas rengdavo gegužines.

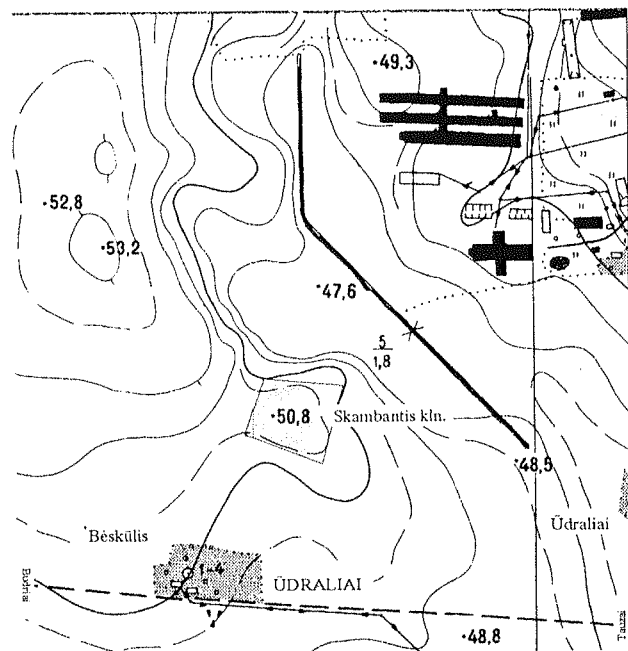
Š. 1966 m. LII zv., AS 246/80-81 (MOSĖDIS-IGARIAI); 1970 m. V.URBANAVIČIUS TYR. L. IA, 79 (Nr.245); JABLONSKIS L., 1964, 112; KVIKLYS B., 1991, 4/308; RIMANTIENĖ R., URBANAVIČIUS V., 1971, 11-13; TAUTAVIČIUS A., 1966, 23; URBANAVIČIUS V., 1972; URBANAVIČIUS V., 1972A, 77-78.

135c. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu II (Ar-1719) - 380 m į R nuo bevardžio upelio (Erlos intakas) kanalo kairiojo kranto, 220 m į V nuo kelio Plungė-Skuodas, 160 m į P nuo Šilalės (Mosėdžio) akmenis su dubeniu I (Nr.112b). Akm. - 1,5 m ilg., 1,2 m pl., h= 43 cm, viršutinės plokštumos krašte yra kiek netaisyklingos formos apskritas dubuo (27x23 cm dydžio, 14 cm gylio). 1970 m. tiriant aplinką (vad. V.Urbanavičius), kultūrinio sluoksnio, radinių nerasta.

Š. 1970 m. V.URBANAVIČIUS TYR.; 1987 m. MMT zv., AS 1372/23-24. L. IA, 79 (Nr.246).

TAUZAI (MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)

136. BĖSKŪLIS buvo V kaimo dalyje, laukuose, apie 300 m į PV-V nuo "Skambančio" kalno (Nr.140b.). Akm. - 90x140 cm dydžio (aplinkui 3,5 m),

Pav. 150. Tauzų Bėskūlio vieta ir Udralių Skambantysis kalnas

plokštumoje būta dviejų “pėdų” ir lazdos atspaudu. Sunaikintas melioracijos metu. PADAV. A. Ant akmens stovėjo Velnias, ir akmenyje likusios jo išvirkščios formos pėdos. Buvo ir lazda padarytas įspaudas (Vaitkevičius V., 1995). B. Kartą vienas berniukas klausė kelio į Mosėdį, ir jam buvo paaiškinta bei parodyta, tačiau po kiek laiko berniukas sugrįžęs ir vėl iš naujo prašęs parodyti kelią. Berniukui iš Budrių kaimo taip kartojosi du kartus (1948 m., LII). Vietos žmonės vietą (ją ir vadina Bėskūliu) laiko klaidinančia, manoma, kad, naktį pro čia keliaujant, būtinai paklysi. “Žmonių tikima, kad čia piktoji dvasia tyčia vedžioja ir klaidina” (1948 m., LII).

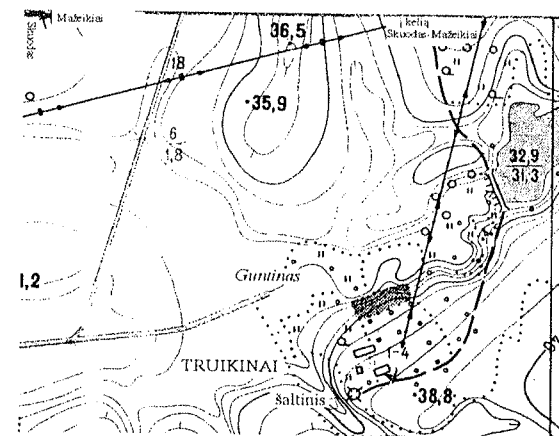
Š. 1948 m. LII žv., AS 1/53. L. PA, 77 (NR.170- KLAIDINGAI TAPATINAMAS SU KRAKIŲ K. STABO KŪLIU); VAITKEVIČIUS V., 1995, 31.

TRUIKINAI (ALEKSANDRIJOS SENIŪNIJA)

PADAV. Važiavo ponas Truikinas, ir staiga nebeeina arklys. Kažkas ponui tris kartus sušuko: “Pastatyk bažnyčią”. Kuomet ponas pažadėjęs, arklys pradėjo eiti. Po kiek laiko gimus pono sūnui Aleksandrui, ponas pastatė bažnyčią, ir miestelį ėmė vadinti Aleksandrija.

Š. VUB F213-137/37.

137. ŠMITOS VERSMĖ (la 1994 m. 01-8-359) trykšta 40 m į V nuo A.Vindašienės sodybos, apie 20 m į P-PR nuo tiltelio per bevardį upelį (tekantį į ŠV) lauko kelyje Truikiniai-Šarkė. XX a. pradžioje čia stovėjo pašventinta koplyčia. Duburyje (5-6 m skr.) yra dvi versmės - gelsvai rusva ir

Pav. 151. Truikinių Šmitos versmė

šviesiai pilkšva. Pilkšva - apie 1,5 m pl., duburio dugnas kietas, didžiausias gylis - 6 m, anksčiau buvo gilesnis. Vanduo nuteka Šaltupio upeliu. PADAV. A. Versmėje žmonės girdydavo gyvulius, bet kartą ten nugarmėjusi karvė ir jautis. Pasakojama, kad jautis nusitraukė, bėgo gerti ir nuskendo, žmonės jo nerado (V.V.). Dar kiti pasakoja, kad jautis norėjęs karvės, ją vijosi, ir abu nuskendo. Tada supykę

žmonės norėję versmę (“žemės skylę”) užversti akmenimis, bet kiek tų akmenų vertė, versmė tebetryško (Vyšniauskas A., 1975). Versmės vandeni daugiausia gydydavo akis, sakydavo, kad vanduo padeda nuo šerpetojimo, kitų ligų. “Žmonės tiki, kad vanduo esąs geri vaistai nuo “susčio”, todėl jį vartoja” (1935 m.; VAK). Prie versmės ateidavo kaimo moterys su vaikais, vandeniu prausdavosi, apiplaudavo vaikus. Į klausimą, kodėl taip darančios, atsakydavusios, kad tas vanduo esąs šventas ir juo galima išsigydyti (Rimaitis M., 1993). Anksčiau į versmę buvo merkami linai - tos drobės būdavo labai baltos.

Š. VAK 20/64; V.V. L. LGP, 249-250; RIMAITIS M., 1993, 9; VYŠNIAUSKAS A., 1975, 3.

138. KŪDRA GRABELIS - kaimo lauke.

L. VYŠNIAUSKAS J., 1991.

Pav. 152. Truikinių Šmitos versmė. Aut. nuotr., 1994

**TRUMPLAUKĖ
(YLAKIŲ SENIŪNIJA)**

139. PIKČKALNIS - prie Pragulbos upelio, 0,3 ha ploto. Pasakojama, kad vaidenasi.

Š. LŽV (B.VINDASIŪTĖ, 1935).

**UDRALIAI
(MOSĖDŽIO SENIŪNIJA)**

140a. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu buvo apie 300 m į V nuo kelio Skuodas-Plungė, Pasirvydžio miškelyje (Blauzdžio ganyklalėje). Akmuo perkeltas į Kretingos m., Pušyno g. 5, Jablonskių sodybon. Akmuo gulėjo pusiau įsmigęs į žemę, ant šono, dubeniu į P. Tai rusvas vidutinio grūdėtumo ir kietumo granitas. Šonai maždaug 35 cm aukštyje nuo akmens viršaus šiurkščiai aptašyti kalnu. Akmens viršutinės suapvalintos plokštumos skersmuo - 96-108 cm., dubens skersmuo - 38-39 cm, dugne - apie 36 cm., dubuo - 3-7 cm gylio, be griovelių

Pav. 153. Udralių akmuo Jablonskių sodyboje, Kretingoje. Aut. nuotr., 1995

kraštuose. Akmuo - 75-80 cm aukščio. Lobių ieškotojai 1967 m. akmenį išvertė ir jo stovėjimo vietoje iškasė duobę. Tada akmuo perkeltas į Kretingą

Š. V.V. L. IA, 79 (Nr.247); JABLONSKIS I., 1969, 110-112; JABLONSKIS I., 1993, 10; VAITKEVIČIUS V., 1995, 32.

140b. SMILTYNĖ, SKAMBAN-TIS KALNAS buvo į V nuo kaimo, 250 m į PV nuo kaimo gamybinio komplekso pastatų, buvusios pelkaitės, vad. Sirvydo papelkiu, PV pakraštyje. Kalva visiškai nuarta, belikusi vos pastebima (apie 1 ha ploto) pakiluma. PADAV. A. Senais laikais ant kalno buvusi bažnyčia, kuri prasmegusi kiaurai žemę (Jablonskis I., 1969). B. Vaikai, ant kalnelio trypdami kojomis, girdėdavo duslų skambesį, tarsi šokinėtų ant ledo. Kalną ir praminė Skambančiu (Vaitkevičius V., 1995). Sirvydo papelkėje vaidenosi (LŽV).

Š. LŽV (A.JASMONTIENĖ, 1935); L. JABLONSKIS I., 1969, 110; VAITKEVIČIUS V., 1995, 32.

**VABALIAI
(ŠAČIŲ SENIŪNIJA)**

141. ALKOS KALNELIS nurodomas į P nuo kelio Ylakai-Šatės, 2 ha ploto (LŽV). 1953 m. Sorgesevičiui ši vietovė dar buvo žinoma (išliko jo daryta nuotrauka, bet aprašymas - ne), jau 1966 m. ir vėliau - 1994 m. niekas negalėjo Alkos kalno nurodyti. PADAV. Senovėje čia stovėjo bažnyčia, kuri nugrimzdo į žemę (LŽV).

**VAIČAIČIAI
(YLAKIŲ SENIŪNIJA)**

PADAV. Kartą sekmadienio vidurdienį, per sumą piemuo ganė arklius ir užsnūdo. Jam pasirodė, kad netoli yra bažnyčia, ir išgirdo, kaip žmonės, eidami aplink tą bažnyčią, gieda. Parbėgęs namo jis tai papasakojo žmonėms. Po kelerių metų žmonės ten pastatė bažnyčią. Praėjus dar keleriems metams, šalia bažnyčios gyvenantis ūkininkas savo pastogėje rado kažkokį šventą paveikslą, ir žmonės spėję, kad "senuose laikuose" toje vietoje jau buvusi bažnyčia. Rastasis paveikslas atsidūrė bažnyčios altoriuje.

Š. VAK 23/167,174.

**VIRŠILAI
(ALEKSANDRIJOS SENIŪNIJA)**

143. AKMUO (la 1994 m. 01-8-359) - Viršilų girios viduryje, 8 kvartalo

Pav. 154. Vabalių Alkos kalnelis. A. Sorgesevičiaus nuotr., 1953

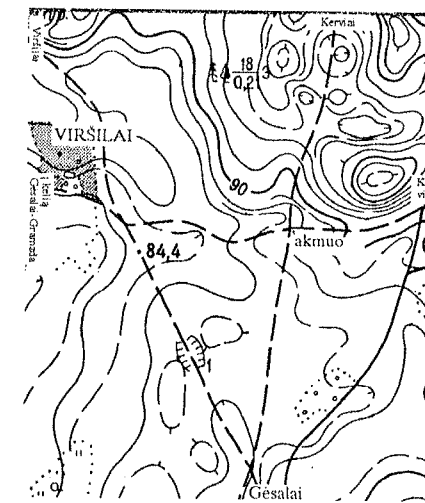
Š. 1966 m. LII žv., AS 246/87 (SPĖJA, KAD BUVO SUPAINIOTAS SU ERKŠVOS ALKOS KALNU); LŽV (S.LEŠCINSKAS, 1936); V.V.

142. VERKAKALNIS buvo vietoje į PV nuo kaimo, apie 900 m į Š-ŠV nuo Šatės up. dešiniojo kranto. Nedidelis kalnelis 1940- 41 m. visiškai sunaikintas vežant žvyrą. PADAV. A. Išėjus vyrams į karą, ant to kalno jų žmonos susirinkdavo "rėkti" (V.V.). B. Tai švedų kapai, čia vienam žmogui pasivaideno ugnies stulpas (V.V.). Kasant žvyrą, buvo randama žmonių kaukų, rastas "geltonų plaukų bizūnas".

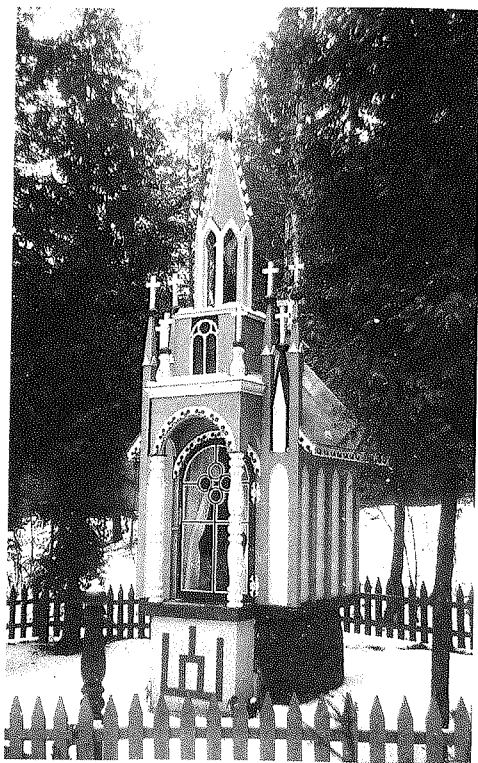
Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/14; LŽV (S.LEŠCINSKAS, 1936).

LAUKAS PRIEKELIS - kaime, į Š nuo Lukų sodybos. PADAV. Niekas čia neardavo dirvos, nes buvo kalbama, kad ta dirva esanti užkerėta - esą kas tą dirvą ardamas susikeikšias, tas išeisias iš proto. Kartą vienas žmogus arė, o moteris lauke padėjo, ji susikeikė ir išprotėjo.

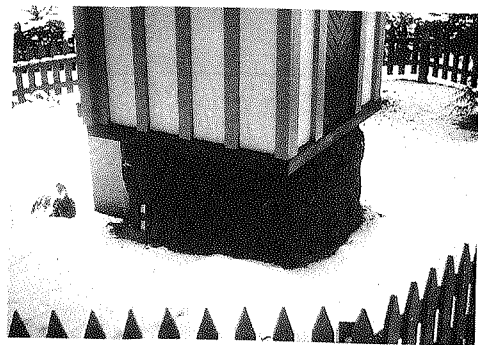
Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/14.

Pav. 155. Viršilų akmuo

Pav. 156. Viršilų miško koplytėlė ant akmens.
Aut. nuotr., 1994

Pav. 157. Viršilų miško akmuo po koplytėle.
Aut. nuotr., 1994

viduryje, miško kelių Gėsalai-Kerviai ir Viršilai-Kerviai sankryžos PR pusėje. Koplytėlė pastatyta XIX a. pabaigoje, 1932 m. degė, po to atstatyta nauja. Po karo koplytėlė vėl sudegė, atstatyta 1989 m. Akm. - 1,36 m ilg.

(R-V), 1,34 m pločio (Š-P), apskritimo formos, h= 58-60 cm. PAVAV. A. Pries 100 metų malūninkas Dominykas Intas per girią vežė labai didelį akmenį savo vandens malūno užtvankai. Beveždamas į klimpo. Atėjęs nakčiai, Intas susapnavo Švenčiausiąją Mergelę Mariją, kuri pasakiusi, kad ant akmens reikia pastatyti koplyčią (Kiauleikis L., 1989). Kiti pasakoja, kad čia buvusį akmenį malūninkas norėjęs paimti į malūną, tačiau imant apsi-reiškė balsas: "Tu neimk manęs, neimk to akmens, pastatyk geriau koplyčią". Tada apsi-reiškė Marija ir paprašė neimti akmens (V.V.). B. Sakoma, kad bevežant akmenį, šioje vietoje sustojo arkliai ir nebepavyko akmens toliau vežti (V.V.). Procesija su kunigu šv. Roko dieną (08 16) eidavo prie koplytėlės, ten buvo laikomos mišios. Žmonės duodavo įžadus. Šioje vietoje gegužės mėn. buvo renkamosi giedoti litanijų.

Š. V.V. L. KIAULEIKIS L., 1989.

VISGAUDŽIAI (YLAKIŲ SENIŪNIJA)

144. AKMUO - 470 m į Š nuo M. Poškio sodybos pastatų, vadinamoje Dilbikių biržėje, Stryko eglyne. Prieš kelerius metus, ieškant po akmeniu paslėptų lobų, eskavatoriaus kaušu buvo iškasta duobė. Dabar jau matomas visas akmuo. Tai smulkiagrūdis rausvas granitas, 3,8 m ilg. (ŠR-PV), apie 1,5 m pl., iki 2,2 m aukščio. Prieš akmenį atkasant, kyšojo tik maždaug 45-55 cm aukščio viršutinė jo dvišlaitė dalis (tai buvo į karstą panaši dalis).

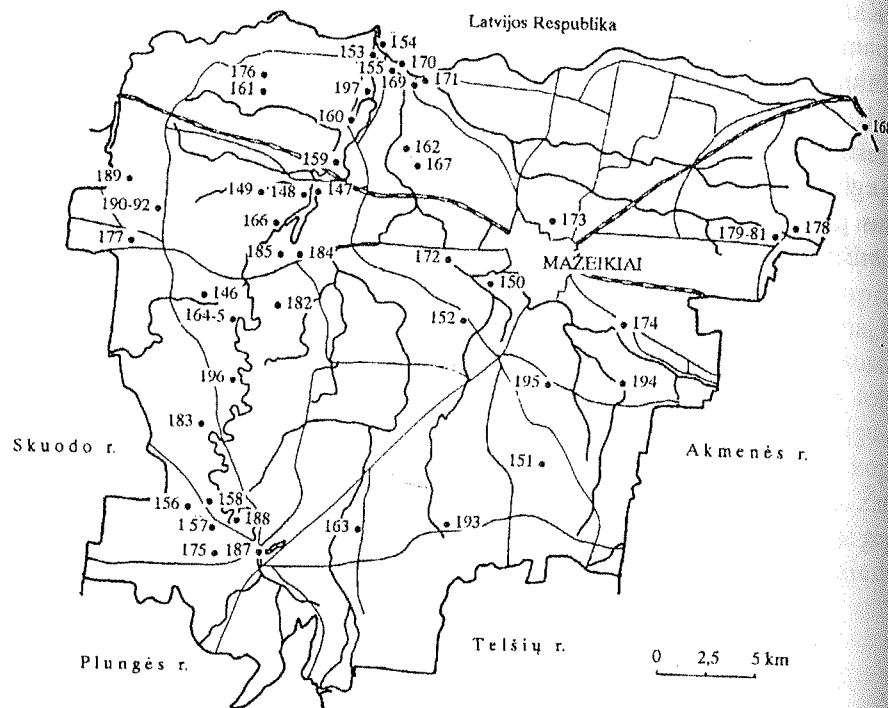
PADAV. A. Sakoma, kad tai "akmuo, panašus į karstą", o po akmeniu esąs palaidotas Velnias (Kraštotyra, 1983). B. Po akmeniu pakasta aukso statinaitė. Ją paslėpusi kariuomenė ir po to užvertusi tą vietą akmeniu (V.V.). C. Kartą žmogus pamiškėje arė lauką ir pamatė iš miško ateinančią gaują velnių. Žmogus persigandęs paliko arklius, žagrę ir pabėgo namo (Kraštotyra, 1983). Žmonės kalba, kad po eglyną vaikščioja Velnio dvasia ir visus gąsdina. "Visi žmonės bijoję pro tą mišką praeiti" (Kraštotyra, 1983).

Apie 300 m į R nuo akmens - Dilbikių kalnas (Nr. 85).

Š. V.V. L. KRAŠTOTYRA, 1983, 105.

145. ŠALTINIS tryško kaime, prie kelio Visgaudžiai-Gedrimai esančioje Poškių sodyboje. Sunaikintas kasant kūdrą. Buvo tikima šaltinio vandens gydomosiomis savybėmis. Į šaltinį buvo įstatyta statinaitė, šaltinis niekada neužšaldavo, "pats iš savės verd, ons jod i jod". Žmonės nešdavosi vandens namo gydytis, akims plauti.

Š. V.V.

MAŽEIKIŲ RAJONAS

ASTEIKIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

146. BEGALINĖ BALA - prie Kvistės upelio į R nuo malūno, 20 m² dydžio. PADAV. Baloje yra paskendusī ("praryta") bažnyčia (LTR 4927/4).

Š. LTR 4927/4; LŽV (V. PUSTAITIS, 1935).

AUKSŪDYS (LAIŽUVOS SENIŪNIJA)

Šaknis *auk-* kilusi nuo žodžio auka, aukoti, o dėmuo *sūd-* sietinas su lietuvių kalbos žodžiu sūduva, kuris reiškia "klampynę raiste", "akį", "garmalą" (Razmukaitė M., 1989). Vietos žmonių pavadinimas kildinamas iš aukso vardo (LŽV).

Š. LŽV (J. JANISĀUSKAITĖ, 1935); L. RAZMUKAITĖ M., 1989.

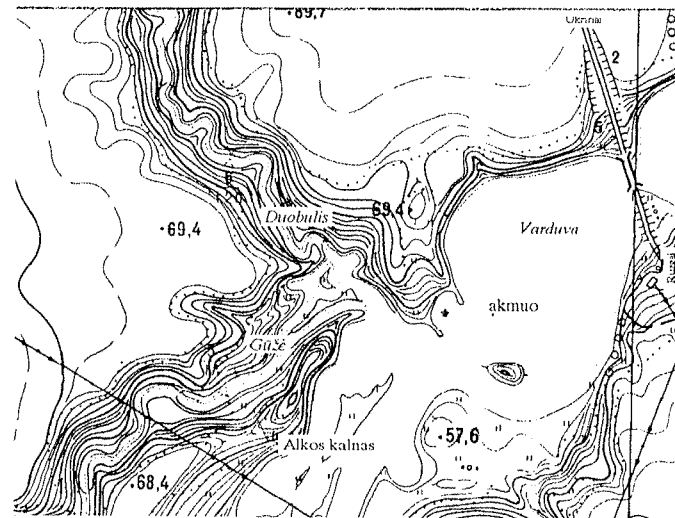
DAGIAI (SEDOS SENIŪNIJA)

ALKOS KALNAS. Dagių k. adresu greičiausiai užfiksuotas Puokės ar Pabradumės Alkos, Aukos kalno vietovardis kaime.

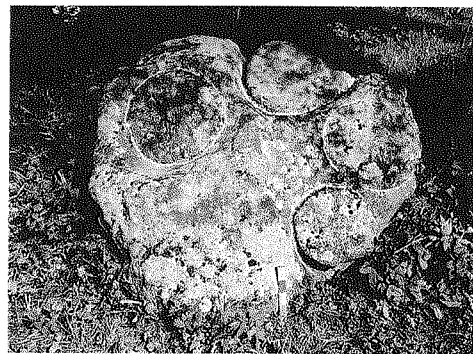
Š. VK, 1971.

DAPŠIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

147. BRASTOS AKMUO (*akmuo su ženklais Ar-608*) buvęs į Š nuo Gūžės ir Varduvos upių santakos, Varduvos kairiajame krante. Nuo Dapšių piliakalnio (*Ar-609*) ŠR papėdės akmuo gulėjo apie 200 m į R (juos skyrė Gūžės upelis). Akmuo gulėjo plokštuma su "ratais" į P pusę, iš žemės kyšojo apie 60 cm. Dabar akmuo guli Ruzgų ryšių skyriaus skverelyje. Tai 1,65x1,75 m dydžio, 53-68 cm aukščio raudonas granitas. Akmenyje iškaltas vienas apskritimas ir trys puslankiai, kurie tyrinėtojų buvo laikomi apskritimais, nors jų grioveliai galuose nesusijungia. Kartais jie vadinami dubenimis "iškiliais plokščiais dugnais" (IA). Apskritimo griovelio plotis - 2-3 cm, gylis - 2-2,5 cm, pats apskritimas - 48x50 cm dydžio. Pirmojo puslankio (už 5 cm nuo apskritimo) galai nesusijungia, o nueina į akmens kraštą. Grioveliai - 3,5-4 cm pločio, iki 3 cm gylio, puslankis - 44 cm pločio plačiausioje vietoje ir 41 cm - siauriausioje. Antrasis puslankis (už 6 cm nuo pirmojo) - 0,5 cm gylio, 2,5 cm pločio grioveliu, galai nesusijungia, bet likęs labai nedidelis tarpelis. Šio puslankio dydis - 46x41 cm. Trečiasis puslankis (už 4 cm nuo antrojo) yra 1,5-2 cm pločio ir iki 2 cm gylio 36x37 cm dydžio griovelis. Tarp apskritimo ir trečiojo puslankio yra iš

Pav. 158. Dapšių akmens su "ratais" buvusi vieta, Alkos kalnas

Pav. 159. Dapšių akmuo perkeltas Ruzguose. Aut. nuotr., 1993

eilės iškalto 3 duobutės: už 12 cm nuo apskritimo ir 27 cm nuo trečiojo puslankio maždaug 3 cm skr., 2,5 cm gylio, nuo jos už 6 cm ištrupėjusi maždaug 6 cm skr. ir 6 cm gylio, nuo jos už 5 cm ir už 4 cm nuo ketvirtojo puslankio maždaug 3,5 cm skr., 1 cm gylio duobutė. Apskritimas ir puslankiai buvo vadinami Saulėmis arba Saule ir Mėnuliu ("Saulė, mėnuo ir nežymiai matytis viršuje akmens padkavos ženklas" (1926 m.; VAK)). PADAV. A. Kunigaikščio Kęstučio kariai, medžio-

dami aplinkiniuose miškuose, nušovė 6 vilkus, ant Dapšių Alkos kalno juos paaukojo Perkūnui, o šiame akmenyje iškalė 6 ženklus (Lauraitis V., 1970). B. Švedai ant Alkos kalno paslėpė daug statinių aukso, o kad atsimitų vietą, prie brastos Saule ir Mėnulio ženklais pasižymėję akmenį (Šliavas J., 1978). C. Naktimis prie akmens žmonės matydavo baltas bei raudonas ugnis (manė degant pinigų; VAK).

1934 m. vyrai kasė prie akmens, ieškojo pinigų, bet kažkas pradėjo nuo piliakalnio į juos akmenimis mėtyti, tada baigė (VAK). St.Ličkūnas nurodė, kad akmens ženklus vietos gyventojai pastebėjo tik XIX a.pabaigoje, tada ir pasklido kalbos, kad čia paslėpta turtų (VAK). Kasdamas prie akmens, jo savininkas Jančiauskis rado kažkokių senovės daiktų (nurodoma žalvarinių, geležinių gabaliukų, surūdijusių pinigėlių. - Ličkūnas St., 1934). Jau 1926 m. čia "žemė iškasinėta, matyti pelėnų ir smulkių angliukų" (VAK). 1966 m. akmuo paskutinį kartą šioje vietoje

įverstas į šalia iškastą duobę, vietiniai gyventojai akmenį vėl iškėlė, duobę užkasė, vietą aptvėrė medine tvorele, dar 1969 m. akmuo gulėjo Dapšiuose (P.Š.). Prieš 1973 m. akmuo jau perkeltas į Ruzgus. Be to, čia, "antrame šlaito gale", buvo kitas toks pat akmuo, kurį Jančiauskis prieš Antrąjį pasaulinį karą paraku suskaldė ir sudėjo į pamatus. St.Ličkūnas 1934 m. nurodo, kad iš viso čia buvo 3 tokie iškalinti akmenys, bet du mažesnieji seniau buvę panaudoti statyboms (Ličkūnas St., 1934).

Š. 1948 M. LII ŽV., AS 1/18-19 (DABŠIAI); 1966 M. LII ŽV., AS 246/45-46; AP, 1951 (J.LIGEIKIS); P.Š.; P.T.; ŠLIAVAS J., 1978, 88-91; VAK 27/14-15; 29/251, 258-266, 274. L. DAKANIS B., 1984, 107; IA, 59 (NR.83); KVIKLYS B., 1991, 4/398; LAM, 116; LAURAITIS V., 1970; LIČKŪNAS ST., 1934, 185; NAGIUS J., 1957A; PA, 44,72 (NR.96); ŠVEREBAS P., 1992A; ŠVEREBAS P., 1993A.

148. ALKOS KALNAS (*piliakalnis Ar-607*) - už Š piliakalnio pylimo 6 m į Š yra 3 m gylio ir 6 m skr. duobė, neretai laikoma apeigine. Prieš Antrąjį

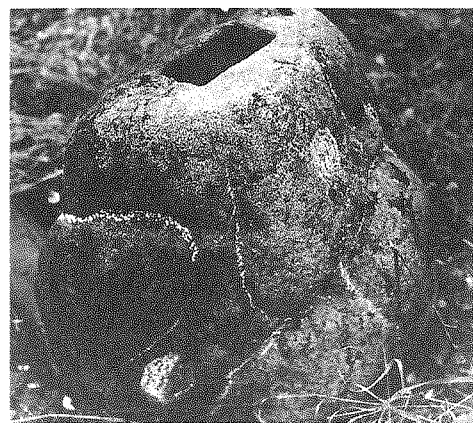
Pav. 160. Dapšių piliakalnio duobė. Aut. nuotr., 1993

pasaulinį karą duobėje matėsi storokas anglių ir pelėnų sluoksnis, 1948 m. duobės pjūvyje buvo matyti ir akmenų (1948 m., LII). Neaišku, ar muziejiniui St.Ličkūnui buvo žinoma dar viena duobė, grįsta akmenimis, kaip jis nurodo ("arčiau pietų galo buvo apskrita 5 m skersmens duobė, išgrįsta akmenimis. Į tos duobės vidurį žmonės kišdavo apie 5 m ilgio kotą". - Ličkūnas St., 1934). Neaišku, ar jis kalba apie vieną duobę. P.Šverebo duomenimis, dabar išlikusio ant piliakalnio duobę kaip slėptuvę (knygų ?) buvo išsikasęs vietos knygnešys Semėnas (P.Š.). Pagal archeologijos paminklo pase esančius duomenis, duobės vietoje buvo pylimas, tačiau jis kadaise įgriuvo ir jo vietoje liko duobė (AP). PADAV. A. Ant kalno buvo deginamos aukos (Šliavas J., 1978). B. Vilniaus vyskupas Jonas, XVI a. lankydamasis Žemaitijoje, prie Varduvos upės, ant Alkos kalno "rado daugybę ugnies garbintojų" (Lauraitis V., 1970). Piliakalnio pavadinimas "Alkos kalnas" vietos žmonėms žinomas. Pavadinimas galėjo būti "perkeltas" nuo tikrojo šventkalnio (juo norima laikyti kalvelę kitoje Varduvos upės pusėje - žr. Ruzgai). Galimas daiktas, kad Alkos kaip švento kalno, vardas atiteko piliakalniui ir dėl jo Š gale buvusių kapių, kurios žmonių buvo labai gerbiamos (V.V.). Čia buvo renkamos giedoti gegužinių pamaldų, labiau į Š žmonės linksmindavėsi ir vakarodavę. Ties kalnu per Varduvos upę ėjo "Alkos brastva". Per Gūžės upelį - Kiaulabrastė. Tai buvusi "nelaiminga vieta" (LŽV), čia vaidenosi. Už Gūžės up., prieš kalną, gulėjo Dapšių akmuo su iškalto apskritimu ir puslankiais

(Nr.147), taip pat dar 2 tokie patys akmenys. Tyrinėjant piliakalnį nustatyta, kad jis buvo apgyvendintas I tūkstantmečio pr. Kr. pabaigoje ir čia stovėjusi medinė pilis, sunaikinta XIII (XIV) a.

Š. 1948 M. LII ŽV., AS 1/22; 1966 M. LII ŽV., AS 246/45-46; AP, 1951 (J. Li-geikis); LŽV (K. Pučinskas, 1935; Kukiai, Kiaulabrastė); P.Š.; Šliavas J., 1978, 88-91; VAK 27/9; 29/230-231. L. AL, 6 (NR. 78); Kviklys B., 1991, 4/397-398 (409- KLAIDINGAI VADINA ALKSNOŠ KALNELIŲ IR NUKELIAI PIKELIŲ SENIŪN.); Lauraitis V., 1970; Ličkūnas S., 1934; MLTE, 1/47; Nagius J., 1957A; Šverebas P., 1993A.

149. AKMUO su dubenėliais - su-nykusio Mažųjų Dapšių kaimo kapinaitėse. Akmuo, panaudotas antkapiniam paminklui, yra 80 cm ilg., h= 50-60 cm. Jokių užrašų ant akmens neiškalta, vien tik grioveliai - imitacijos, būdingos prieškario laikų antkapinių paminklų puošybai. Ant aprašomo antkapio yra 2 dubenėliai, nepriklausantys jokioms kompozicijoms: vienas dubenėlis ant šono - 10 cm skr.,

Pav. 161. Mažųjų Dapšių akmuo. P. Šverebo nuotr., 1995

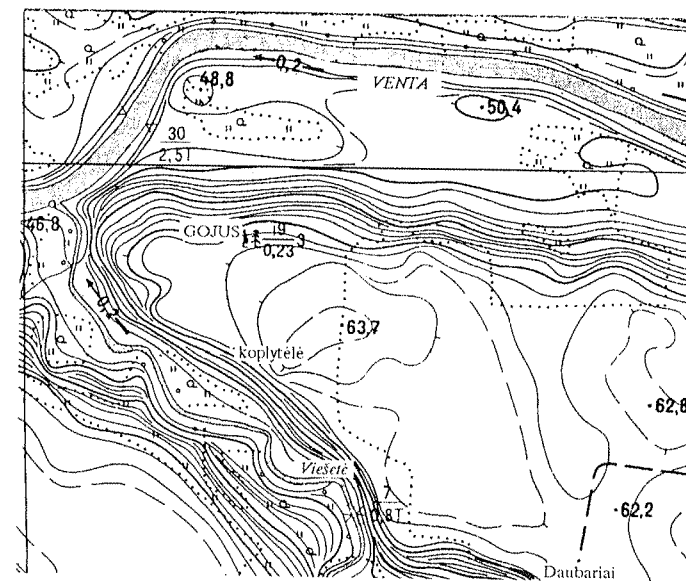
8 mm gylio, antras plokštumoje - 8 cm skr. 5 mm gylio.

Š. P.Š.

DAUBARIAI (TIRKŠLIŲ SENIŪNIJA)

150. GOJUS, GOJAI, ŠVENTASIS MIŠKAS (*alkvietė Av-673*) - Ventos ir Viešetės upių santakoje. Tai maždaug 12 ha ploto miškas. Iki Antrojo pasaulinio karo daugiausia augo ažuolų (buvo net iki 1,2 m skr.), taip pat klevų, uosių. *PAĐAV.* Gojuje buvo didelė pilis, kurioje apylinkių gyventojai gindavosi nuo užpuolimų (kitų manymu, čia stovėję rūmai). Pilies apylinkėse augo miškas, kurio niekas niekada neturėjo teisės kirsti. Miške buvo aukuras, kūrenta ugnis dievų garbei (Bružas R., 1953; Nagius J., 1957 - minimos pilies vieta laikomi Gojaus "Milžinkapiai" - tiksliai jų vieta neaiški - V.V., aukuro vieta nurodoma R Gojaus dalis). Kai 1915 m. vokiečiai miške kasė apkasus (taip pat 1944 m.), buvo aptikta iš didelių akmenų mūrytų pamatų, padengtų storu anglių bei pelenų sluoksniu. (?) Gojuje rasta ir nemaža įvairaus dydžio molinių puodų - urnų, žalvarinių dirbinių, surūdijusių XV-XVI a. pinigų, sutrūnijusių žmonių kaulų. Miško savininkas prieš Antrąjį pasaulinį karą Gojuje "*neleisdavo nei ganyt, nei šienaut, nieko, užtat, kad šventas*" (V.V.). "*Gojai senųjų labai gerbiami*" (Ličkūnas St., 1936), "*Gojus nuo seno žmonių gerbiamas*" (1976 m.).

Šventa buvo laikoma *kalvelė* (maždaug 15x50 m dydžio) prie Viešetės up. dešiniojo kranto. Čia stovėjo kopyltėlė

Pav. 162. Daubarių Gojaus miškas, kopyltėlė

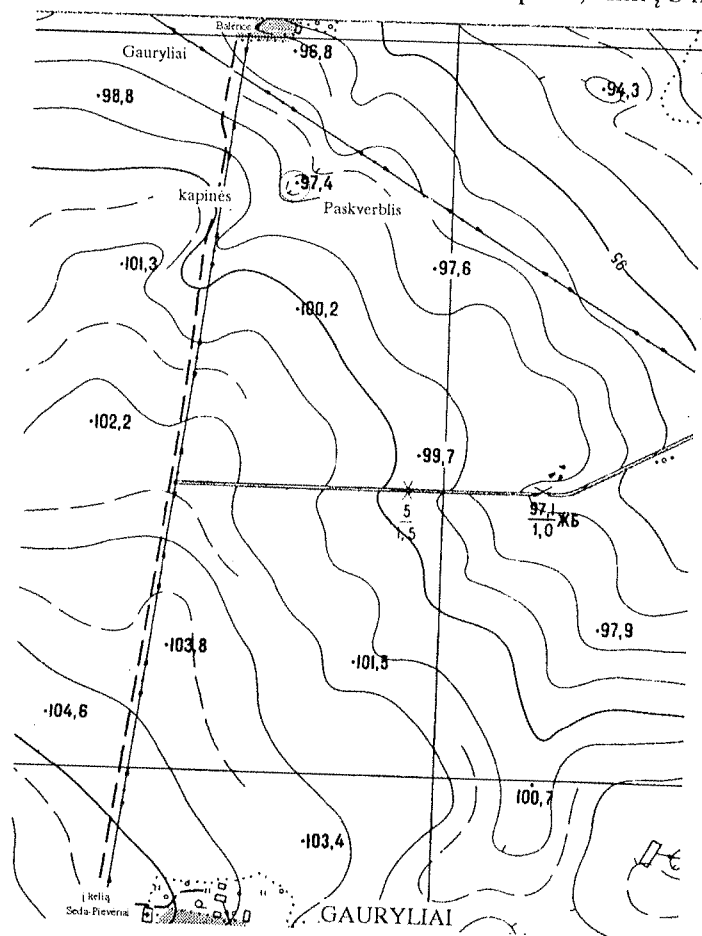

Pav. 163. Daubarių Gojaus kopyltėlė. A. Dilienės asm. archyvas, 1939-1940

ir kryžius. Vietos žmonės vietą vadindavo Sukilėlių kapeliais. Viešetės šlaite tryško šaltinis. Kopyltėlės Marijos statulą žmonės aprengdavo rūbais, į kopyltėlę nešdavo apmegztų servetėlių, čia visą laiką buvo pamerkta gėlių (dažniausiai lelijų iš Ventos ir Viešetės santakos). Apie 1939 m. iš šalia augusio medžio iškrito maždaug 30-40 cm aukščio labai senoviška Marijos statulėlė. *PAĐAV.* A. Buvo kalbama, kad čia įvyko stebuklas: 1863 m. sukilimo metu šioje vietoje iš Viešetės upės (ar iš šalia trykštančio šaltinio. - Šverebas P., 1994) vaikas atnešė vandens sužeistai, sąmonės netekusiai sukilėlei, kuri nuo to vandens atsigavo ir vėliau pagijo (V.V.). B. Vaidendavosi (kartą žmonės matė šunelį su ragiukais kaip velnio, jis įsikoręs į medį. - Šliavas J., 1978). Prie kopyltėlės ir kryžiaus buvo renkamasi gegužinėms pamaldoms, žmonės sukviečiami mušant pagaliu į

šalia pakabintą lentą. Dar caro laikais Ruzgų sodininkas vesdavosi vaikus iš Mažeikių pasimelsti prie koplytėlės. Vėliau, atsiradus progai, jis nusipirko Gojaus mišką ir atsikėlė į Daubarius gyventi (V.V.). R Gojaus pakraštyje buvo kalvelė, primenanti pilkapį, galbūt tai buvo V jau sunaikinto pilkapyno pakraštys. Tiriant spėjama pilkapį, aptikta iki 65 cm gylio beveik keturkampė, 4x4 m dydžio, užapvalintais kampais į dugną siaurėjanti duobė, pripildyta degėsių. Degėsių sluoksnis buvo iki 50 cm storio. Ties duobės kraštu rasta gyvulio kaukolė (kiaulės

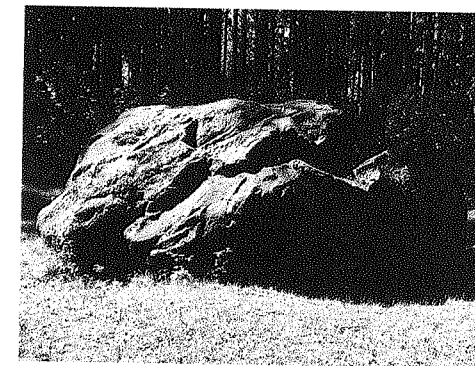
?) ir keletas kitų kaulų. Žemė po duobe - maišyta, primena pilkapių sampilų žemę, bet giliau nieko neaptikta. Pilkapio tyrinėtojo V.Daugudžio nuomone, tai apeiginė duobė, kurią reikėtų datuoti XVII a.pabaiga-XVIII a.pradžiai. Viešėtės up. vingyje, V Gojaus dalyje, augo labai storas *ąžuolas*, pro kurio lapiją nepralydavo lietūs. Čia vykdavo gegužinės, buvo renkamosi švęsti Joninių. Šalia buvo brasta į Daubarius. 30 m į V nuo R Gojaus miško pakraščio ariant buvo randama senoviškų daiktų. Gojaus miškas - apie 1,4 km į Š nuo Daubarių

Pav. 164. Gaurylių Paskverblio pelkė

GEIDŽIAI
(TIRKŠLIŲ SENIŪNIJA)

152. AKMUO TROBELĖ, PIRTELE (mitologinis akmuo Ar-621) - per 120 m į PV nuo kelio Tirkšliai-Geidžiai, į ŠV nuo kaimo kapinių. Akm. mėlynas, 6 m ilg., 3-3,5 m pl., h= 2,2-2,5 m (kitur nurodomas 4,5 m ilgis). Iš V pusės akmuo panašus į namelį su "prieangiu" Š dalyje. Š akmenis dalį žmonės nuskėlė 1948 m., norėdami suskaldyti visą akmenį. PAV. A. Keleivis ėjo keliu, paklydo, buvo naktis, ir, nerasdamas kur

Pav. 165. Geidžių akmuo Trobelė. Aut. nuotr., 1993

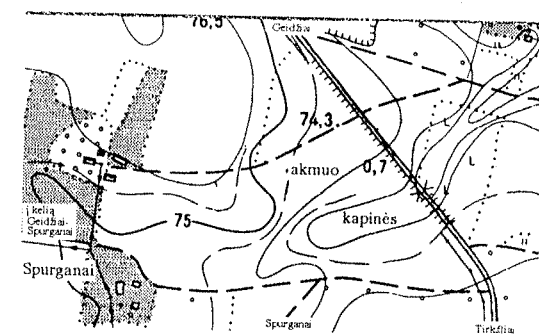
piliakalnių (Ar-619 ir Ar-620). Nuo jų šio miško link ėjo akmenimis grįstas kelias (Ličkūnas St., 1936).

Š. 1976 M. V.DAUGUDIS TYR., AS 506; ŠLIAVAS J., 1978, 85-87; VAK 27/8,13; 28/235; VK, 1969(ŠVENTASIS MIŠKAS, KRAKIŲ K.); V.V. L. BRUŽAS R., 1953, 4; LICKŪNAS ST., 1934A, 50; LICKŪNAS ST., 1936, 5; NAGIUS J., 1957; ŠVEREBAS P., 1994.

GAURYLIAI
(TIRKŠLIŲ SENIŪNIJA)

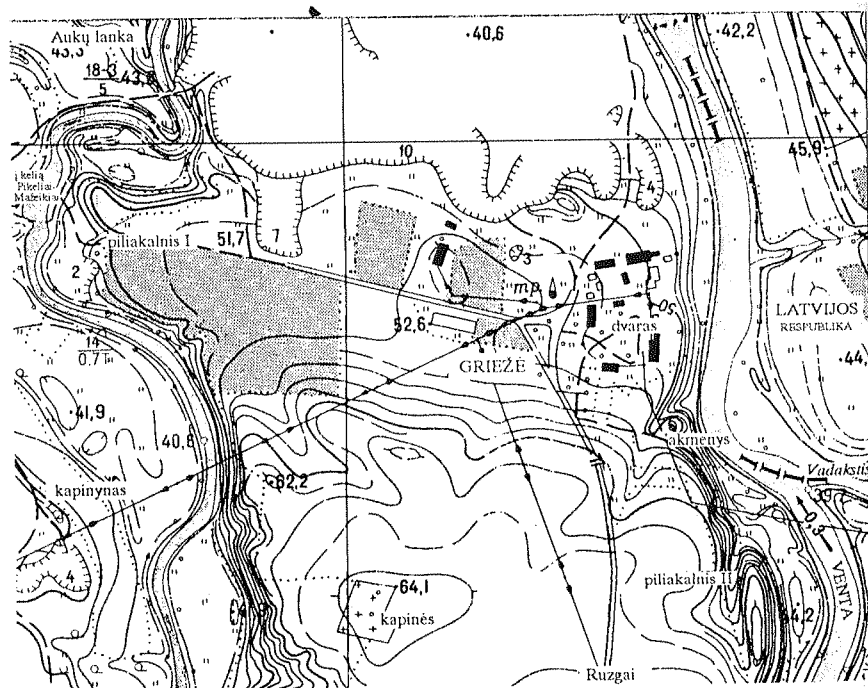
151. PASKVERBLIO PELKĖ - per 1,2 km į Š nuo kelio Seda-Viekšniai, apie 750 m į R nuo kelio, jungiančio Sedos-Viekšnių vieškelį ir Balėnų kaimą, 280 m į Š nuo kanalizacijos Šventupio aukštupio atšakos, į R nuo lauko kelio, šalia "Skverbės" kapelių. Pelkė numeliuruota. PAV. A. Čia stovėjusią bažnyčią "paskverbė" pelkė, nuo to ir kilo vietos pavadinimas. B. Pelkės dugno žmonės negalėdavo pasiekti nei kartimis, nei surištomis vadžiomis.

Š. P.Š.

Pav. 166. Geidžių akmuo Trobelė

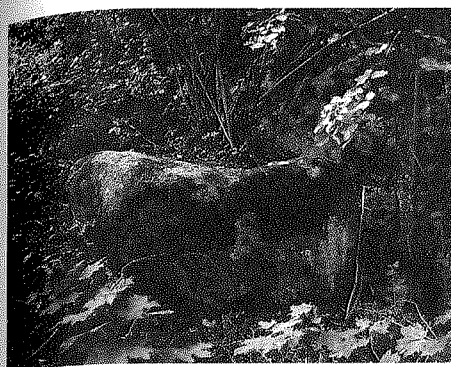
pernakvoti, jis ilgai vaikščiojo, kol tolumoj pamatė žiburėlį. Priėjęs matė trobelę. Įėjo į vidų, rado šiltą pečių, nusiėmė batus, pasidžiovė autus ant pečiaus, atsigulė į lovą. Rytą atsikelia - žiūri, kad guli prie didelio akmens, autus ant jo pasidžiovęs. Dėl šio atsitikimo akmuo pavadintas Trobele (VAK). B. Velnias nešė akmenį, norėdamas užtventkti Ventos upę (buvo užpykęs ant Ventos upės), bet benešant per Geidžių mišką užgiedojo gaidžiai, ir akmuo su dideliu trenksmu iškritęs šioje vietoje (Švėrebas P., 1992a). C. Aplink akmenį daužant žemę, aidi (VAK). D. Čia vaidenasi, bėgioja kažkoks šuo (VAK). E. Joninių naktį žmogus ant pečių nešėsi puodą aukso. Tačiau žmogų pradėjo vyti Velnias.

Pav. 167. Griezės piliakalnis I, akmenys, Aukų lanka

Nežinodamas ką daryti, žmogus pamatė gulintį akmenį, pakėlė jį ir puodą su auksu ten paslėpė. Tuo metu užgiedojo gaidys, ir burtai pranyko. Auksas pasiliko gulėti po akmeniu (Švėrebas P., 1992a). Tikima, kad tie turtai po akmeniu paslėpti, todėl vietos žmonės sako: *“Je nuori prabaguotietie, rek nueitė pri Geidiū kaima akmenis, anou pakeltė. Tik ton vėskou rek darytė veinam”* (Švėrebas P., 1992; Švėrebas P., 1992a). Už 170 m į ŠR nuo akmens - iš naujo išaiškintas Geidžių kapinynas.

Š. ŠLIAVAS J., 1978, 84; VAK 28/282,288. L. KVILYS B., 1991, 4/372; LGP 154; ŠVĖREBAS P., 1992; ŠVĖREBAS P., 1992A.

Pav. 168. Griezės akmenys. Aut. nuotr., 1994

GRIEŽĖ (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

AKMENYS - Griezės dvaro sodybos (IP-422/At) teritorijos PR dalyje, kairiajame Ventos krante, kelio į brastą per Ventą perkirstos kalvos Š dalyje (P dalyje liko 1622 m. kalvinų bažnyčios griuvėsiai). Einant keliu prie brastos nuo kelio Griezė-Ruzgai per 135 m ir pasukus 10° azimutu, už 20 m randami 2 aprašomi akmenys. Abu akmenys 2,4 m ilg., 1,5 m pl., V iš jų h= 1 m, jis turi ir “laiptelį” (40 cm aukščio (nuo apačios - 60 cm) ir 40 cm pločio). R akmens h= 90 cm. Tarpas tarp abiejų akmenų nežinomas, nes jį dengia storas velėnos sluoksnis. Apie 1983 m. vietinis žmogus pasakojo, jog senieji kalbėdavo ant akmenų esant “kažkokių skaičių”. Akmenis pateikėjas vadino “Saulės akmens” vardu (Gricius S., 1983).

Š. GRICIUS S., 1983; P.Š.:V.V.

153. PILIAKALNIS I (Ar-609).
PADAV. Ant kalno vaidilutės kūrendavo šventąją ugnį (Šliavas J., 1978). Čia

žmonės randa ir kaulų, anglių, pelėnų. Kraštotyrininko J.Šliavo nuomone, šventoji ugnis čia buvo kūrenama reformacijos laikais. MLTE I/46 minimas Griezės Šventkalnis greičiausiai “perkeltas” iš Leckavos, kur žinomas Šventpilis, Šventorėlis (Nr.171).

Š. ŠLIAVAS J., 1978, 93-94; ŠLIAVAS J., 1979, 27; L. MLTE I/46.

154. AUKŲ LANKA - prie Varduvos, jos kairiajame krante (priešais piliakalnį Ar-609; VUB F 191-338). LŽV duomenimis, ten, kur į Ventą įteka Varduva, yra Avinų lanka, kur, pasak, padavimų, “senovėj buvo deginamos aukos - avinai” (LŽV).

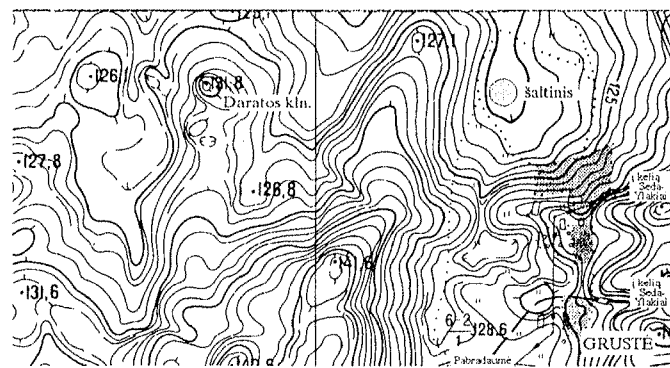
Š. LŽV (F.ŠLAUSTAS, 1937); VUB F191-338.

155. VENTOS UPĖS dalis - ties Griezė, Ventoje; pasak padavimų, čia nuskendęs varpas. PADAV. A. Griezės kalvinų bažnyčioje žmonės naktimis meldavosi; vieną naktį pakilo audra ir nuvertė bažnyčią į Ventą. Nuskendo ir auksinis bažnyčios varpas (LTR 3665/1144). B. Kartą Leckavos žmonės atėjo varpo traukti, su laivais ištraukė, beliko paimti, bet nepaėmė, ir tas vėl nuskendo. Saulėtą dieną varpas upėje buvo matomas (LTR 3665/1144).

Š. LTR 3665/1144; LŽV (F.ŠLAUSTAS, 1937).

GRŪSTĖ (SEDOS SENIŪNIJA)

PADAV. Grūstėje Vytautas medžiojo stumbrus, toje medžioklėje jam gyvybę

Pav. 169. Grūstės Daratos kalnelis, Mockaus šaltinio vieta

išgelbėjo Chodkevičius. Už išgelbėjimą Vytautas pažadėjo tiek žemės, kiek jis sugebės apėiti per vieną dieną.

Š. PŠ.

156a. DARATOS KALNELIS buvo apie 720 m į V nuo kaimo kapinių, apie 500 m į ŠV nuo Pocevičienės sodybos. Pro kalną yra ejęs senasis kelias į Vaičiaičius. Nurodomoje vietoje, arimuose, dar matoma Daratos kalnelio vardą turėjusi pakiluma. Daratos kalnelis sunaikintas melioracijos metu, po 1962 m. Kalvelė buvo apie 30 arų ploto ir, kaip nurodoma, 20 m aukščio (VAK). Kalvos pašlaitėje

Pav. 170. Grūstės Daratos kalnelis. A. Kubilo nuotr., 1963

tryško *šaltinis*, kurio duobė vėliau buvusi išcementuota. PADAV. A. Švedų antpuolio metu prie Gaidžpilės kalno kovose žuvo Daratos vyras ir du (ar trys) sūnūs, kurių ji labai verkusi. Kai švedai iš šios apylinkės pasitraukė, jie ateidavo ant greta pilies buvusio kalnelio ir verkdavo dienomis, naktimis. Vieną dieną ji čia rasta negyva. Dėl to kalnelis pavadintas Daratos vardu (VAK). Kiti pasakoja, kad senovėje Grūstėje buvo pilaitė, kurią gindamas žuvo narsus jos valdovas. Liko jo žmona Dorūnė - Dorutė - Dora, vėliau praminta Darata. Ji apsigyveno ant kalnelio ir iš jo niekur nebeidavo. Kartą apylinkės užpuolę priešai Dorūnę nužudė. Tačiau vietos karžygiai priešus vėliau nugalėjo, išvijo, o narsiąją Dorūnę palaidojo. Po to dar ilgą laiką matydavo kai kuriomis šviesiomis naktimis Dorūnę sėdinčią, kažką veikiančią (VAK). B. Švedų karo laikais moteris, vardu Darata, pasislėpusi verpdavo (VAK; ant kalnelio kažkokios mergelės verpdavo ir ausdavo drabužius. - PŠ.). C. Ant kalno buvo koplyčia, toliau - visas miestas. Sakoma, kad ant kalnelio buvusią bažnyčią

ar koplyčią sunaikino švedai (PŠ.). Šalia liko tik šaltinis, kuris būdavo visada pilnas vandens (PŠ.). D. Gandydami karves piemenys ant kalnelio matė bažnytinę procesiją, kuri tuoj pat dingo (PŠ.). D. Ant kalnelio matydavo vaikščiojančius žiburėlius. "Kalnas apylinkės žmonių gerbiamas" (1935 m.; VAK), "anksčiau niekas neardavo ir neardydavo, nes visiems tik "Daratos kalnas", "Daratos kalnas" " (1994 m., PŠ.). Kasant bulviarūsius, ant kalnelio rasta kaulų (ar žmonių - neaišku). Daratos kalnelis nurodomas arti Gaidžkalnio (ar Gaiškalnio), ant kurio stovėjusi padavimuose minima pilis (tačiau Gaiškalnis nelokalizuotas). Netoliese Daratos kalno yra ir supiltu laikomas aukštas Pyrago kalnas.

Š. PŠ.; VAK 28/35,36 (LŽV),44; V.V. L.LICKŪNAS St., 1936, 5.

156b. BŪGNŲ KALNAS buvo apie 400 m į V nuo kelio Vaičiaičiai-Seda, apie 500 m į Š nuo Daratos kalnelio (Nr.156a), 250 m į Š nuo senojo kelio į Vaičiaičius. Dabar čia išsiskiria tik pakiluma, turėjusi Būgnų kalnelio vardą. Ilgą laiką ariant, kalva buvo nuarta. Kalvelės plotas buvęs

Pav. 171. Grūstės Būgnų kalnelio vieta. Aut. nuotr., 1994

maždaug 0,5 ha, nurodomas 30 m aukštis (VAK). Seniau ant kalnelio dar stovėjo kryžiai, čia buvo laidojami latviai, sakoma, kad palaidoti rusai Šaveliai. PADAV. A. Per švedų karus lietuviai ant šio kalnelio mušdavo būgnus, kviesdami į karą. Kiti pasakoja, kad užėjus priešams, kalnelio viršūnėje buvo mušami būgnai ir pučiami ragai, šaukiant į kovą apylinkės karžygius (sakoma, kad Būgnų vardą kalnelis gavo todėl, kad naktį ten mušdavo būgnus; VAK). B. Ne kartą žmonės ant kalnelio matė žiburius, dideles liepsnas. Žiburėliai vaikščiodavo, neaukštai pasišokinėdami (PŠ.). C. Kartą netoli Būgnų kalnelio, artimiausios sodybos aplinkoje pasirodė Marija (PŠ.). Kasant ant kalnelio bulviarūsius, atkasė rūsius, kuriuose aptiko mergelių kaulų (mergelės ten kažkas buvo užvertęs). Po to buvo pastatyti kryžiai. Vėliau, kai ant kalnelio neliko kryžių, žmonės per Jonines ten eidavo deginti laužų. Už Būgnų kalno buvo žvyro, kai vežė žvyrą, iškasdavo žiedų.

Š. PŠ.; VAK 28/38(LŽV), 44. L.LICKŪNAS St., 1936, 5.

156c. MOCKAUS ŠALTINIS buvo P kaimo dalyje, 130 m į V nuo kelio Vaičiaičiai-Seda, apie 100 m į Š nuo Mockaus sodybos, vadinamajame Mockaus eglynėlyje. Vieta, apie kurią pasakojami padavimai, PV miškelio dalyje, klampioje, pelkėtoje, šaltiniuotoje vietoje ("liurlyne"). Dabar vieta numelioruota. PADAV. A. Čia stovėjo bažnyčia, kuri prasmego kiaurai žemę (kitų manymu, buvo miestas). Šimtamečiai pasakojo, jog

Bružui apsiireškė, kad jo miškelyje, kur bažnyčia nuskendo, yra 12 statinaičių aukso. Jis turįs nueiti vidurnaktį, auksą atkasti ir toje vietoje vėl pastatyti bažnyčią. Tačiau nenuėjęs ir to nepadaręs. Kitą naktį jam vėl apsiireškė ir pasakė, kad jis blogai padaręs nenueidamas (kiti sako, kad Bružui pasirodė kunigas, kuris rodė j auksą ir liepė statyti bažnyčią, bet tas neapsiėmė, tai kunigas tik pasakė, kad kažkiek metų dar reikės jam vargti. - P.Š.). B. Kartą naktį praėiviui akimirka pasirodė (iškilęs ?) visas miestas ir gražūs rūmai (P.Š.). C. Kartą metuose čia kunigas laiko mišias, bet niekas nežino, kada, tik žino, kad vasarą. Jeigu kokį žmogų jis pamato, tuoj veda į požemius ir rodo pinigus. Vienu metu miškelio atšlaitėje įsitaisė gyventi ubagas su ubage, jis buvo aklas, tai jį turėjo jį vedžioti. Kai ubagas mirė, greit apako ir ubagė. Žmonės kalbėjo, kad jį surado tuos kunigo pinigus ir apako, lygiai taip buvo apakęs ir tas ubagas (P.Š.). D. Kartą medžiotojas čia pametė patroną, kuris nukrito į rūšį, ten atsidūrė ir pats medžiotojas, matė pinigus, bet kas toliau atsitiko - neprisimena (P.Š.). "Eglynėlis iš kokių 150 senų eglų. Miškelio viduryje buvęs atviras pailgas šaltinis. Žmonės kalbėjo, kad toje vietoje esanti nuskendusi bažnyčia. Ta vieta buvusi laikoma šventa: niekas nekirtęs medžių ir neganęs galvijų" (B.Kviklys, 1991). Miškelyje iškasdavo visokių plytgalų, "bromo plytų".

Š. P.Š.; L. KVIKLYS B., 1991, 4/394.

156d. GRŪSTĖS PAPELKYS buvęs į PV nuo Mockaus pušynėlio. Tai buvusi maždaug 1 ha ploto pelkė-bala,

kur tryško apie 20 atvirų šaltinių, verdančių dugne. PADAV. Čia nuskendęs dvaras ar miestelis. Dieną šaltinių dugne buvo matyti plytų. Ūkininkai papelkio nešienaudavo, čia neganydavo ir vaikams neleisdavo čia braidyti.

L. KVIKLYS B., 1991, 4/394.

157. MIŠKAS GOJAI - PV kelio Seda-Skuodas pusėje, dešiniajame Bradumo upelio krante. Iš mokyklos mokiniai visada čia eidavo pasivaikščioti. Buvo kalbama, kad čia yra ir akmenų su neišskaitomais parašais, nors tų akmenų niekas nebuvo radęs.

Š. P.Š.

158. JUZUMO KALNAS. PADAV. Čia stovėjo viena iš trijų Grūstės bažnyčių (manoma, kad antra - Mockaus miškelyje, trečia - kapinėse).

Š. P.Š.

JUODEIKIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

159. AŽUOLYNAS buvęs kairiajame Varduvos up. krante, ten, kur stovėjo Didžiųjų Juodeikių dvaras. Varduvos pakrantėje augo kelių hektarų ploto senas ažuolynas. Buvo manoma, kad senojo tikėjimo laikais čia buvusi šventoji vieta (Kviklys B., 1991). Ant Varduvos up. kairiojo kranto, prie kelio Pikeliai-Leckava, tarp kitų senų medžių vienoje upės kilpų žaliavo 2 seni, galingi ažuolai, iš kurių vienas buvo vadinamas *Katkevičiaus ažuolu*. Žmogaus krūtinės aukštyje jis buvo 6,2 m apimties, storomis ir plačiomis šakomis. Ant vienos šakos net būta aikštelės, kur,

užlipę laipteliais, sėdėdavo muzikantai, vėliau, pokario metais, įsitaisydavo sporto varžybų sekretoriatas. Po ažuolo šakomis buvo medinė šokių aikštelė. PADAV. Baudžiovos laikais prie ažuolo pririštus baudžiauninkus plakdavo rykštėmis (Perkowski J., 1934). Prieš Antrąjį pasaulinį karą Bučių dvaro savininkas A.Svirtunas tarp senų dokumentų rado ažuolo piešinį su užrašu "*Dąb Chodkewicza w Judejkach*". Ažuolas sunaikintas kartu su ažuolynu, apie 1975 m. įrengus valstybinę įmonę "Nafta" ir jos tvenkinį. Apylinkė buvo viena iš gražiausių vietų dabartiniame Mažeikių rajone, į P-PV nuo Griežės archeologijos paminklų komplekso.

Š. P.Š. L. KVIKLYS B., 1991, 4/409; PERKOWSKI J., 1934, 181-182 (NUOTR.; JUDEIKIAI).

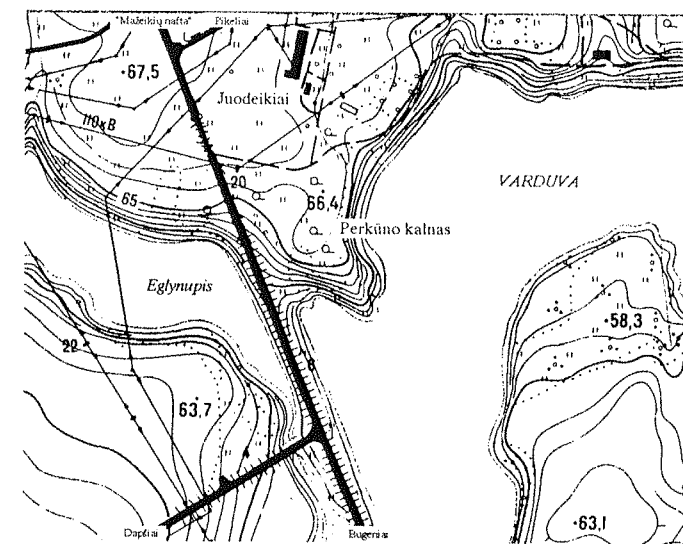
160. PERKŪNO KALNAS buvo į ŠR nuo kelio Ruzgai-Pikeliai, kairiajame Varduvos krante, jos

santakoje su Eglynupiu; dabar yra tapęs Varduvos tvenkinio pusiasaliu (į PR nuo "Naftos" įmonės. Perkūno kalnas - netaisyklingo keturkampio formos, 30x28 m dydžio, 15 m aukščio šlaitais iš PV, P, PR. ŠV pereina į aukštumą. PADAV. Senovėje čia stovėjo bažnyčia, Perkūnas ją sudegino. Nuo to kilo ir kalno pavadinimas (AP).

Š. 1966 M. LII Žv., AS 246/51; AP (J. LIGEIKIS, 1951 11 15); LŽV (Z. ŽORGYTĖ, 1935).

Pav. 172. Juodeikių Perkūno kalnas. A. Kubilo nuotr., 1963

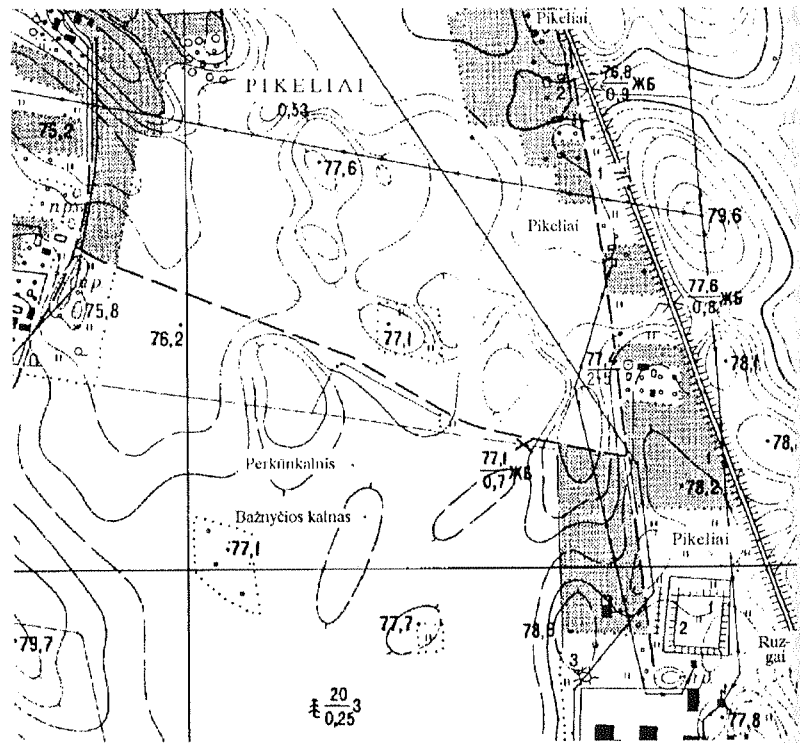
Pav. 173. Juodeikių Perkūno kalnas

**JUODEIKĖLIAI
(ŽIDIKŲ SENIŪN.)**

161. BAŽNYČIOS KALNAS - tarp Pikelių ir Juodeikėlių, R miško kelio Pikeliai-Juodeikėliai pusėje, tarp

Pav. 174. Pikelių miško Bažnyčios kalnas. V. Vaitkevičiaus nuotr.

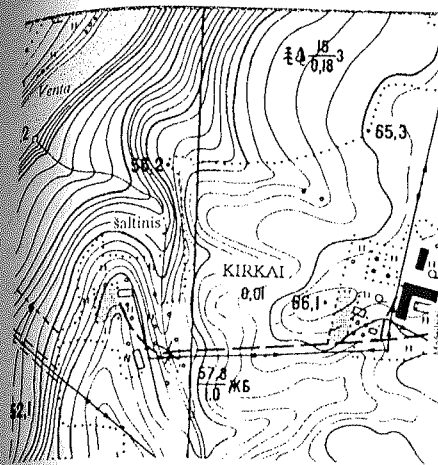
Pav. 175. Juodeikėlių Bažnyčios kalnas ir Pikelių Perkūnkalnis

pelkių. Kalva - 80 m ilg. (Š-P), 18-20 m pl., stačiais, iki 2 m aukščio šlaitais. PADAV. A. Buvo bažnyčia, bet prasivėrė žemė ir ji prasmego (LŽV). B. 12 valandą ant kalno sėdi moteris, apsi-siautusi raudona skara. Kiekvienas, čia pakliuvęs, paklysta (LŽV). 110 m į Š. Perkūnkalnis (Nr. 176).

Š. AP (J. LIGEIKIS, 1951 11 10); LŽV (Z. ŽORGYTĖ, 1935; MAŽ. JUODEIKĖLIAI); V.V.

**KIRKAI
(REIVYČIŲ SENIŪNIJA)**

162. ŠALTINIS - kaimo V dalyje, 100 m į ŠR nuo Z.Baravikienės sodybos, Smalupio up. kairiojo kranto šlai-

Pav. 176. Kirkų šaltinis

Pav. 177. Kirkų šaltinis. Aut. nuotr., 1994

te. Čia veržiasi kelios geležingo vandens versmės. Jų vanduo laikomas gydančiu, kaimo gyventojai vandeniu gydydavo akių, sąnarių, skrandžio ligas, skausmus.

Š. V.V.

**KETŪNAI
(ŠERKŠNĖNŲ SENIŪNIJA)**

AKMUO švęstam vandeniui (la 1993 01-8-332) - J.Derkinytės sody-

bos sode, 8 m į PR nuo pagrindinio gyvenamojo namo fasado. Akmuo - 46 cm skr. viršuje, h= 35 cm, jame iškaltas nupjauto kūgio formos dubuo yra 17 cm skr. viršuje ir 6,5 cm skr. dugne. Akmuo į sodybą pervežtas iš Ketūnų kapinių. Akmuo gulėjo prie apleistos 1650 m. jėzuitų statytos koplyčios (koplyčia nugriauta 1962 m.).

L. ŠVEREBAS P., 1992A.

163a. MALONĖS DUOBĖ nurodoma prie Šerkšnės ir kelio Seda-Mažeikiai, apie 2 ha ploto, B.Lenkausko ūkyje. PADAV. A. Čia buvo kalvinų bažnyčia, "prisidėjęs proc žemės ausį, buvę galima girdėti varpais skambinant". B. Čia buvo karčema, kur žmonės gėrė ir "maloninosi" (todėl žemės savininkas buvo praminęs dauba, Malonės duobe).

Š. LŽV (S. ŽELVYS, 1935).

163b. DIDYSIS AKMUO nurodomas prie kelio Ketūnai-Pašerkšniai, Z.Kenio ūkyje, 5x3,5x0,8 m dydžio. PADAV. Po akmeniu, "žemės gilumoje", esąs dvaras, iš kurio požeminis urvas veda į Tirkšlius. B. Ant akmens naktį kažkas siuva batus. C. Naktim čia vaikščioja mažas, baltai apsirengęs vaikas. D. Po akmeniu pakasti pinigai.

Š. LŽV (S. ŽELVYS, 1935).

163c. DAUKANTO ŠALTINIS yra Daukantų ūkyje, prie Nendrės up. (Šerkšnės deš. intakas). Šaltinį sudaro 5 mažos ir 2 didelės "akys". "Žmonės vandenį semia akims gydyti". Po to, kai

šaltinis įteka į Stirupį, jis imamas vadinti Nendre.

Š. LŽV (S. ŽELVYS, 1935).

163d. AKMUO su dviem pėdom buvo Ketūnų kaimo laukuose, turėjo dvi "pėdas". Viena iš jų - mažo vaiko. Akmuo užkastas renkant iš laukų akmenis.

Š. P.Š.

KRAŽIŠKIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

164. ŠALTINIS - kaimo Š dalyje, kur Varduvos upė daro vingį. Šio "verdancio" šaltinio vandenį žmonės vartodavo kaip vaistus akims. Jo vanduo visą laiką burbuliavo, "virė". Apie 1983 m. buvo jau beveik užneštas smėliu.

L. KRAŠTOTYRA, 1983, 103.

165. RŪDUPIS - dešinysis Varduvos intakas. Teka iš V į R. "Vanduo turi daug geležies rūdos, todėl anksčiau iš tolo atvykdavo ligoniai praustis, maudytis" (1936 m).

Š. LŽV (Z. STIRBYS, 1936).

AKMUO - Skruzdijos pievoje, kairiajame Varduvos up. krante. Akmuo - 6x5 m dydžio. PADAV. Prie akmens vaidenasi.

Š. LŽV (Z. STIRBYS, 1936).

KUKIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

166. Kapinyno (*Ar-648*) teritorijoje tyrimų metu rasta DUOBĖ, kuri, tyrinėjusio kapinyną V.Valatkos nuomone, susijusi su pagoniško kulto apeigomis. Duobė buvo netaisyklingo ovalo formos, jos dydis - 11,5 m ilg. (Š-P) ir 7 m pl. (R-V), viduryje buvo 70, 77, 90 cm gylio, į kraštus gylis mažėjo, siekė 33, 38, 40 cm, išimti sudarė ŠV ir PR duobės pakraščiai, kur gylis išliko 80-85 cm. Duobė buvo nevienodo statumo šlaiteliais (R,PV - nuolaidesni, o Š,PR - statesni). Duobės ŠR ir R dalyse rasta įvairių formų akmenų, vienur buvusių pabirai, kitur - grupelėmis (čia jie sudarė tarsi kokią įžambią sienelę). Prie sudėtų akmenų buvo ryškūs ugniaviečių pėdsakai. Pačioje duobėje išryškėjo dar 8 įvairių formų ir dydžio (daugiausiai ovalo) duobės, kuriose nieko nerasta, išskyrus vieną (26x27 cm dydžio, 11 cm gylio), kurioje tarp intensyvių degėsių buvo perdegusių žmogaus kauliukų. Daugiausia radinių aptikta iškart po ariamos žemės sluoksniu, giliau buvusioje tamsioje žemėje ir viršutiniame degėsingame sluoksnyje (iki 20 cm storio). Dar giliau konstatuotas šviesios anglingos žemės sluoksnis ir apatinis degėsingas sluoksnis (iki 7 cm storio). Duobės dugne buvo maišyto smėlio sluoksnis. Jos dugne rasta: juostinės, nežymiai gaubtos apyrankės fragmentų, vytinės antkaklės, apsilydžiusios ugnyje, fragmentas, žalvarinės karolių aparos

fragmentas, žiedas pastorintu viršumi. Viršutiniuose sluoksniuose buvo aptikta: kalavijo rankenos skersinukas, kalavijo makštų galo apkalas (dirbiniai apsilydę ugnyje), geležinės sagties fragmentas, geležinis sagties liežuvėlis, deformuoti - diržo skirstiklis, sagtis, prikalta prie diržo kniedėmis, balno apkaustas, žąslų narelis, geležinių skiltuvų atlenktais galais, taip pat apsilydžiusių ugnyje vytinių antkaklių fragmentų, pasaginių segių cilindriniais, atlenktais (miniatiūrinė), aguoniniais, gyvuliniais galais fragmentų, žalvarinių, gintarinių karoliukų, profiliuotas kabutis, žvangučio fragmentas. Radiniai datuojami XII-XIII a., pats kapinynas - X-XIII a., čia rasta taip pat V-VIII a. dirbinių, greičiausiai iš suardytų to laiko kapų. Šalia kapinyno būta ir Kukių sen. gyvenvietės.

Š. 1976 M. V.VALATKA TYR., AS 608/26-29.

KUŠLĖNAI (REIVYČIŲ SENIŪNIJA)

167. AŽUOLAS. Kaimo kapinaitėse augo ažuolas, kuriame būta geležinių strypų. PADAV. Šiame medyje ant geležinių strypų buvo kariami 1863 m. sukilėliai.

Š. P.Š. L. KONTVAINIENĖ R., 1991, 33.

LAIŽUVOS SENIŪNIJA

168. AKMUO buvo R Žiogelių kaimo dalyje, Barsdinės pievoje. PADAV.

Ant akmens vidurnaktį išeidavo šiaučius su didele barzda ir siūdavo batus.

Š. LŽV (M.MISIUKIČIENĖ, 1935).

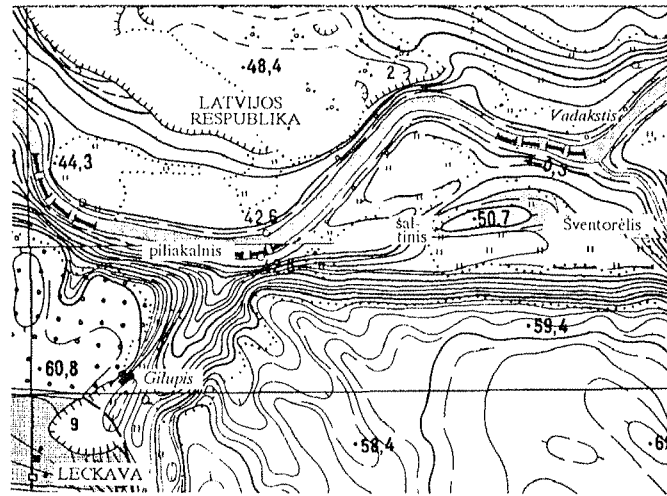
VADAKSTIES "ŠVEDŲ SIETUVA" minima Žiopelių kaime, Laižuvos valsčiuje. Kaimas buvo į Š nuo Jučių, vietovėje, kur Prūdapis įteka į Vadakstį. Sunykęs. Apie 10 m gylio sietuva nurodoma ties Čiuvinso sodyba. PADAV. Sietuvos vardas buvo siejamas su čia vykusiu mūšiu tarp švedų ir vietos žmonių.

Š. LŽV (M.MISIUKIČIENĖ, 1935).

LECKAVA (REIVYČIŲ SENIŪNIJA)

169. RAGANOS KALNAS (*piliakalnis Ar-614*). PADAV. Ant kalno gyveno ragana, kuri čia turėjo pasistačiusi rūmus. Ragana buvo nedora ir kerštinga. Pridarė apylinkių žmonėms niekšybių, žmonės ją sučiupo, užkūrė rūmus, į ugnį įmetė pačią raganą, ji liepsnose sudegė (LŽV). Vakaris prie kalno vaikų neleisdavo, sakydavo, "ten sėdi raganos" (Šliavas J., 1978). Nuo kalnelio į P žmonės rinkdavosi Joninių švęsti, kūrendavo laužus. Ant kalno iškeldavo Joninių kartį. Kitas jo vardas - Vestuvių kalnas (AP). Šalia Gilupio, piliakalnio pašlaitėje, buvo šaltinis, į kurį anksčiau buvo įstatyta statinė. Žmonės vandens nešdavosi namo buteliais. Šaltinis užslinko šlaitui šliaužiant.

Š. AP (J. LIGEIKIS, 1951 11 02); KPA, 291; LŽV (F. ŠLAUSTAS, 1935); P.Š.; ŠLIAVAS J., 1978, 95.

Pav. 178. Leckavos Šventorėlis, piliakalnis

170. KARTUVIŲ KALNAS - apie 1 km nuo Leckavos, kairiajame Vadaksties up. krante. Tai aukštumos kyšulys, skardis, apaugęs pušimis. PADAV. A. 1863 m. rusai pakorė apie 300 apylinkių sukilėlių (KPA). B. Čia Griėžės ponas už menkiausias nusikaltimus korė baudžiauninkus. Kartuvėse girdėdavosi pakaruoklių siūbavimas (LŽV).

Š. KPA, 291; LŽV (F. ŠLAUSTAS, 1935).

171. KALNELIS ŠVENTORĖLIS (*senkapiiai Ar-615*) - apie 500 m į Š nuo kelio Leckava-Ezere (Latv.Resp.), į ŠR nuo Vadaksties ir Gilupio santakos, apie 100 m į P nuo Vadaksties up. Tai 160 m ilg. (ŠR-PV), 50 m pl., kelių metrų aukščio kalva. Sakoma, čia augo dideli ažuolai. PADAV. A. Senovėje čia buvo pilis, kurią jūromis atkeliavę priešai išgriovė (Ličkūnas St., 1936). B.

Kada šiose apylinkėse tarp kalvinių ir katalikų buvo kovojama dėl Leckavos bažnyčios, katalikai nebegalėjo joje melstis, tai slaptai melstis jie rinkdavosi ant Šventorėlio kalvos (VAK; 1622 m. bažnyčią Leckavoje pasistatė kalvinai, o 1637 m. - katalikai. - V.V.). C. Ant kalnelio buvo senų laikų bažnyčia (V.V.). "*Žmonos susirinkusios*

Pav. 179. Leckavos Šventorėlio kalnelis. Aut. nuotr., 1994

užkurdavo laužą ir degindavo aukas, verkdamos savo vyrų. Todėl ir kilo tas vardas "Šventpilis", "Pilies Šventorėlis" (AP). D. Čia matydavo sėdintį ir verkiantį vaiką, vaikščiojančias švieses (Šliavas J., 1978). Spėliojama, kad ant kalnelio yra "kai kas" palaidota (V.V.). Manoma, kad čia XVIII a. senkapijai, buvo rasta žmonių kaulų nuolaužų. Šventorėlio kalnelio P-PV papėdėje, Gilupio griovioje trykšta ir nuteka į Gilupį šaltinis. Tai maždaug 50 cm skr. verdanti akis. Tikima šaltinio vandens gydomosiomis savybėmis, daugiausia žmonės plaudavosi akis (kai "ašarodavo, bėgdavo, kai puto"). Šaltinis lankomas, valomas ir dabar, nešamasi vandens namo.

Š. 1966 m. LII zv., AS 246/52-53; AP (J.LIGEIKIS, 1921 11 02); ŠLIAVAS J., 1978, 96; VAK 27/257; V.V. L. LIČKŪNAS ST., 1934A, 49; LIČKŪNAS ST., 1936, 5 (NUOTR.); NAGIUS J., 1956.

LĒLAIČIAI (TIRKŠLIŲ SENIŪNIJA)

STIRPEIKOS KOPLYČIA - kaimo kapinaitėse. Kopolyčioje buvo stebuklingais laikomi vyro ir žmonos Stirpeikų palaikai. 1921 m. nuo žvakės užsidegė karstas, palaikai apdegė, bet iki pat 1975 m. dar gulėjo karstuose, 1984 m. jau buvo be kaukolių. Prie J.Stirpeikos karsto XX a. pradžioje traukė daugybė maldininkų, ypač moterų. Jos čia darydavo įžadus, atskiros

palaikų dalys buvo apraišiotos kaspinais, skarelėmis. Šv.Jono dienos išvakarėse aplink karstą buvo statomos žvakės. "*Davatkomis šv.Jonas daręs stebuklus, žmonės pasveikdavo*" (P.Š.). Apdegusius palaikus jaunuoliai tapydavo, norėdami iš šokių grįžtančias merginas pagąsdinti.

Š. P.Š. L. KVIKLYS B., 1991, 4/375.

MAŽEIKIŲ SENIŪNIJA

172. LAUMĖS AKMUO - Ventoje, prie Lačo malūno (Krakių k.). Ties Laumės akmeniu skęsta žmonės, o malūnininkui negalima aukščiau kelt vandens (pasak. M.Vaivadienė, g. ~ 1885 m. Mažeikų k. Užr. 1935).

Š. LŽV (J.MAŽYLIENĖ, 1935).

AKMUO. "Už 1,5 km nuo Mažeikių, valstybiniame miške", aprašant pilkapyną, minimas ir didelis akmuo. PADAV. Po akmeniu yra urvas ir paslėpti pinigai, kažkokie daiktai. 1863 m. sukilimo metu čia stovėjo lietuvių kariuomenės štabas.

Š. VAK 27/15.

MAŽEIKIAI

173. PELKĖ Mažeikių mieste, į R ir ŠR nuo Birutės gatvės; pelkė-durpynai iš ŠR riboja Mažeikių miestą. PADAV. Potvynis (tvanai) čia paskandino

didelį miestą, bet iš pelkės dar ilgai kyšojo bažnyčios bokštas.

Š. LŽV (? , apie 1935).

NAIKIAI (MAŽEIKIŲ SENIŪNIJA)

174. PILIAKALNIS (IP-1352/A). PADAV. A. Ant kalno palaidotas kažkoks vyskupas. Kitų manymu, ten palaidotas kunigaikštis Naikys (iš šio vardo kildinamas kaimo pavadinimas) (LŽV). B. Nuo kalno žmonės parsinešdavo druskos (LŽV).

Š. LŽV (J. MAŽYLIENĖ, 1935); VAK 27/377, 381. L. LICKŪNAS St., 1936.

PABRADUMĖ (SEDOS SENIŪNIJA)

175. AUKO KALNAS. Vieta nežinoma.

Š. VK (APIE 1935 M.).

PIKELIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

Kaimo vardas kildinamas iš asmenvardžio Pikelis; kitų manymu, jis kilęs iš dievaičio Pykuolio vardo. XIX a. pabaigoje buvo manoma, kad Pikeliai - Pykuolio šventyklos vieta (Покровский Ф.В., 1899). 1 km į ŠR nuo Pikelių-Elki vnk. (Latvijos Resp.).

Š. LŽV (V. JASINSKAS, 1935); L. KVIRKIS B., 1991, 4/406; ПОКРОВСКИЙ Ф.В., 1899, 320.

176. PERKŪNKALNIS - tarp Pikelių ir Juodeikėlių, R miško kelio ir Juodeikėlius pusėje, Š miško pakraštyje. Kalnas 60x40 m dydžio, iki 4 m aukščio iškiliumi viršumi. PADAV. Šioje vietoje buvo pastatyta pirmoji Pikelių bažnyčia, kurią "sugriovė" Perkūnas (AP). 110 m į P - Bažnyčios kalnas (Nr. 161) (žr. pav. 175).

Š. AP (J. LIGEIKIS, 1951 10 18); LŽV (V. JASINSKAS, 1935); V.V.

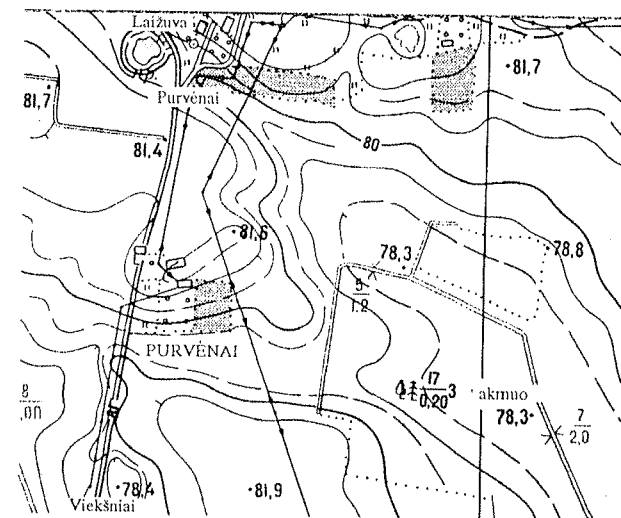
PETRAIČIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

177. PIMPINĖS AKMUO buvo į ŠR nuo kelio Mažeikiai-Skuodas, į P nuo J. Gramalienės sodybos. Atrodė didelis, plokščias kaip stolas. Melioratorių sunaikintas pokario metais. PADAV. Prie akmens naktimis klaidindavo, pasiklydę žmonės iki pat ryto eidavo vietoje, ratu aplink akmenį. Buvo ir sakoma, kad čia "rek naktįėt atsarge, ten klaidėn".

Š. V.V.

PURVĖNAI (LAIŽUVOS SENIŪNIJA)

178. AKMUO su DIEVO PĖDELE (mitologinis akmuo Ar-2090) - 850

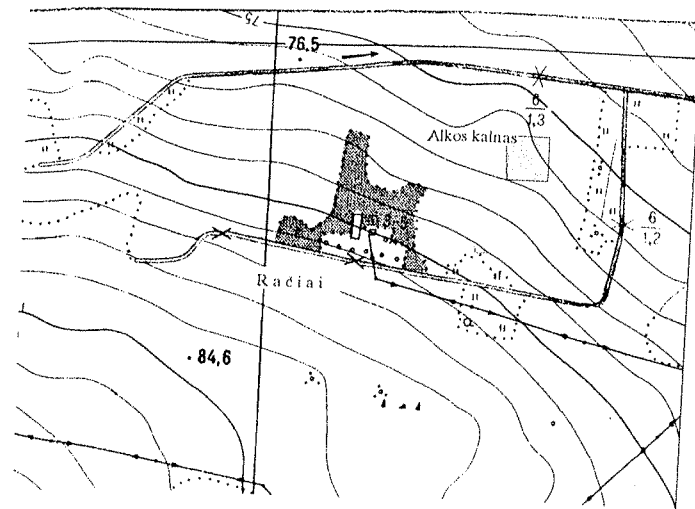
Pav. 180. Purvėnų akmuo

m į ŠR nuo kelių į Mažeikius, Viekšnius ir Laižuvą sankryžos, 470 m į R nuo kelio Mažeikiai-Laižuva, Beišino miške. Akmuo - rusvai pilkas, plokščiu viršumi, netaisyklingo trikampio formos (kraštinių ilgis 95, 110 ir 115 cm), h = 40 cm. P pusėje yra panašus į kairę mažo vaiko pėdelę įdubimas (18 cm ilg., 4-7 cm pl., 1,5-2 cm gylio, nukreiptas pirštais į PR). PADAV. Pėdelė vadinama Dievo pėdele. Sakoma, įminta, kada akmenys buvo minkšti (1988 m., MMT). Pagal VK, akmuo buvo vadinamas Slapuku (Slapoks), ir Velnias bėgdamas užšoko ant jo, įmynė savo pėdą. Beišino miškelio pakraštyje buvo didelis ir plokščias akmuo, kurį 1944 m. bolševikai susprogdino. Nuo šio akmens "pėduotojo" link ėjo lyg akmenų tiltas - grindinys (P.Š.).

Š. 1988 m. MMT žv.; LŽV (K. VEŽEVIČIUS, 1935); VK, 1963 (B. BUTKUTĖ); L. ATL 1988 IR 1989 METAIS. V. 1989, 188; PA, 72 (NR.97); ŠVEREBAS P., 1992A.

179. AŽUOLAS augo apie 250 m į PV nuo A. Beišino ūkio. Buvo 1,5 m skr., apie 300 m. senumo. 1921 m. nukirstas. PADAV. A. Napoleonas, bėgdamas iš Rusijos per Lietuvą, paslėpė čia 7 statinaites raudonųjų. Po karo prancūzai dar prašė rusų caro, kad leistų išsikasti lobį, bet čia pinigų ieškojo tik rusų inžinieriai. B. Vaidendavosi ožys, jautis, kurie puldinėdavo praeivius. 1912 m. čia rasta 10 plonų sidabrinų monetų.

Š. LŽV (K. VEŽEVIČIUS, 1935).

Pav. 181. Račių Alkos kalnas

Pav. 182. Račių Alkos kalno šaltinis. Aut. nuotr., 1993

180. RAGANOS KALNAS - kaimo laukuose, 500 m į PR nuo buvusios J.Undžiaus sodybos, 30x30 m dydžio. Buvo rastas žalvarinis kirvelis, anksčiau rasdavo "saidokų".

Š. LŽV (K. VEŽEVIČIUS, 1935); L. LAM, 218; ŠVEREBAS P., 1992A.

181. VIETOVĖ - kaime, iki Antrojo pasaulinio karo buvusioje J.Lapkaus žemėje, į P nuo Purvo upelio. PADAV. Čia paskendo bažnyčia (LŽV). Kasant toje vietoje duobę, buvo rastas metalinis mėnulis (?), storų ažuolo lentų.

Š. LŽV (K. VEŽEVIČIUS, 1935); L. LAM, 218 (LAUKE, KURIAME, PAGAL PASAKOJIMUS YRA UŽKEIKTA BAŽNYČIA, IRGI RANDAMA SENOVIŠKŲ PADARGŲ).

Pav. 183. Račių Alkos kalnas. J. Rakštys meldžiasi prie koplytėlės. Aut. nuotr., 1993

RAČIAI (ŠERKŠNĖNŲ SENIŪNIJA)

182. ALKOS, AUKOS KALNAS (*alkakalnis Ar-618*) - per 1,2 km į PV nuo tilto per Vaidoto up., kelyje Ruzgai-Žemalė, 700 m į V nuo Vaidoto up., 200 m į ŠR nuo J.Rakščio sodybos, miške, tarp Raudonųjų pelkių. Kalnelis - apie 15 m skr., h= 3 m. P aikštelės dalyje prie trikamenio beržo - šaltinis, jis R kryptimi nuteka pakalnėn. Nurodoma, jog toliau šaltinis vadinamas Pūrupiu, įtekančiu į

Pav. 184. Renavo akmuo dvaro kieme. Aut. nuotr., 1993

Šerkšnės upę (LŽV). Ant kalvos stovi 3 koplytėlės, būta ir tvoros su vartais. Koplytėlėse - Švenčiausios Panelės Marijos paveikslas, šv.Jurgio statula. PADAV. A. Senovėje, kada dar nebuvo bažnyčių, apylinkės gyventojai ant šio kalniuko degindavo jaučius, ožius, avinus. Čia buvo atliekamos apeigos (Aiseikaitė-Gimbutienė M., 1943; VAK; kiti mano, kad ši vieta tapo šventa, stebuklinga po to, kai apsireiškė Marija - po to įvykio žmonės ant kalnelio supylė aukurą, degindavo avinėlius, "Dievų garbino". - V.V.). B. Ant kalnelio buvo pirtis. Kūčių vakare žmonės joje pėrėsi ir visi nugrimzdo po žeme (Šliavas J., 1978; sakoma, nugrimzdo pirtis su trim vyrais, - dėl šitų aukų kalnelis gavęs Aukų vardą. - Šverebas P., 1994). Toje pirties vietoje atsirado kalnelio šaltinis. Kitų manymu, pirtį prarijo velniai. Be to, sakoma, kad su kabliu dar galima iš šaltinio ištraukti to

nugrimzdusio pastato rąstigalių. Bet šaltinis esąs toks gilus, kad ir sukisus 30 karčių, dugno nepasieksi (Šliavas J., 1978; Šverbas P., 1994). C. Šalia kalnelio buvo deginamos raganos ir čerauninkės (VAK). D. Kartą pro kalvelę jojo raitelis; nenorėdamas lenkti aplinkui, pasuko tiesiai ir vos su visu arkliu nenugrimzdo šaltinyje. Žmonės vos vos išgelbėjo (Šliavas J., 1978). Šaltinį žmonės laikė šventu, jo vandeniu plaudavosi skaudančias akis. Apsiplaudavo ir veidą, nuo to, tikėta, dingdavę galvos skausmai. Vandens žmonės nešdavosi buteliais namo. Duodavo prie šaltinio įžadus, palikdavo ten pinigų, padėdavo gėlių, ant statulų koplytėlėse rišdavo įžadų kaspinėlius. Prie koplytėlių žmonės rinkdavosi ir giedoti gegužinių pamaldų vakarais: "Pone karaliau" - prieš Šeštines, Kryžiaus dienomis - per pietus. Koplytėles tada puošdavo (per gegužines pamaldas - berželių šakomis, uždegdavo žvakes, o Kryžiaus dienomis priešais jas pakabindavo nupintą vainiką. - Šliavas J., 1978). Gegužinėms pamaldoms popiečių metu į kalnelį rinktis buvo kviečiama mušant į lentą, pakabintą prie didžiausio kalnelio beržo.

Š. LŽV (P.OSTACHAVIČIŪTĖ, 1936; SUDINTAI, PŪRUPIS); ŠLIAVAS J., 1978, 81-83; ŠLIAVAS J., 1979, 27; VAK 28/334-335,336; V.V. L. AL, 6 (NR.77); ALSEIKAITĖ-GIMBUTIENĖ M., 1943, 69; KVIKLYS B., 1991, 4/371; ŠVERBAS P., 1994.

Pav. 185. Repšių akmuo. J. Žilevičiaus nuotr., apie 1958 m. (PA, 12, pav. 4)

RENAVAS (SEDOS SENIŪNIJA)

183. AKMUO su plokščiadugniu dubeniu (*la* 1993 01-8-332) - Renavo dvaro sodybos teritorijoje, 20 m į ŠV nuo dvaro rūmų pamatų ŠV kampo. Akmuo - rausvo granito, 1,1 m skr., h=1 m, 60 cm viršutinės dalies šonai - aptašyti. Akmenyje iškaltas 50 cm skr. ir 17 cm gylio plokščiu dugnu dubuo. Į Renavo dvarą akmuo parvežtas melioratorių iš Gyvatinės pelkės.

L. IA, 59 (Nr.84); ŠVERBAS P., 1992A.

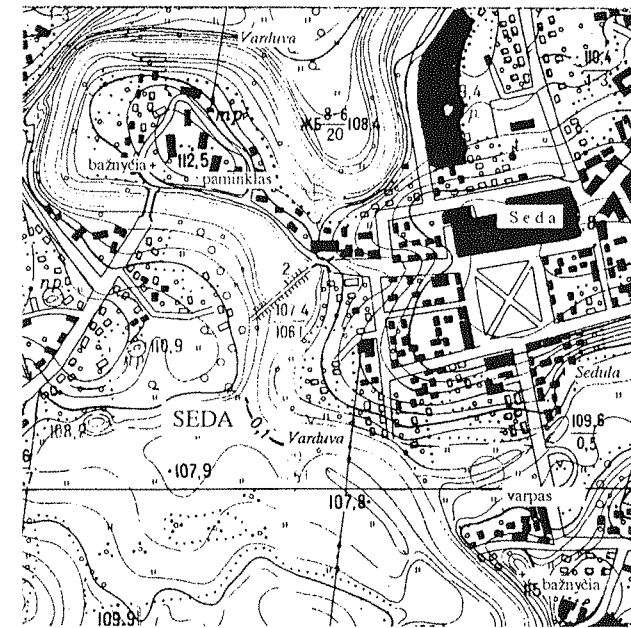
REPŠIAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

184. AKMUO - SUAKMENĖJUSI MERGA stovėjo kelių Mažeikiai-Plungė ir Repšiai-Ruzgai kryžkelėje. Gumbuotas akmuo, apie 1 m aukščio, primenantis moters figūrą. Sunaikintas. PADAV. Liūdėnų kaimo valstiečiai tarnavo baudžiauninkais Repšių dvare pas ponus Grosus. Grosas, be kitų žiaurumų, dar mėgdavo prieveivauti jaunas baudžiauninkes. Vieną vakarą pas Raudžius atėjo urėdas ir įsakė Raudžiui rytoj ateiti į dvarą. Dvare ponas paliepė dukterį atvesti tarnybon. Dukra, dirbdama dvare, krintosi.

Motina jai kalbėdavo: "Verčiau akmeniu pavirsk, bet nepasiduok pono užgaidoms". Dukra irgi sakydavo: "Verčiau akmeniu tapsiu, bet ponui nenusileisiu". Kartą tas buvo benorįs Raudytės, bet toji pasakė: "Nelįsk, tuojau nudėsiu vietoj" ir pasileido bėgti. Sakoma, kad Raudytė bėgdama nuo pono labai pavargo ir iš išgąščio suakmenėjo (Dainius A., 1950).

L. DAINIUS A., 1950, 3; KVIKLYS B., 1991, 4/401; PA 11, 12(NUOTR.),72 (NR.95).

185. UPĖS (VARDUVOS ?) vieta. Padavime minima upės vietą kerta kelio tiltas. Kokia upė minima, neaiš-

Pav. 186. Sedos nuskendusio varpo vieta, paminklas Vytautui Didžiajam

Pav. 187. Sedos paminklas Vytautui Didžiajam. Aut. nuotr., 1993

ku. PADAV. Čia nuskendo kariuomenė. Žmonės mano, kad ties tiltu yra paslėptų turtų, cina jų kasti.

Š. LTR 1167/12.

RIMOLIAI (SEDOS SENIŪNIJA)

KALNAS ŠATRIJA - prie Varduvos upės. Kalnas - 1 ha ploto.

Š. LŽV (J. ŠAKIENĖ, 1935).

RUZGAI (MAŽEIKIŲ SENIŪNIJA)

KALNELIS - per 150 m į R nuo Dapšių piliakalnio (Ar-609), jau Varduvos upės dešiniajame krante, ten, kur per Varduva buvo Alkos brasta. Kalnelis beveik apskritas, aikštelė apie 30 m ilg. (PR-ŠV), 28 m pl. (ŠR-PV). Kalnelis 1,5-2 m aukščio šlaitais, jį iš ŠV riboja Varduva, iš likusių pusių juosia pelkėtos pievos. Tyrinėjimų metu kultūrinio sluoksnio aikštelėje neaptikta. Tyrinėtojo V. Daugudžio manymu, tai galėjo būti vieta, nuo kurios kilo Alkos brastos per Varduva pavadinimas. Nuo to Alkos vardu pavadintas Dapšių piliakalnis (Ar-609).

Š. 1974 M. V. DAUGUDIS TYR., AS 546.

SEDOS SENIŪNIJA

186. BALYNO EŽERAS (Balėnų k.?). PADAV. Ežeras dejuoja: "-Ai, ai" ir pasiima auką - skenduolį, "uns dejavįs tin, saka, ka uns aukas renk, prieš skindimui".

Š. LTR 4056/223.

SEDA

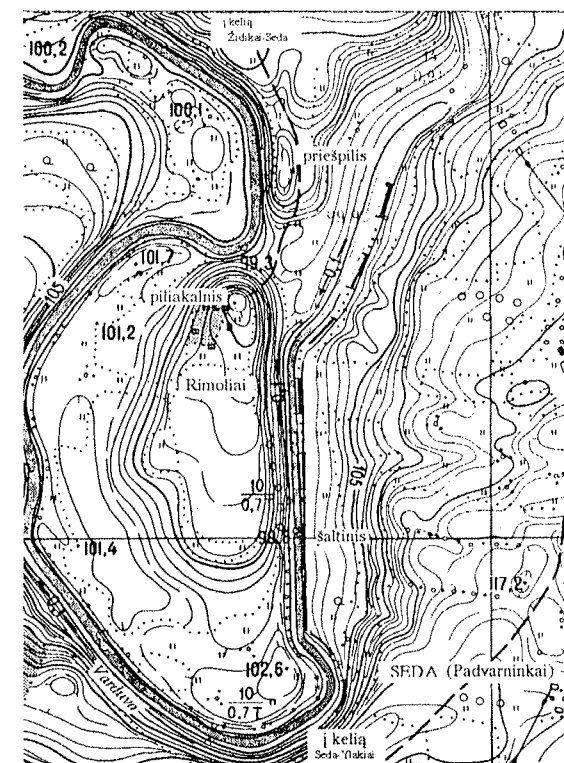
Apie bažnyčią žinoma padavimų. Sakoma, kad bažnyčios centrinis alto-

rius pastatytas ant šaltinio, ir per pačius didžiausius atlaidus bažnyčia prasmegs kiaurai žemę (Šverebas P., 1993). Kiti sako, kad pirma prasmegs bažnyčia, paskui ir visas miestelis (Umbra Z., 1938).

L. ŠVEREBAS P., 1993; UMBRA Z., 1938.

Sakoma, kad 1931 m. sėdiškiai Vytautui Didžiajam paminklą pastatė Varduvos kilpoje, vad. Salaite, ten, kur, pasak padavimų, buvo pagoniška šventykla. Joje šventąją ugnį užgesinęs

pats Vytautas Didysis. Kiti pasakodavo, kad vaidilutė išoko į ugnį sužinojusi, kad šventykla bus naikinama ar pan. (P.Š.). "Apylinkės, kur šiandien yra Seda, pagal padavimus senosios lietuvių tikybos laikais buvusios dievams skirtos; Varduvos kilpoje buvusi žinyčia, kūrenta amžinoji ugnis" (Kviklys B., 1991). Kitoje Varduvos pusėje yra kalva, vad. Piliakalniu; sakoma, kad nuo jo Salaitės link ėjo akmenimis grįstas kelias. Salaitėje stovi antroji Sedos bažnyčia - šv. Jono Krikštytojo, pastatyta

Pav. 188. Sedos (Padvarninkų) šaltinis

Pav. 189. Sedos Užpilių slėnis. Aut. nuotr., 1993

1783 m.

Š. P.Š. L. KVIKLYS B., 1991, 4/382; NAGIUS J., 1972.

187. SEDULOS EŽERO protaka į VARDUVOS upę (Sedulos upelis). Ten, kur Sedulos ežeras jungiasi su Varduvos upe, buvusi klampi, užaugusi žolėmis vieta, ja vaikščioti nebuvo galima. Šalia šios vietos 1770 m. pastatyta šv. Mergelės Marijos į Dangų Ėmimo bažnyčia. Pasakojama, kad senovėje čia tyvuliavo ežeras. Parapijiečiai, norėdami aplankyti bažnyčią, galėjo į ją patekti tik laiveliais arba plaustais (Šilelis P., 1937). PADAV. A. Pastačius bažnyčią, laiveliu buvo plukdomi varpai, tačiau laivelis vidurkelyje pakrypo, vienas varpas įkrito vandenin ir paskendo. Kiek žmonės vargo, varpo neištraukė (Šilelis P., 1937). B. Kartą klebonas sapnavo paskendusį varpą, kuris sakė: "Jei norite mane išgelbėti, atlaikykite ties manimi, ant kranto,

Pav. 190. Sedos šaltinis. Aut. nuotr., 1993

mišias su visomis bažnytinėmis apeigomis". Kitą dieną ant ežero kranto buvo laikomos mišios, vyrai visokiais būdais varpą traukė aukštyn. Bet, mišioms pasibaigus, buvo pūste užpūstos žvakės - ne taip, kaip daroma. Varpas vėl pasinėrė. Tada išnirė juodas, baisus šuo ir, apglėbęs varpą savo letenomis, dingo, nuo to laiko ežere atsiradę ir baidykliai (Šilelis P., 1937). C. Vakarais, kai ima skambinti bažnyčios varpai, giliu dusliu balsu atsiliepia varpas skenduolis: "*Paskendau-u-u, brolau-u-u*" (arba: "*Bruolau, skindau*" - LTR 1167/16; 4057/45). D. (Apie Sedulos ežero pakraštį prie miesto). Žiemos naktį ežero ledu ėjo žmogus, jį pasivijo ponaitis, pasikinkęs milžinišką baltą arklį. Pasisiūlė žmogų pavežėti, tam sutikus, juodu nurūko kaip viesulas. Žmogus persigando dėl tokio greito važiavimo, prašė lėčiau vežti, bet ponaitis tik nusijuokė. Netrukus žmogus ir tikrai iškrito iš vežimo, atsipeikėjęs jis nematė nei

ponaičio, nei arklio, bet žiūri, kad ant pasturgalio visi drabužiai, oda sudraskyta - "mat velnias jį per ežerą už kojų pagriebęs dulkino" (Šilelis P., 1937).

Š. LTR 1167/16; 4057/45. L. ŠILELIS P., 1937.

GAIŠKALNIS - ties Sedos miesto riba su Kulšėnų kaimu. Važiuojant į Židikus, reikėdavo šį kalną įveikti, "kalva visus gaišindavo".

L. ŠVEREBAS P., 1993, 3.

188a. UŽPILIAI, MILDOS SLĖNIS (?) - buvęs Padvarninkų kaimo slėnis Varduvos upės kilpose į R nuo kelio Seda-Židikai, dabar - iš dalies jau Sedos m. teritorijoje. Žinoma, kad dar 1908 m. slėnis buvo apaugęs ąžuolais, apie 1925 m. čia stovėjo 3 kryžiai, kurie, kaip nurodyta, buvo pastatyti ant didelio ąžuolo kelmo po žeme (VAK). PADAV. Slėnyje augo šventi ąžuolai. Žemės savininkas tikėjo, kad kirsti ąžuolus būtų buvus nuodėmė, nes kertant iš jų bėga kraujas (VAK). Šio slėnio pavadinimas "Mildos slėnis" (LAM) nėra patvirtintas. Vietovė vadinama tik Užpilių vardu. Prieš Antrąjį pasaulinį karą, taip pat pokario metais Užpiliai buvo labiausiai mėgiama sediškių švenčių (ypač Joninių), sąskrydžių, kitų renginių vieta. Tik 1962 m. buvo nugriauta čia stovėjusi medinė estrada, skirta tiems renginiams.

Š. VAK 28/232 (PADVARNINKAI). L. AL, 6 (Nr. 75); LAM, 197 (PADVARNINKAI; TIES

VARDUVOS UPE YRA MILDOS SLĖNYS, KURIAME AUGĘ ŠVENTI AŽUOLAI).

188b. ŠALTINIS (la 1993 01-8-332) - Užpilių slėnyje, 290 m į Š nuo S. Virketaitės sodybos, 320 m į PR nuo Rimolių piliakalnio (Ar- 617) R pylimo krašto, 16 m į R nuo kairiojo čia tekančios Varduvos upės kranto. Į šaltinį įleistas 90 cm aukščio ir 92 cm skr. cementinis žiedas. Žmonės sako, kad šaltinis verda ir žiemą, ir vasarą. "Žmonės vartoja šitą vandenį nuo visokių ligų" (1926 m.; VAK), bet labiausiai tikima, kad vanduo sveikas akims plauti. Sakoma, kad vienu metu kažkas šaltinio vandenį tyrė, norėjo jį pilstyti ir pardavinėti. Laukai į ŠR nuo šaltinio vadinami Švedų pečiais.

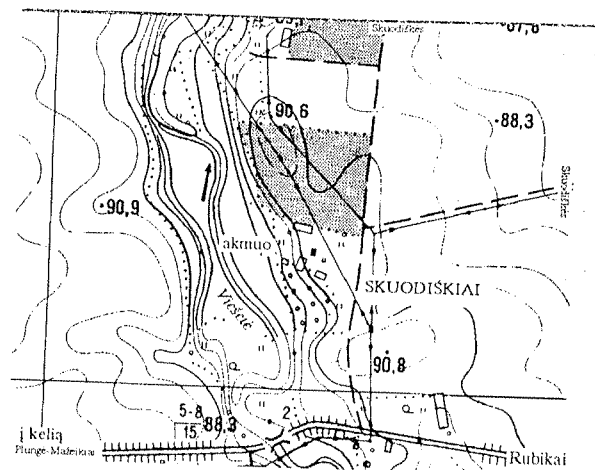
Š. P.Š.; ŠLIAVAS J., 1978, 76-77; VAK 28/232 (PADVARNINKAI).

188c. AKMUO. Užpiliuose po ąžuolu buvo didelis akmuo su dubeniu (V.V.), kitų prisiminimu - su keturiais ar penkiais dubenimis (P.Š.). Tikslėnių žinių apie akmens išvaizdą neišliko, tik sakoma, kad vienas iš dubenų buvo nuskilęs. Akmuo panaudotas antkapių gamybai apie 1989 m.

Š. P.Š.; V.V.

SENMIESTĖ (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

KAPELIAI. Kapelių atsiradimas siejamas su čia stovėjusia bažnyčia. PADAV. Kur dabar kapeliai, ten buvo

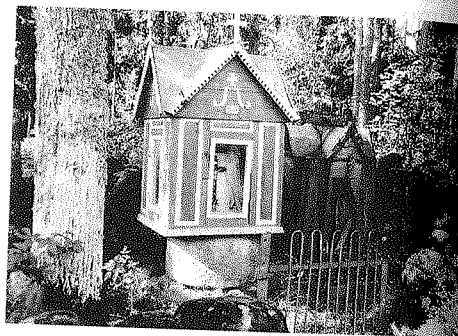

Pav. 191. Skuodiškių akmens dabartinė vieta

bažnyčia. Kaimo viduryje švedų laikais buvo kažkoks didelis miestas. Kartą sekmadienį kunigas toje bažnyčioje laikęs mišias, įpuolę švedai nukirto kunigui galvą, iškapojo bažnyčioje esančius žmones ir patenkinti išdūmė. Vėliau švedai sugriovė ir bažnyčią, ir miestą.

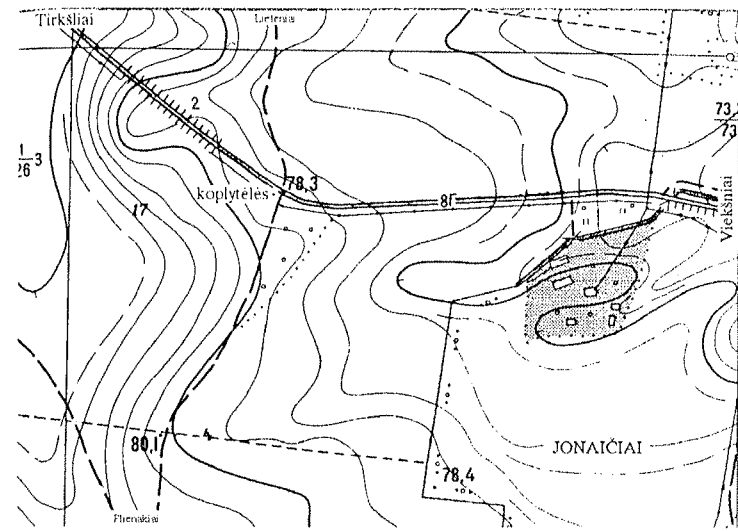
L. KRAŠTOTYRA, 1983, 102.

189. PELKĖS VELIEKOS PLĖŠIMAS buvo Sėmiesčio-Sklyustės miško viduryje. Kur buvo Veliekos Plėšimas, augo tik samanų, kreivų mažų pušelių. Veliekos Plėšime riogsojo *akmuo - Vėlnių plūgas*, apie kurį pasakota padavimų. Akmuo, sakoma, savo išvaizda tikrai priminė plūgą. PADAV. Šiame miške vėlniai norėjo sau pragarą padaryti. Iš žmonių

Pav. 192. Tirkšlių apylinkių koplytėlės Jonaičių miške. Aut. nuotr., 1993

nagų pasigaminę plūgą, arė žemę (plūgą gamino iš nagų tų žmonių, kurie juos nukirpo ir nepersizegnoję numetė - Kraštotyra, 1983). Vėlniai arė tik vieną naktį, nes paryčiui užgiedojo gaidys, ir jie, metę darbą, palikę riogsoti plūgą, prasmego į žemę (V.V.).

Pav. 193. Tirkšlių apylinkių koplytėlės

Š. V.V. L. KRAŠTOTYRA, 1983, 101.

190. BŪDUPIO ŠALTINIS. Didelės Būdupio pelkės tęsėsi šv kaimo dalyje į š nuo tekėjusio Gyslos upelio. PADAV. Pelkių pakraščiais klaidžiodavo nekrikštytos dūšėlės. Pelkėse buvo labai gražus, niekada neužšalantis šaltinis. Žmonės, pritrūkę vandens, visada ten važiuodavo vandens semtis.

Š. LŽV (V. GUSTAITIS, 1935); L. KRAŠTOTYRA, 1983, 101.

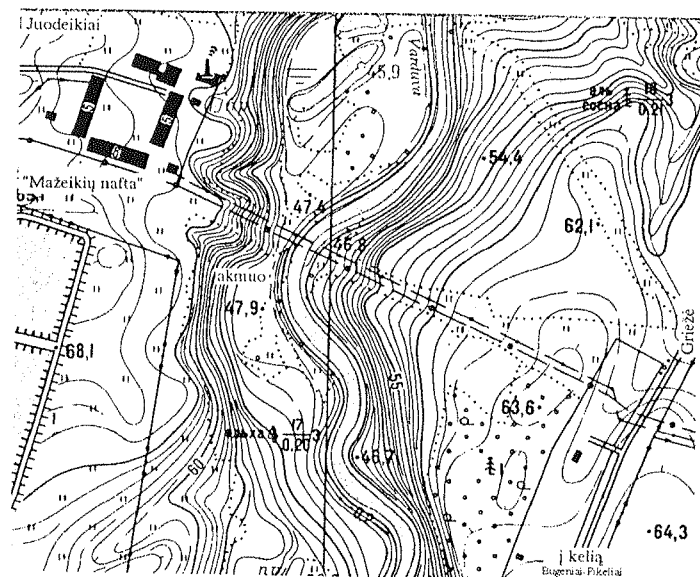
191. VALANČIAUS DAUBA buvo šv kaimo dalyje, prie Valančiaus sodybos. Sunaikinta kartu su Valančiaus tvenkiniais. PADAV. Senovėje dauboje vėlniai su raganomis linksmindavosi. Vieną naktį jiems bešokant, becypiant, staiga užgiedojo gaidys, ir jie visi

kaukdami prasmego. Sakoma, Joninių naktį dauboje girdėti kažkokie nesuprantami, užburiantys muzikos garsai. Dauboje dažniausiai ir kaimas rengdavo vakarones.

L. KRAŠTOTYRA, 1983, 101.

192. AKMUO nurodomas prie kelio Židikai-Lūšė. PADAV. Čia vyko smarkus mūšis. Kovėsi žemaičiai su švedais. Kai mūšis nutilo, atbėgo švedas kareivis be galvos ir atsisėdo ant didelio akmens. Jis ant akmens sėdėjo tris dienas. Kai iš ten pranyko, tai į akmenį trenkė perkūnas, ir akmenyje įškilo kryžius. Nuo tos dienos kiekvienas, kuris eidavo pro šį akmenį, paklysdavo.

L. KRAŠTOTYRA, 1983, 108.

Pav. 194. Žibininkų akmuo su plokščiadugniu dubeniu

SKUODIŠKIAI (ŠERKŠNĖNŲ SENIŪNIJA)

193. AKMUO (*akmuo su dubeniu* 1994 la 01-8-363) - 33 m į ŠV-V nuo V.Strazdausko sodybos gyvenamojo namo, 56 m nuo Viešetės up. dešiniojo kranto, 242 m į Š nuo tilto per Viešetės up., kelyje Šerkšnėnai-Rubikiai. Akmuo - stambiagrūdžio rausvo granito, 1,1 m skr., h= 60 cm, su iškaltu 50 cm skr., 10 cm gylio plokščiadugniu dubeniu. Iš dubens į akmens kraštą eina 20 cm pločio "latakas". Akmuo pervežtas iš Kaduginės miško (apie 1 km į V). PADAV. Buvo kalbama, kad akmuo - senoviškos girtos. Prie jo prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo ieškoma lobio. Kasinėjo ir Mažeikių krašto pažinimo kuopelės vadovas V.Pūnis.

L. ŠVEREBAS P., 1992A.

TIRKŠLIŲ SENIŪNIJA

194. ŠVENTUPIS, SALDUPIS - tai Ventos kairysis intakas, 16 km ilg., išteka Plienakių k. apylinkėse, 10 km į PV nuo Viekšnių. Įteka į Ventą 4 km į P nuo Mažeikių.

Š. PŠ; V.V. L.VARDYNAS, 124 (KLAIDINGAI SUTAPATINTAS SU PIEVIU).

195. VIETOVĖ - Jonaičių miško kv. Nr.17, tarp Užlieknės ir Tirkšlių, apie 4 km į PR nuo Tirkšlių, aukščiau sioje apylinkių pakilumoje, ant ryškiau neišsiskiriančios kalvos, PV kelio Tirkšliai-Užlieknė pusėje. Čia akmenine tvora aptvertas maždaug 3x3 m dydžio plotas, kuriame stovi dvi koply-

VADAGIAI (SEDOS SENIŪNIJA)

tėles. Viena, stebuklinga laikoma koplytėlė pastatyta ant taisyklingo apskritimo formos akmens, primenančio vadinamuosius cilindrinis aukurų akmenis. Šioje koplytėlėje statulėlių nebėra, tik Nukryžiuotasis. Praeinantys, pravažiuojantys žmonės koplytėlėje aukoja pinigų, joje yra keli kaspinai, pastatytas buteliukas su šventintu vandeniu.

Š. PŠ; V.V.

UŽLIEKNĖ (TIRKŠLIŲ SENIŪNIJA)

VESELĖS KAPINĖS - tarp Užlieknės ir Viekšnių, ant kalnelio, prie pat kelio. Senos atviros kapinaitės, kuriose stovėjo keli pakrypę mediniai kryžiai. PADAV. Buvo pasakojama, kad XVIII a. pradžioje čia kelyje susitiko du vestuvininkų pulkai. Vieni jų važiavę į Viekšnius, į jungtuves, kiti buvo grįžtantys po sutuoktvių. Būdami bajoriškai išdidūs, pulkai susiginčijo, susišaudė. Mušėsi, žuvo ir abu jaunieji. Visi žuvusieji buvo ant kalnelio palaidoti. Iš to kilo Veselės kapinių pavadinimas.

L. KVIKLYS B., 1991, 4/434.

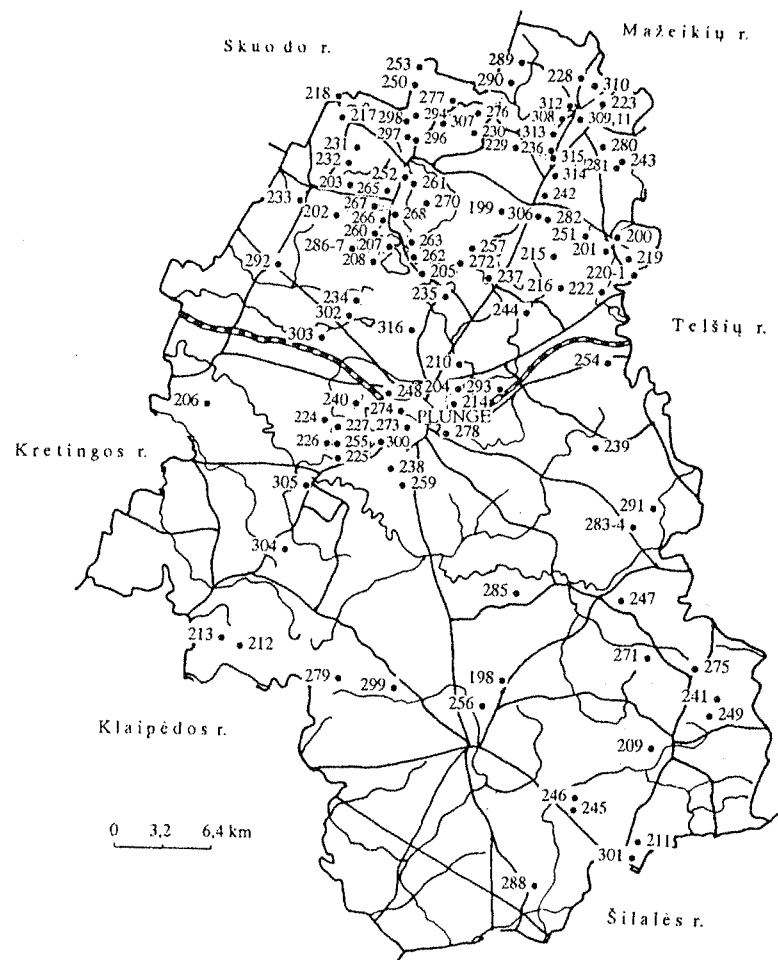
196. ALKOS KALNAS (buvo *alkakalnis Av-685*) - Varduvo upės pakrantėje, prie Alkos brastos. Tiksliai vieta nenustatyta. Kalnelis - apie 0,25 ha ploto. Pagal panašų situacijos aprašymą painiojamas su Vadagių piliakalniu (*Ar-624*), nors iš VAK duomenų matyti, kad tai du atskiri paminklai. Aštuntajame dešimtmetyje paminklinė alkakalnio lenta pastatyta prie kaimo kapelių.

Š. VAK 29/369.

ŽIBININKAI (ŽIDIKŲ SENIŪNIJA)

197. AKMUO (*akmuo su dubeniu Av-1881*) - Varduvo up. kairiajame krante, Lugnų lankos krūmuose, prie "Naftos" įmonės teritorijos R ribos. Akm. - šviesiai rusvo stambiagrūdžio granito, 1,2 m skr., h= 60 cm, viršutinė plokštuma nelygiu paviršiumi, su centre iškaltu 50 cm skr. ir 7 cm gylio dubeniu. Akm. parverstas ant šono. PADAV. Į akmenį senovėje buvo galandami akmeniniai kirveliai.

L. KUČIKIENĖ L., 1973, 3(NUOTR.); ŠVEREBAS P., 1992A.

ALKAS
(RIETAVO SENIŪNIJA)

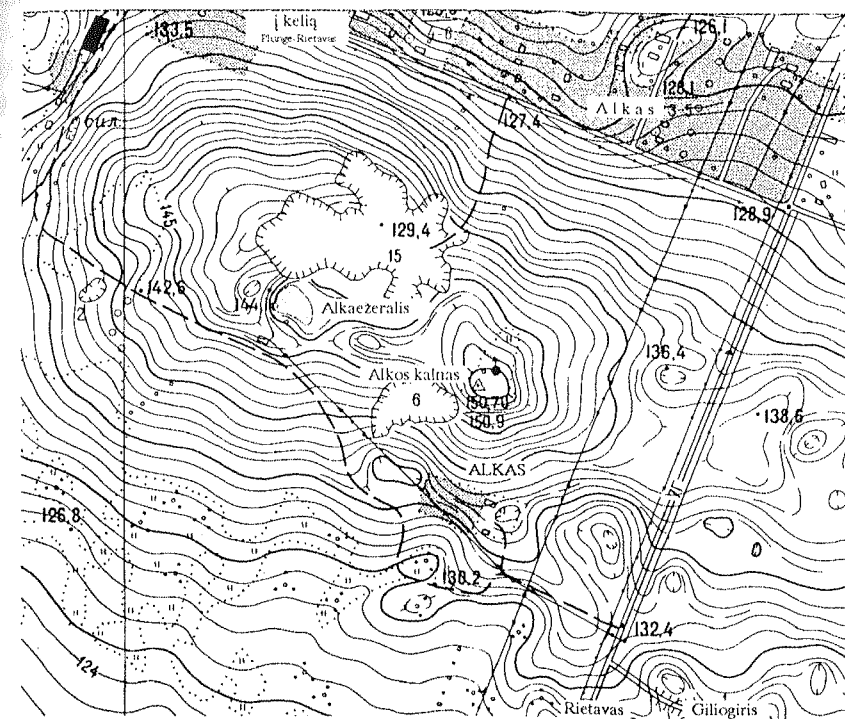
Š. VK, 1986. L. AL, 11 (Nr.175).

Kaimas pelkėtose, miškingose vietovėse, Minijos bei Jūros baseinų vandenskyroje. Aukščiausias kalnas vadinamas Alkos vardu, miško masyvas išlaikė Šventinės girios vardą, be to, kiek į Š prasideda Alkupis (Minijos kairysis intakas, žr.Nr.246), kiek į PV - Šventupis (Jūros kairysis intakas, žr.Nr.220). PAVAV. A. Kaimo pavadinimas kilo "nuo senųjų pagonių alky" (VK). B. Sakoma, kad švedų karų metu čia buvo labai išalkę žmonės (VK).

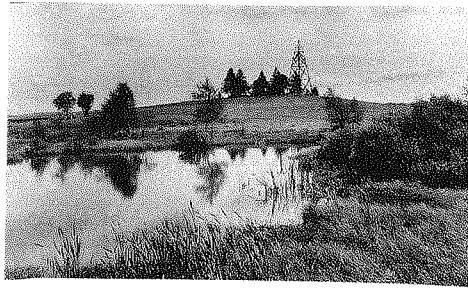
198a. ŠVENTINĖS MIŠKAS, KARALIŠKOJI GIRIA. Iš P ir PV miškas riboja Alko kaimo žemes. Tai Rietavo g-jos miškų kvartalai Nr.52, 53, 54.

Š. VK, 1986 (ALKOS MIŠKAS). L. POŠKIENĖ R., 1989 (ŠVENTINĖS (KARALIŠKOJI) GIRIA).

198b. ALKOS KALNAS (*alkakalnis Ar-777*) - P kaimo dalyje, į V nuo kelio Rietavas-Medingėnai, į PV nuo kelio Rietavas-Medingėnai atsišakojimo į

Pav. 195. Alko k., Alkos kalnas, Alkaezeralis

Pav. 196. Alko k. Alkos kalnas (viršūnė - antrame plane), Alkacžeralis. A. Kubilo (?) nuotr., apie 1963

Bubėnus. Alkos vardu vadinamas milžiniškas gūbrys Minijos ir Jūros baseinų takoskyroje. Tai aukščiausia apylinkėje aukštuma (150,7 m virš j.l., matomos Rietavo, Plungės, Tverų, Medingėnų bažnyčios). Viršūnėje (t.y. ant Alkos kalno) įrengtos kaimo kapinės (paskutinis - 1941 m. palaidojimas), stovi 1939 m. pastatyta didelė koplyčia. R aukštumos dalyje buvo rusų (sentikių?) kapinaitės. PADAV. Ant kalno buvo aukojama dievams, šventai ugniai, čia gyvenusios vaidilutės (Mišeikis V., 1994; LTR 4729/230). Senovėje čia vaidilutės kūreno šventąją ugnį (Ravickienė E., 1980). Prieš Antrąjį pasaulinį karą iš kalno pakraščio vežtas žvyras keliams taisyti, čia buvo randama "milžinų kaulų". Be to, dirvoje yra rastas kardas.

Š. LTR 4729/230; MIŠEIKIS V., 1994, 2; VK, 1986. L. KUDABA Č., 1972, 112; LAM, 91 (SENOBINĖS ŠVENTOVĖS VIETA); RAVICKIENĖ E., 1980, 3-4.

198c. ALKAEŽERALIS. Greičiausiai tai į V nuo Alkos kalno esančio ežerėlio pavadinimas (V.V.).

Š. VK.

PIEVA LAUMĖS LAUKAS. 1899 m. žinia apie Laumės lauką netoli Alkos kalno MTLE perkelta iš kaimo Alkų (Vilkų) kaimo, Žemaičių Kalvarijos apylinkėje (žr. Nr. 306a).

L. MTLE 1/46; RAVICKIENĖ E., 1980, 3-4 (PRIE ALKO ALKAKALNIO YRA LAUMĖS LAUKAS); ПОКРОВСКИЙ Ф.В., 1899, 82.

ALKAI (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

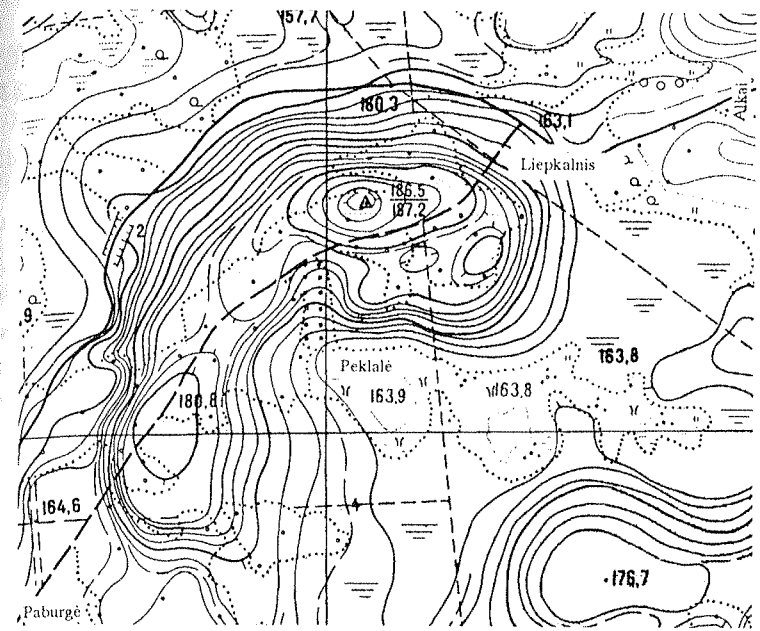
XX a. visa kaimo R dalis buvo pervadinta Vilkų kaimo vardu (čia pakliuvo ir Alkų kaimui priklausęs Alkos kalnas, iš esmės ir Alkupis). Šiuo metu Alkų kaimui skiriamos dvi sodybos: į V nuo kelių Plungė-Mažeikiai ir Alsėdžiai-Gintališkė sankryžos, į P nuo pastarojo kelio. Alkų kaimas minimas jau 1586 m. (Алки albo Планиши) (Спрогис И.Я., 1888).

Š. V.V. L. AL, 4 (NR.49); SALYS A., 1930, 11; СПРОГИС И.Я., 1888, 4.

ALSĖDŽIŲ SENIŪNIJA

Miškas (Liepkalnio, iš dalies Plokštinės) prie Vilkų, Alkų, Paburgės kaimų - vadinamoji Alsėdinė, priklauso Žemaičių vyskupui (Vilkų kaimo yra ir Vyskupų lankos - į V nuo Vilkų k. Knygnešių šaltinio).

199a. LIEPKALNIS, AGAUDŲ KALNAS - per 1 km į PV nuo kelio Gintališkė-Alsėdžiai, apie 1 km į Š nuo Burgio ež., Liepkalnio miško ŠR dalyje. ŠV kalno papėde eina miško

Pav. 197. Liepkalnio miško Liepkalnis, Peklalė

kelias Alkai-Plokščiai. Kalnas - aukščiausias apylinkėse, keistokos, puslankio formos, stačiais, iki 15-18 m aukščio šlaitais, apie 8 ha ploto. Viršuje - trys pakilumos, iš kurių vidurinė (faktiškai Š) - apie 60x40 m dydžio. Nuo aukščiausios vietos į PR - pelkaitė (kūdra?) ir maždaug 30x40 m dydžio pakiluma. Nuo aukščiausios vietos į P nueina kiek užsirdamas ragas, sudarydamas puslankio formos ispūdį. Tas puslankis iš dalies supa Peklalės pelkę. PADAV. A. Senovėje čia gyveno garsus turtingas ponas Agauda. B. Ant kalno vaidendavosi, iš kalno išeidavo žvakelės, naktį ne vienas yra matęs Agaudų eglės viršūnėje stovintį milžiną vyrą ar moterį (Mickevičius J., 1985). Per 700 m į ŠR nuo kalno - Alkų kaimas.

Š. MICKEVIČIUS J., 1985, 44-45, 59 (AGAUDŲ KALNAS); V.V.

199b. PELKĖS PEKLALĖ iš ŠV ribojasi su Liepkalniu (Nr.174a.). Pelkė - apie 6 ha ploto, čia telkšo ir du apie 80 m skr. ežerėliai. PADAV. A. Peklalė atsirado praryto namo vietoje

Pav. 198. Liepkalnio miško Peklalė. Aut. nuotr., 1995

(du ežerėliai atsirado prasmegusių sodybų vietoje). Kartą Velykų naktį žmonės kepė duoną, už tai juos Dievas nubaudė - atsivėrė žemė ir prarijo namą su visais ten buvusiais žmonėmis. Kai namas pradėjo į žemę grimzti, vaikas dar šaukė: "Lyr, lyr, lyr", bet niekas nesuprato, kad vaikas pranašauja artėjant nelaimę. Iš tikrųjų vaikas šaukė: "Ryn, ryn, ryn budlinką". Taip namas su žmonėmis prasmego. Peklalėje dar ilgai buvo matomas namo stogo lėkis (Mickevičius J., 1985). Kiti pasakojo, kad šeimininkė Velykų rytą ragaišį kepė, jai sakė: per šventę kepti ne laikas. Ji tik atkirto, kas ten ta šventė - nusispjovė, nusisuko, kepė toliau. Tada tas trobesys žemėn ir prasmego. O gospadinė dar dabar kartais ant ližės "važinėja po ežeriuką" (VUB F213-22/66). C. Peklalėje vaidendavosi - praeiviai girdėdavo kaukimą, cypimą, dejavimą. Buvo sakoma, kad tai prarytų žmonių dūšios pragare kenčia (Mickevičius J., 1985). C. Kartą žmogų, einantį pro Peklalę, kažkas paėmė už rankos ir visą naktį vedžiojo aplink pelkę. Paleido tik auštant (Mickevičius J., 1985).

Š. MICKEVIČIUS J., 1985, 60 (ALSĖDINĖS MIŠKE TARP PAPLAIELĖS IR LIKŠŲ KAIMŲ); VK, 1935 (? KIPSPĖLKĖ, 4 HA PLOTO); VUB F213-22/66.

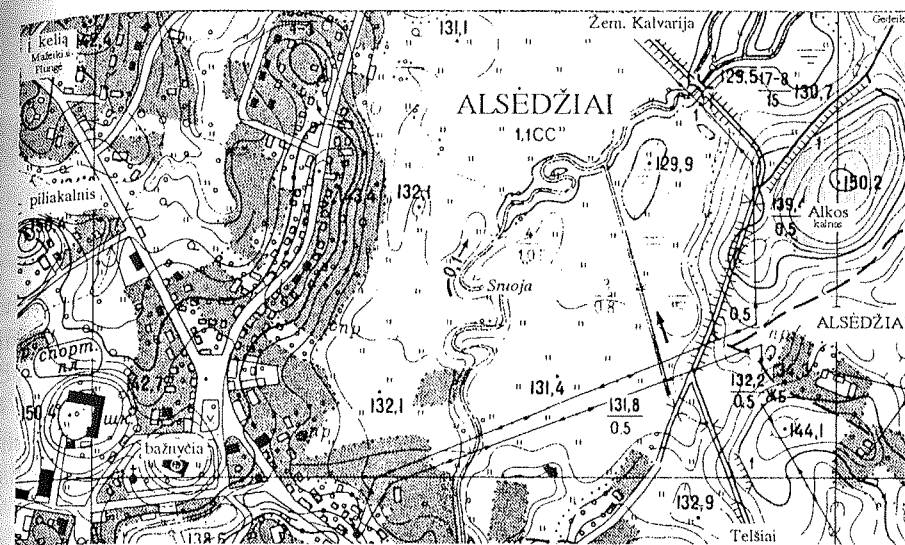
ALSĖDŽIAI (ALSĖDŽIŲ SENIŪNIJA)

1421 m. Vytautas Alsėdžius, Alsėdžių ežerą užrašė pirmam Žemaičių vyskupui Mateušui I. "Labai galimas dalykas, kad senosios lietuvių tikybos

laikais Alsėdžiai buvo alkvieta, tačiau tikslėsnų žinių apie tą laikotarpį trūksta" (B. Kviklys, 1991). 1650 m. Vijūkas Kojalavičius mini stebuklingu laikoma Švenčiausios Mergelės Marijos paveikslą Alsėdžių bažnyčioje. Vėlesni autoriai teigia, kad tai buvusi statulėlė, o ne paveikslas (Kviklys B., 1991; Vaisnora J., 1958). Iki Pirmojo pasaulinio karo bažnyčioje buvo gerbiamas žmogaus ("milžino") šonkaulis. Vieni pasakojo, kad jį iškasė XIX a. pabaigoje vienos Alsėdžių apylinkių kapinaitės ir atnešė Alsėdžių klebonui, kuris perrišęs kaulą kaspinu ir pakabinęs bažnyčioje. Kiti kalbėjo, kad po Alsėdžių bažnyčia buvo palaidotas milžinas Ašis (tas pats, kuris iškasė Masčio ežerą). Jis vaidendavosi, tada žmonės griaučius atkasė, paėmė šonkaulius ir pakabino bažnyčioje. Daugiau nebesivaidendavo, bet griaučius (?) dažnai rasdavo nuo sienos nukritusius ant grindų tokioje padėtyje, kokioje žmonės guli kryžiumi (LTR 284/642).

Š. LTR 284/642; L. KVILYS B., 1991, 4/47-50; VAISNORA J., 1958, 366.

200. ALKOS KALNAS - miestelio R dalyje, Sruojos up. dešiniajame krante, maždaug 100 m į PR nuo upės, ties Gadūnavo g-vės (kelio į Gadūnavą) posūkiu. Kalnas-aukščiausia apylinkių pakiluma, apie 240 m ilg. (ŠR-PV), apie 160 m pl. (ŠV-PR), nuolaidžiais, apie 8-10 m aukščio šlaitais, ilgą laiką artas. A. Rajekienė Alkos kalnu laikė Ulbos vardu vietiniams gyventojams žinomą kalną, kur šalia vandens bokšto stovi kryžius (VK). Šalia Alkos kalno, ant Vaisoto

Pav. 199. Alsėdžių Alkos kalnas

Pav. 200. Alsėdžių Alkos kalnas. Aut. nuotr., 1994

kalnelio buvo randama akmeninių kirvelių, ietigalių. Kitoje Sruojos up. pusėje - Alsėdžių piliakalnis, vad. Žvėrinčiumi (Ar-1651).

Š. V.V. L. VARNELIS K., 1989.

201. AKMUO su VELNIO PĖDA gulėjo Alsėdžių laukuose, netoli kelio Alsėdžiai- Gegrėnai (senasis kelias į

Gegrėnus ėjo dabartiniu Platielių keliu, paskui suko per Skirpsčių mišką. - V.V.). Didelis akmuo su "bėso" pėda. Akm. buvo apie 1 m ilg., daugiau nei 1 m pl. Buvo matyti ryški, iki 3 cm gylio pėda - gilesne kulnimi, bet buvo aiškiai matyti ir pirštai, taip pat "išliežis" tarp didžiojo piršto. Akmuo suskaldytas XX a. pradžioje. PADAV. Geras, maldingas vaikelis dažnai eidavo išpažinties ir "prie švenčiausiojo". Kartą, po išpažinties eidamas namo, jis pamatė obelį su obuoliais, jam net širdis alpo. Jis niekaip negalėjo susilaikyti nuo obuolių. Vaikui prisiartinus prie obels, bėsas nebegalėjo išbūti medyje ir pabėgo ("nuo tokio švento vaiko") - bėsas taip išsigando, kad šoko ant akmens, jo pėdos žymė liko giliai akmenyje įspausta.

Š. VAK 36/59.

ANTSIENIAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

202. AKMUO PONIOS LOVA buvo 50 m į Š nuo kelio Antsieniai-Plateliai (pagal LŽV - nuo kelio Antsieniai-Salantai), Brazdeikio žemėje. 2x1,5x0,5 m dydžio akmuo buvo panašus į paklotą lovą. 1994 m. nelokalizotas (V.V.).

Š. LŽV (T. JOGMINAS, 1935); MICKEVIČIUS J., 1985, 56. L. PA, 76 (NR.161; UNSIENIAI).

ATLAUŽAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

203. DARATOS KŪLIS, DARATINIS gulėjo apie 30 m į ŠV nuo kelio Plateliai-Atlaužai pralaidos per Rūdupe, Grišmanausko žemėje. Buvo pailgas, aštriom briaunom, supleišėjęs, 2,2x1,8x1,2 m dydžio. Už 40 m į Š gulėjo vadinamasis Alasinis 1,8x1,2x1 m dydžio akmuo. Abu akmenys sunaikinti melioratorių.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/18; LŽV (T. JOGMINAS, 1935).

BABRUNGAS (BABRUNGO SENIŪNIJA)

204. KAUKO KALNAS - 250 m į Š nuo Plungės-Kretingos geležinkelio. PADAV. "Žmonės pasakoja, kad Rudaičių kaimo gyventojai esą matę ant šiuo[o] kalnu[o] kauką lakstantį".

Š. LŽV (A. SMILINGIS, 1935).

BABRUNGĖNAI (BABRUNGO SENIŪNIJA)

KALNAS ŠATRIJA. Vieta nežinoma.

L. MICKEVIČIUS J., 1940, 2.

205. MEDŽIAI (kokie?). Važiujant iš Plungės Babrungėnų malūno link, prie kelio trijuose medžiuose buvo įkeltos koplytėlės. PADAV. Prie šių koplytėlių Platelių dvaro urėdo buvo plakti (ar net negyvai užplakti) baidžiauninkai.

L. KVIKLYS B., 1991, 4/318.

VIETA, kur iš Platelių ežero išteka Babrungo upė, prie kelio iš Babrungėnų į Plokštinės poilsiavietę stovėjo 1888 m. koplytstulpis su šv. Jono Krikštytojo statula. 1929 m. senojo vietoj pastatytas naujas.

L. KONČIUS I., 1933, 8.

BALTMIŠKIAI (ŠATEIKIŲ SENIŪNIJA)

206. ŽARDINKALNIS - kaimo viduryje, prie kelio Kuliai-Kartena, 6 ha ploto. Čia stovėjo kryžius. PADAV. Kalne yra paskendusio bažnyčia. Buvo randama baltai spindinčių šventos "Katarinos" pinigėlių.

Š. 1948 m. LII zv., AS 1/66; LŽV (A. GULBINSKAS, 1935).

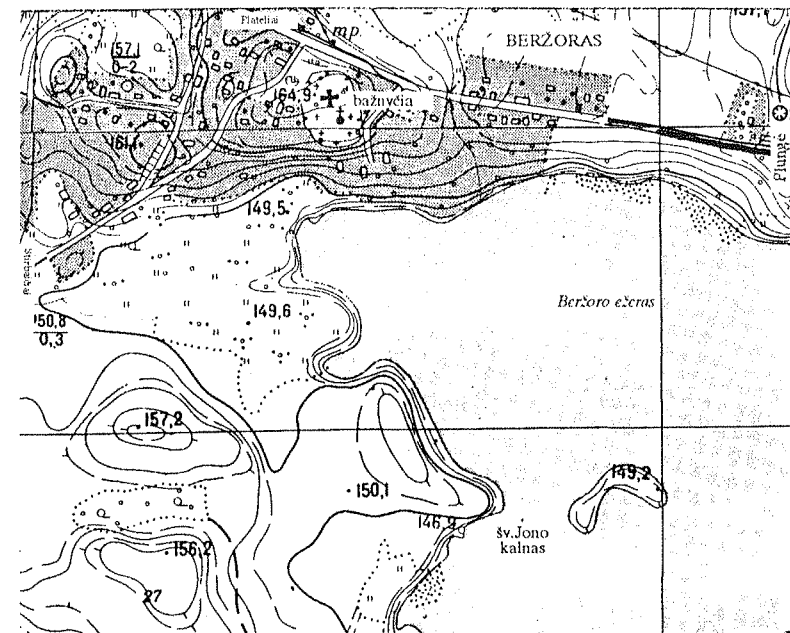
BERŽORAS (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

Beržore medinė koplyčia pastatyta 1746 m., o 1759 m. Platelių klebonas Beržoro pušyne įrengė 14 medinių Kryžiaus kelių koplyčių. Čia vykdavo atlaidai, daug žmonių meldavosi. Su Beržoro bažnyčios pastatymu, taip pat miestelio įsikūrimu siejami įvairūs padavimai. PADAV. Piemuo pamatė beržo viršūnėje Marijos paveikslą. Jis apie tai pasakė Platelių bažnyčios kunigui. Kunigas parvežęs paveikslą į Platelių bažnyčią, tačiau jis dingęs ir vėl atsiradęs beržo viršūnėje. Žmonės tą beržą nukirtę, o toje vietoje pastatę koplyčią. Koplyčioje pakabinę šį stebuklingą paveikslą. Vėliau šalia koplyčios pastatė ir medinę bažnyčią. Aplink bažnyčią pradėjo kurtis kaimas, kuriam prigijo Beržoro vardas. Kiti sako, kad ant beržo kelmo pasirodė

mergaitė ir prašė pastatyti jai namelį arba: "Žmonės galvojo, kad ta vieta pašvęsta ir pradėjo ten gyventi" (LTR 4642/66; 4627/182; 4923/404). Taip pat pasakojama, kad čia, keliu becidami, žmonės pamatę šventos Marijos statulą, kurią nunešus į Platelių bažnyčią, ji vėl grįžusi čia, ant beržo kelmo kapienių, tada "suprato kunigas, kad čia šventa vieta yra" (LTR 4923/404). Sakoma, kad po didžiuoju bažnyčios altoriumi tas beržo kelmas tebėra, kitų teigimu, "kelmas jau keli šimtai metų stiprus ir lyg atžalas leidžia" (VUB F213-196/11).

Š. LTR 4642/66; 4627/182; 4923/404; VUB F213-196/11; V.V.; ŽNP MOKSL. ARCHYVAS. L. GARUNKŠTIS A., KONTVAINAS R., STANAITIS A., 1993, 102.

207. BERŽORO EŽERAS -prie Beržoro bažnytkaimio. Ežero plotas (su sala) - 51,95 ha. PADAV. Kada visi

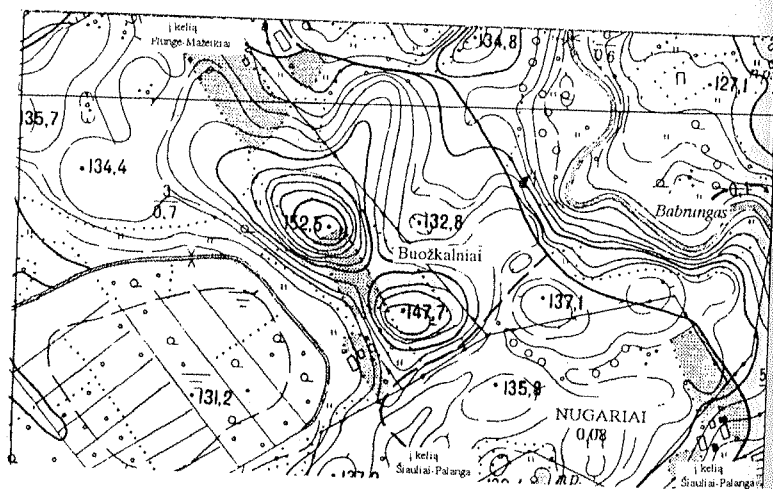

Pav. 201. Beržoro bažnyčia, šv. Jono sala (?)

žmonės buvo bažnyčioje, du žvejai išplaukė pažvejoti. Per sumą jie žiūri - iš vandens išlenda didžiulė gauruota galva ir plaukia prie jų. Žvejai ėmė žegnotis, poteriauti. Baidyklė pasikėlė, šoko po valtimi, vos jų nepaskandino. Vyrai grįžo namo be žuvų (LTR 4925/381). Ežere tarp Didžiosios, Mažosios salų ir kranto yra viena 5 arų dydžio *sekluma*, kuri vadinama švento Jono kalnu. PADAV. Čia stovėjo pirmoji Beržoro bažnyčia (Mickevičius J., 1940). LŽV duomenimis, ant šv. Jono kalno stovėjusioje koplyčioje buvo šv. Jono statula, vėliau perkelta į Beržoro bažnyčią. Toji statula buvusi nepaprasta - kada ją norėjo išvežti į Platelių bažnyčią, keturi arkliai nepavežė (LŽV).

Š. LTR 4925/381. LŽV (J. AUSIUKAITIS, 1935); V.V.; L. MICKEVIČIUS J., 1940, 10.

208. ŠALTINIS nurodomas vadina moje Kūlių pelkėje. Tikslesnė vieta nežinoma. PADAV. *“Vieną mergikę kaip veste nuvedė į pelkę prie šaltinio. Ji maišė po šaltinį su koja, ir anai užsikabino*

Pav. 202. Buožių Buožkalniai

katilo kampas. Tada jinai sušuko: “Velniai, bėkit čia! Yra pinigai”. Kai tai pasakė, katils pasidarė sunkus ir pradėjo grimzti. Pakol atbėgo tėvas ir vaikai, katilas sužvangėjo ir nugrimzdo”.

Š. VUB F213-196/13.

BERŽVAITIS (RIETAVO SENIŪNIJA)

209. VIETOVĖ LAUMINIŠKĖ. Nurodoma, jog Lauminiške vadinamas “buvęs gyvenimas” (sodybvietė)

L. RIETAVO APYLINKĖS, 1992, 444.

BUOŽIAI (BABRUNGO SENIŪNIJA)

Kaimo pavadinimas kildinamas iš Dievo vardo, kurį rusiškai reiškia žodis “Bože”.

210. DIEVKALNIS(?), BOŽKALNIAI. Božkalniais vadinami du vienas

Pav. 203. Buožių Buožkalniai. V. Daugudžio nuotr., 1964

šalia kito kalnai, maždaug 450 m į Š nuo kelio Palanga-Šiauliai, apie 200 m į V nuo Babrungo dešiniojo kranto, apie 150 m į V nuo lauko kelio Nugariai-Buožiai. Kalnai dominuojančioje plynaukštėje, ŠV kalnas - maždaug 100x140 m dydžio, 8-10 m aukščio (152,5 m virš j.l.). PR kalnas - 100x120 m dydžio, kelių metrų aukščio (147,7 m virš j.l.). Sakoma, kalnas anksčiau vadintas Dievkalniu, bet atėjus rusams buvo pervadintas (išverstas) į “Božkalnį”.

Š. LŽV (J. Norkutė, 1935?); VAK 35/3.

DALGAI (TVERŪ SENIŪNIJA)

211. PIEVA ALKODALBIS. Vietovardis žinomas iš 1554 m. Rietavo valsčiaus Dalgų dvaro dokumento.

Š. VK.

DYBURIAI (ŠATEIKIŲ SENIŪNIJA)

AKMUO MALKIS. Iš kur kilęs akmens vardas, nežinoma.

L. PA, 77 (NR.172).

DIDIEJI MOSTAIČIAI (KULIŲ SENIŪNIJA)

212. PEKLINĖS MIŠKAI - Mostaičių g-joje, prasideda apie 1 km į PR nuo Kulių, 3234 ha ploto, pelkėti. PADAV. Senovėje miške gyveno dvaro angliadegys-smaliavirys su sūnumi. Tas sūnus pamilo netoliese gyvenusio ūkininko dukterį, norėjo ją vesti, bet mergaitės tėvai nusižiūrėjo kitą - turtingesnį - jaunikį. Būsima jaunoji tik guodėsi angliadegio sūnui savo nelaiminga dalia. Bet abu nutarė, kad grįžtant iš bažnyčios angliadegio sūnus jaunąją išvaduos (pagrobs). Jis išpylė miške ant kelio smalos, pats pasislėpė. Vestuvininkai važiavo ir įklimpo. *“Ar į pelką įvažiavom, kad visur smala?”* Jaunasis iškėlė jaunąją, pastatė prie kelio krašto, pats žiūri, kaip reikės išvažiuoti. Tuo metu angliadegio sūnus mylimąją ir pagrobė. Kada jaunasis apsižiūrėjo, buvo vėlu, sakė: *“Tai pekla, tai pekla”* ir dingo kaip į vandenį. Nuo to ir kilo Peklos, Peklinės miškų vardas (Srėbalius D., 1974). Peklinėje vaide nasi.

L. SRĖBALIUS D., 1974, 3.

213. ALKOS KALNAS - *Alko tyro*, arba *Alkos* vardu vadinamuose miškuose, sunkiai pereinamose pelkėse. *“Kalnas senovėje šventu kalnu vadintas”* (1936 m.; VK). Pokario metais čia buvo rezistentų bunkeris.

Š. VK, 1936 (MIŽUIKIŲ G-JA); V.V.

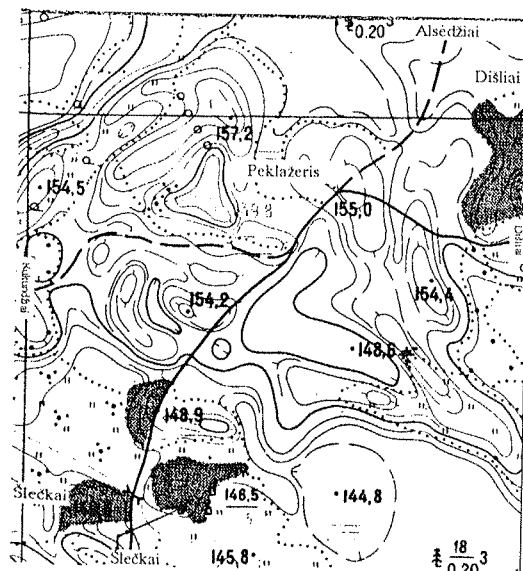
DILBŠIAI (PAUKŠTAKIŲ SENIŪNIJA)

214. ALKOS, AUKO KALNAS - tai prie Babrungo up. nedidelė, apaugusi šilais kalva, iki Antrojo pasaulinio karo priklausiusi J.Rimkevičiui.

Š. 1948 m. LII ZV., AS 1/70(DILBŠIAI); 1964 m. LII ZV., AS 203/3(NELOKAL.); LŽV (A. KATILIŪTĖ, 1936; DILPŠIAI); VAK 35/15; VK, 1986; L. LE, 6/908.

DIŠLIAI (ALSĖDŽIŲ SENIŪNIJA)

215. AŽUOLAS augo apie 600 m į PV nuo Alsėdžių PV pakraščio, kelio Alsėdžiai-Dišliai P pusėje, Jakumų sodyboje, prie tvartelio. Ažuolo būta storo, jo negalėdavo apglėbti keturi vyrai. Sunykęs. PADAV. Po ažuolu "pagonių laikais" degindavo ugnį. Pasa-

Pav. 204. Dišlių Peklažeris

kota, kad anksčiau šioje vietoje buvo vyskupo palivarkas.

Š. V.V.

216. PEKLAŽERIS - į PV nuo Dišlių k., apie 900 m į PR nuo Rukundžių k., miško kelio Kulskiai-Dišliai ŠV pusėje, pelkėtame miške. Ežeras - 1-1,5 ha ploto. Ežero vanduo juodas, nematyti dugno. Kartą žvejai pabandė čia žvejoti, bet tik suplėše tinklus.

Š. V.V.

DOVAINIAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

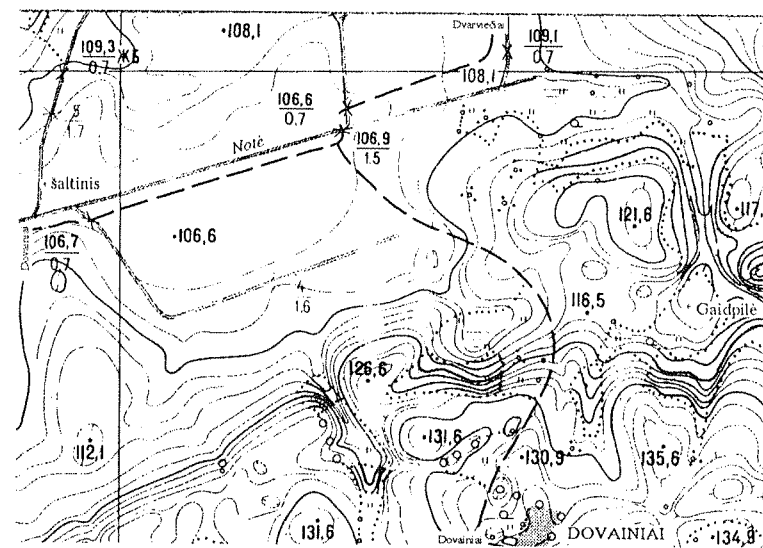
217. GAIDPILĖ (*pilkapis la 1994 01-8-398*) - Š kaimo dalyje, 200 m į ŠR nuo J.Jablonskio sodybos, 35 m į PV nuo Notės up., jos kairiajame krante,

upelio užliejamose pievose. Gaidpilė - apie 15 m ilg (R-V), 12 m pločio (Š-P), h= 3 m. PADAV. A. Naktį (vidurnaktį) kažkokiam praeiviui sugiedojo gaidys, ir tada kalnelį praminė Gaidpile. Kiti sako, kad šventą dieną sumos laiku gaidys čia šokinėjo ir, tris kartus sugiedojęs, pranyko (LTR 4650/239; tik žmonės stebėjosi, "iš kur gali atsirasti gaidys, kad niekas arti negyvena" - LTR 4925/35). Sekmadienį ant Gaidpilės augusioje ievoje pasirodydavo gaidys ir 3 kartus sugiedodavo (LTR 3950/184). Kitų pasakojimu, gaidys čia giedodavo atėjęs šeštai valandai - išlėdavo, tris kartus labai garsiai užgiedodavo ir pradingdavo (LTR 4923/146). Taip pat pasakojama, kad čia buvo dvaras ir auštant giedodavo gaidys. B. Čia buvo matoma arklio galva (LTR 4650/160). C. Sakydavo, kad Gaidpilėje yra palaidotas švedų vadas, kalnelis - jam

supiltas kapas (1994 m. LR KPI). Iš Dovainių kapinyno žinomi V-XII a. dirbiniai.

Š. 1994 m. KPI ZV., AS 2223/17; LTR 3950/184; 4650:160, 239; 4923/146; 4925/35; ŽNP MOKSL.ARCHYVAS. L. NEZABITAUSKAS A., 1966, 3 (KLAIDINGAI TAPATINA SU DOVAINIŲ KAPINYNU).

218. RAUDONDVARIO ŠALTINIS buvo dabar jau numelioruotose Notės up. užliejamose pievose, kairiajame upės krante, apie 830 m į V nuo Gaidpilės. Šaltinis sunaikintas melioracijos metu, visiškai pakeičiant aplinką. Dabar žmonės nurodo, kad jis trykšta iš vieno kanalo kranto tiesiai į kanalą. Šaltinis "virdavo", jo vanduo buvo geležingas, žemė aplinkui rusva. PADAV. Šioje vietoje buvo dvaras, ir dvaro ponas labai išnaudodavo darbininkus (už mažiausius nusikaltimus

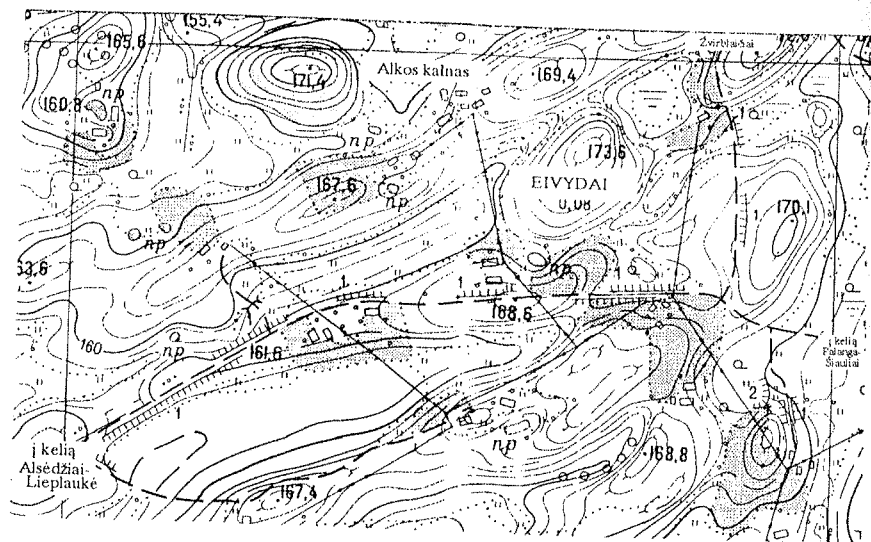
Pav. 205. Dovainių Gaidpilė, Raudondvario šaltinio vieta

juos žudydavo, nebuvę vietos, kuri nebūtų nušlakstyta jų krauju, iš to ir kilo Raudondvario pavadinimas - LTR 3950/200). Kartą per Velykas darbininkus išvarė dirbti. Netrukus pasigirdo keistas bildesys, lyg kas griūtų. Darbininkai, tą išgirdę, pasižiūrėjo - jų dvaras grimsta, bet į pagalbą nesiskubino, ir dvaras nugrimzdo. Tik toje vietoje ištryško šaltinis (LTR 4924/410). Sakoma, kad dvaras, kurį prarijo žemė, buvo raudonų plytų, dėl to kilo Raudondvario vardas (V.V.). Kai kas iš vietinių žmonių tarpo mėgdavo iš šaltinio atsinešti vandens namo.

Š. 1994 m. KPI zv., AS 2223/17; LTR 3950/200; 4924/410.

EIVYDAI (ALSĖDŽIŲ SENIŪNIJA)

219. ALKUPIS - Sruojos dešinysis 4,8 km ilgio intakas. Išteka Žvirblai-

Pav. 206. Eivydų Alkos kalnas

čių-Eivydų k., žiotys - 1,5 km žemiau Alsėdžių. Galbūt painiojama su Skirpsčių Alkupi (V.V.).

L. LE 1/328; VARDYNAS, 4.

220. ALKOS, AUKOS KALNAS - apie 300 m į Š nuo kelio iš Eivydų į Alsėdžių - Lieplaukės kelią, apie 750 m į ŠR nuo kelio Alsėdžiai-Lieplaukė, ŠV kaimo dalyje, tarp Pociaus ir Vilko sodybų, supamas pelkių. Kalnas - apie 15 m aukščio, statokais šlaitais, ilgai artas. Apie 180 m ilg. (R-V), apie 80-100 m pl. (Š-P), viršuje nedidelė maždaug 50x30 m dydžio aikštelė. Nuo kalno atsiveria platūs vaizdai V, PV, P kryptimi. Ant kalno 1946 m. žuvo 4 rezistentai, jų atminčiai čia pastatytas kryžius. PAVAV. A. Ant kalno buvo aukuras, kur vaidilutės baltais drabužiais, giedodamos giesmes, kūreno šventąją ugnį, sakoma, aplinkui susirinkę žmonės žiūrėdavo. B. Senovėje čia buvo deginami mirę žmonės (jų palaido-

Pav. 207. Eivydų Alkos kalnas. Aut. nuotr., 1995

jimų, vietos žmonių nuomone, ir buvo randama į PV nuo kalno, K.Vilniaus žemėje. - V.V.). C. Čia susibėgdavo slėptis nuo švedų vietos žmonės. Apie 200 m į P V.Valatka buvo aptikęs sen.gyvenvietės pėdsakų, žistos keramikos. Čia buvo randama puodų su pelenais, anglimis. Į P, Eivydų miške išlikę 2 pilkapiai (Ar-1661), datuoj. III-IV a.

Š. VK, 1985; V.V.

221. PERKŪNKALNIS nurodomas prie kelio Alsėdžiai-Lieplaukė.

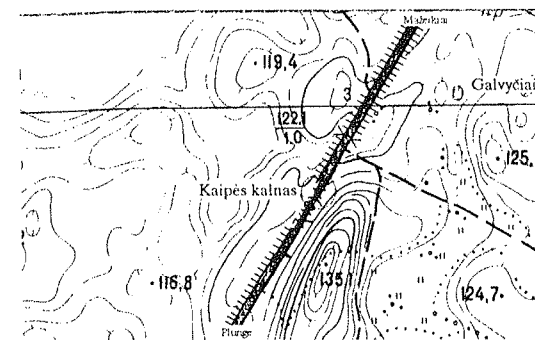
Š. VK, 1985.

222. VELNIO AKMUO nurodomas vietovėje apie 900 m į PV-V nuo kelio Alsėdžiai-Raišaičiai, į P nuo Šonių kaimo, apie 400 m į P nuo Sruojos upės tvenkinio P kranto, Sruojos upėje, arčiau dešiniojo jos kranto, šalia buvo tiltelis per upę. Pokario metais nerastas. Akmuo didelis, plokščias, buvo įdubimas, vadinamas Velnio pėda, panašus į karvės pėdą. PAVAV. Velnias šoko iš šalia augusio šermukšnio medžio ant akmens, ir akmenyje liko įminta jo pėda.

Š. V.V.

GALVYČIAI (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

223. AUKOS, KAIPĖS, KALPĖS KALNAS buvo 950 m į ŠR nuo kelių Mažeikiai-Plungė ir Degučiai-Žem. Kalvarija sankryžos, V kelio Mažeikiai-Plungė pusėje. P kalno pusėje tryško šaltinis, šalia kurio kažkas buvo radęs pinigų (LŽV). Nukastas 1967 m. žvyriui. Į ŠV nuo kalno vietos plyti

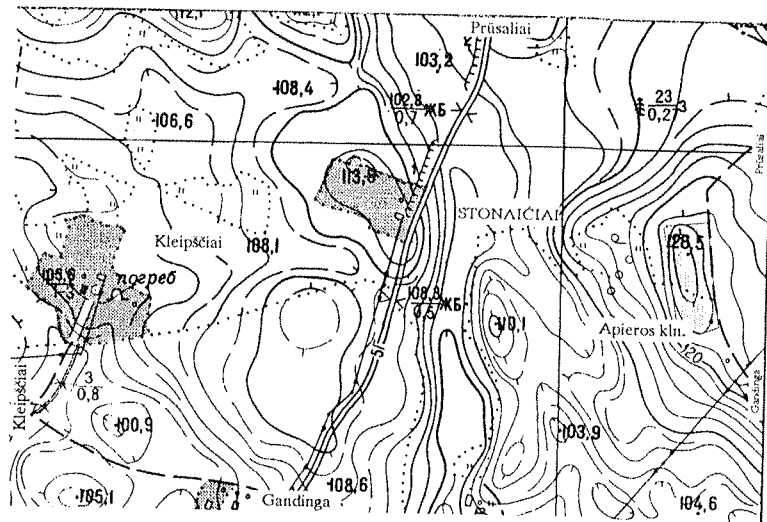
Pav. 208. Galvyčių Aukos, Kaipės kalno buvusi vieta

Varduvos slėnis. PADAV. A. Čia buvo palaidotas milžinas Kaipas (K.B.). B. Ant kalno yra stovėjęs vienuolynas, ilgą laiką čia gyveno vienuoliai, kol švedai atvažiavę jų neišžudė. Vienuolynas tada ir sunykęs (K.B.). Ant kalno vaidendavosi. "Vietos gyventojai šią kalvą vadina "Kaipės kalnu", o kai kurie senesnieji dar ir "Aukos kalnu" (1967 m., LII). Kasant žvyrą rasta žmonių kaulų, XVI-XVIII a. būdingų dirbinių.

Š. 1967 m. LII ŽV., A5220; K.B.; LTR 4056/40; 4060/226,227; LŽV (V. BRINKIS, 1935) VAK 28/22. L. KVILKYS B., 1991, 4/ 385.

GANDINGA
(NAUSODŽIO SENIŪNIJA)

224. APIEROS KALNAS (*alka-kalnis Ar-1653*) - per 1 km į P nuo Prūsalių kaimo, 350 m į R nuo kelio Prūsaliai-Stonaičiai, Plungės g-jos kv. Nr.10 PR dalyje. Kalva apie 80 m ilg.

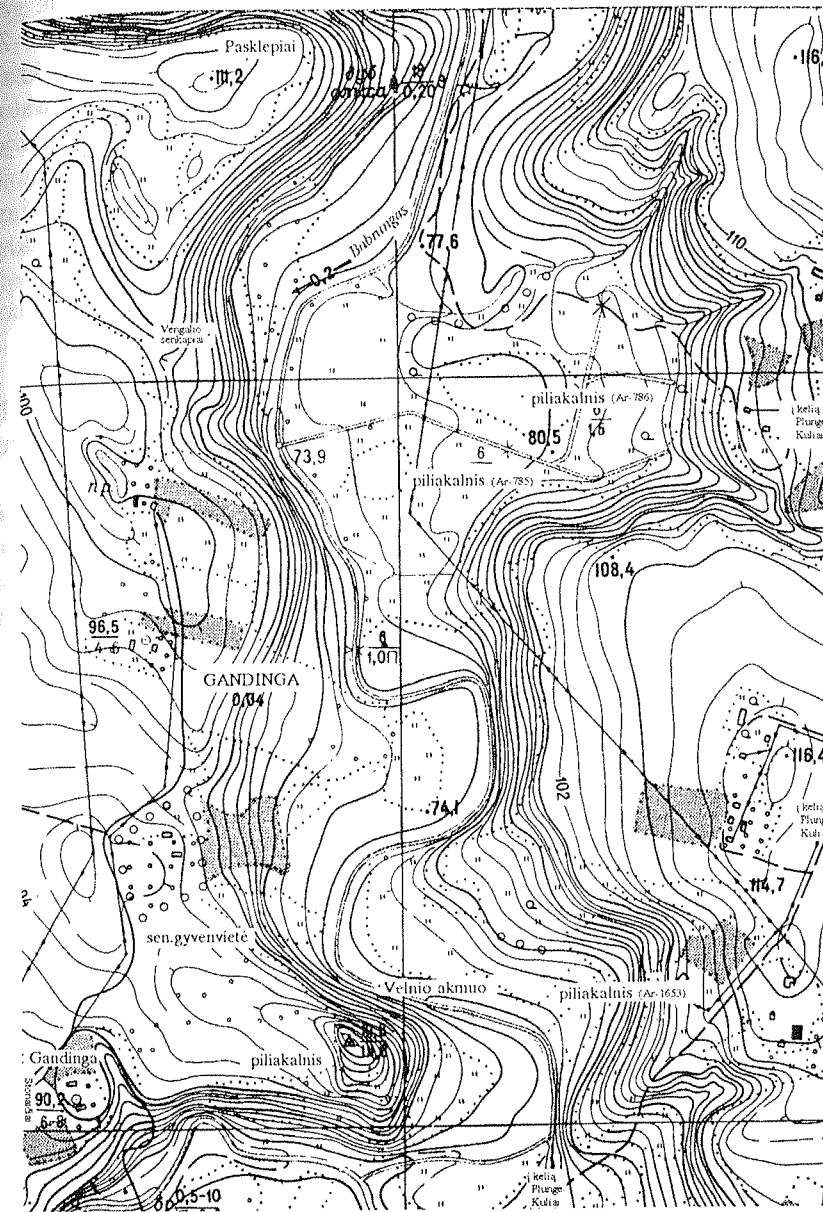

Pav. 209. Gandingos Apieros kalnas

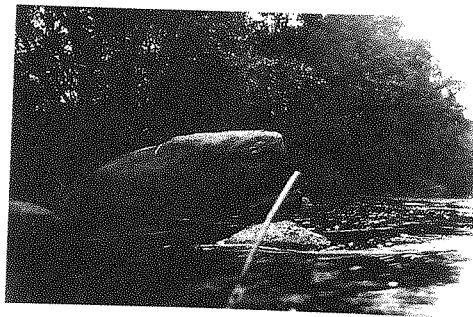
(Š-P), apie 30 m (R-V), nuolaidžiais, kelių metrų aukščio šlaitais. Statesni ir aukštesni V, ŠV šlaitai, PV kalvos dalyje kastas žvyras. L.Kšivickis XX a. pradžioje rašė, jog senas kaimietis pasakojo, girdi, Gandingoje stovėjo stabmeldžių bažnyčia, o ant Apieros kalno degė šventoji ugnis. Kas norėdavęs pasimelsti, į ugnį dėdavo auką, auka kildavo į dangų (su ugnimi). L.Kšivickio paklaustas, iš kur jis tai žino, žmogus paaiškino, jog žeme čia esanti juoda kaip anglis, čia velnias rodo, naktimis girdėti įvairiausių balsai (Крживицкий Л., 1909).

Š. V.V. L. AL, 10 (Nr.174); KUDABA Č., 1972, 104; LAM, 136; Крживицкий Л., 1909, 120.

225. VELNIO AKMUO - Babrun-gio upės viduryje ties Gandingos piliakalniu (*Ar-782*), Š jo papėdėje. Akm. - melsvas, smulkiagrūdis granitas, netaisyklingo daugiakampio formos, apie 3,2 m ilg. (R-V), apie 3 m pl. (Š-P), P

Pav. 210. Gandingos Velnio akmuo, Vengalio senkapias, Pasklepiei, Varkalių (Nausodžio) piliakalnis (Ar-786)

Pav. 211. Gondingos akmuo. Aut. nuotr., 1995

galas - 1,3 m aukščio, Š - 45 cm. Žmonės akmenį žino kaip "pėduotą", tačiau viršutinė akmens plokštuma lygi, jokio įdubimo, primenančio "pėdas", nėra. PADAV. A. Pasakojama, kad ant piliakalnio stovėjusią pilį užvaldė velniai, čia apsikasė, gynėsi nuo švedų. Kai jau pamatė, kad nebeatsilaikys, velniai puolė bėgti, vienas kitam pakišo koją, tai Velnias šoko į upę ir įmynė akmenyje savo pėdą (E.R.). B. Į kalno vidų veda durys, bet raktas nuo jų paslėptas po šiuo akmeniu. Raktą galima paimti tik 12 valandą (vidurnaktį? - V.V.), bet kliudo raganos, raktą saugo Velnias (V.V.). Kiti sakydavę, kad po akmeniu paslėpti švento Petro raktai, pats "akmuo užborts" (V.V.). Tikima, kad sekmadienį Babrunge prie piliakalnio negalima žvejoti, nes "ištrauksi raguotą su devyniomis galvomis. Veinas žmogus žvejojęs, ištraukęs tokią baisybę iš Babrungo, išsigandęs, o po to ir numiręs, prieš mirdamas kitus nuo žvejotimo atgrasinęs" (1958 m.; VUB F213-21.P.1).

Š. E.R.; VAK 35/52; VUB F213-21.P.1; V.V. L. KVIKLYS B., 1991, 4/79.

226. VENGALIO SENKAPIAI (IP-1440/A) - apie 500 m į Š nuo Gandingos piliakalnio ir sen. gyvenvietės (Ar-782), senkapių (Ar-784), dešiniajame Babrungo krante. Nedidelė kalvelė, nuo seno čia stovėjo mediniai kryžiai. PADAV. Senovėje čia stovėjo bažnyčia. XIX a. pabaigoje čia žmonės rinkdavosi per Kryžiaunas dienas giedoti gegužinių pamaldų.

L. KUMŠLYTIS J., 1933; KVIKLYS B., 1991, 4/81.

227. SENKAPIAI PASKPLEPIAI (IP-1439/A). Dešiniajame Babrungo krante, nuo Vengalio senkapių apie 600 m į ŠR. Ant Babrungo slėnio daubos iškyšulio stovėjo trys kryžiai. PADAV. Čia stovėjo bažnyčia, aplinkui buvo laidojami žmonės. Po bažnyčia buvo rūšys, kuriame pridėta daug brangių daiktų ir pinigų (Kumšlytis J., 1933). Čia vaidenosi.

Š. VAK 35/76. L. KUMŠLYTIS J., 1933; KVIKLYS B., 1991, 4/81-82.

GEČAIČIAI (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

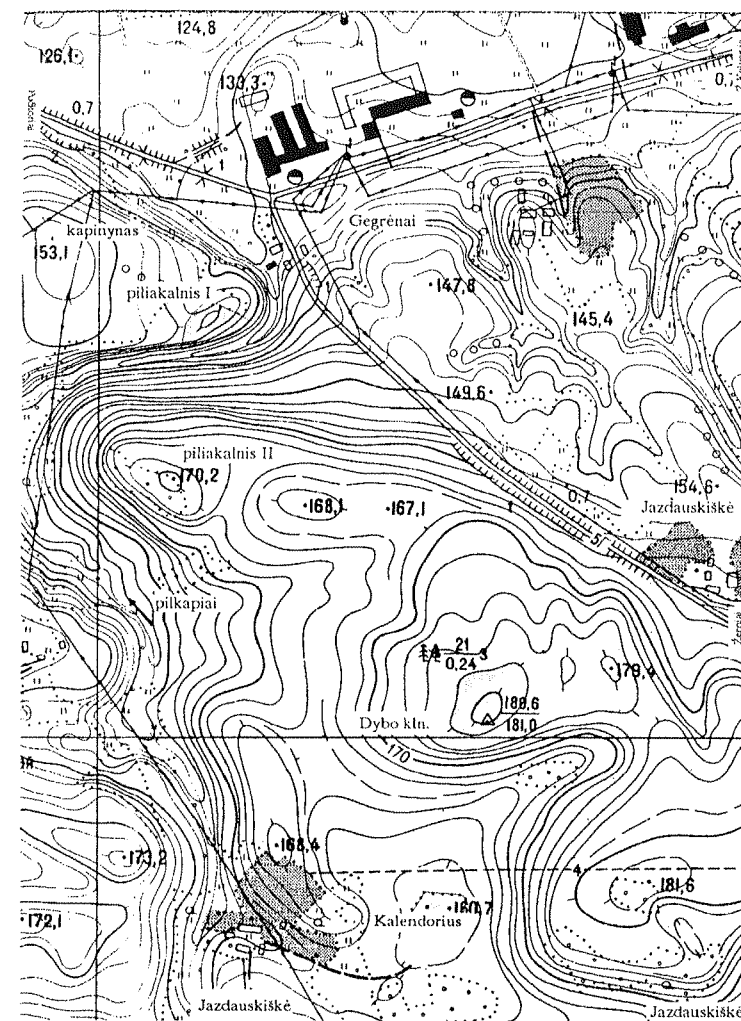
228. AKMUO minimas kaime, prie kelio, ant kalno. PADAV. Po akmeniu buvo pakasti pinigai. Vienam žmogui per sapnus Velnias sakė: "Eik, žmogau, ir pasiimk pinigus".

Š. V.V.

GEGRĖNAI (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

229a. PILIAKALNIS (Ar-1915). PADAV. A. Ant kalno stovėjo bažnyčia, kuri potvynio metu paskendo (V.V.). Pasak padavimo, tos bažnyčios varpinė, špitolė, "kopyčios" buvo P piliakalnio papėdėje, ten, kur išliko "ratai" - sampilai (IP-12): "[...] sakys, ka čia

bovosi on kalno bažnyčia, čia bovo a špituolė, a ten ta ... kėtkart liūb bos, nu, kuoplyč tuokias, kad žmuogų atveš nomėrosi, ir ne kap dabar noveža į bažnyč, išvakar, i padies tēn, nu, grabi įdieta jau, gatav(a) apgeiduotą jau, padies ir bos per naktį [...]" (pasak O. Vaškienė, Antano, g. 1915 m. Ylakiuose, dab. gyv. Jazdauskiškės k. Užr. 1996 - LTR 6414 (230). B. Nuo kalno kildavo tiršti garai. Žmonės tvirtindavo, kad kalne

Pav. 212. Gegrėnų piliakalnis I, pilkapiai, Dybo kalnas, Kalendoriaus dauba

yra druskos. Baudžiamos laikais viena senelė iš to kalno dažnai parsinešdavo druskos, bet didelėje paslapyje laikė tą vietą, kur druskos esama (Žiogas, 1925).

Š. LTR 6414 (230); V.V. L. ŽIOGAS, 1925, 3.

229b. DYBOS, DYBO KALNAS - 450 m į PR nuo piliakalnio (Ar-1915), aukščiausia miško pakiluma (181,0 virš. j. l.) apie 3,5 ha ploto. PADAV. Ant kalno buvo baudžiami ("dibavojami" = Dybo kalnas) baudžiauninkai (V.V.). P, stačiausias Dybos kalno šlaitas leidžiasi į vadinamąjį Kalendoriaus ežerėlį, arba Biesbliūdį. Jis per 230 m į Š nuo kelio į Getaučius atsišakojimo iš kelio Gegrėnai-Žerniai, apie 200 m į R nuo Vaškų sodybos. Tai apie 80 m skr. loma, kurioje dabar beveik nebūna vandens. Lig tol čia buvusio ežerėlio vandens lygis, pagal pasakojimus, pranašaudavo ūrus, lietu: jeigu vandens nėra - liš, bus lietinga vasara, yra vandens - bus sausa. Iš to kilo Kalendoriaus vardas. Tolimesnių apylinkių žmonės žino, jog toje vietovėje yra Biesbliūdis. Matyt, kalbama apie tą pačią vietą.

Š.V.V.

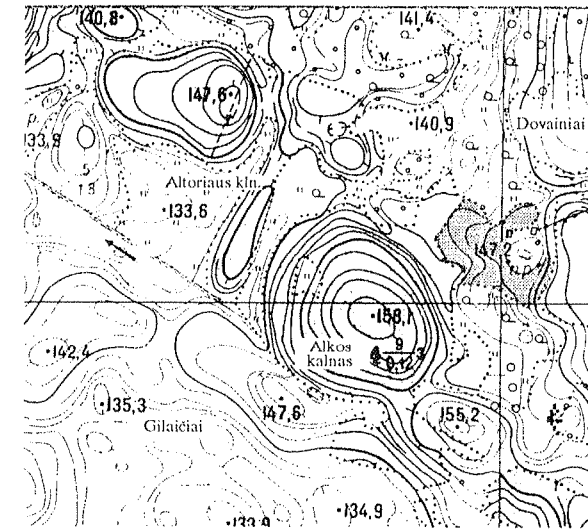
GETAUČIAI (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

230. ALKOS KALNAS (piliakalnis Ar-811). Piliakalnio pavadinimas "Alkos kalnas" žinomas platesnių apylinkių žmonėms.

Š. V.V.

GILAIČIAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

231a. ALKOS, AUKOS KALNAS (alkakalnis Ar-791) - per 1,5 km į R nuo kaimo, 800 m nuo kaimo gamyb. komplekso pastatų, 400 m į Š nuo kelio Gilaičiai-Plateliai per Medsėdžius, iš Š juosiamas upelio. Kalnas aukščiausias apylinkėse, apie 2 ha ploto, statokais, iki 15 m aukščio šlaitais, viršuje tarsi išsiskiria aikštelė, ji maždaug 80 m skr. Ant kalno, nuo pusės šlaitų (t.y. tarp viršūnės ir apačios) aplink buvo matomos akmenų tvoros liekanos. Iš žemės kyšojo po vieną kitą akmenį, kurie juosė kalną vos žymia juosta. Ariant daug akmenų buvo nurinkta. Nuo vietos, kur buvo minima tvora, kalno šlaitai kiek stačiau kyla aukštyn. Kalno viršūnėje, P dalyje, nurodomas akmuo, "apmūrytas" mažesniais akmenimis su tinko gabaliukų liekanomis. PADAV. A. Kalnas supiltas žmonių (LTR 3950/219). B. Senovėje ant kalno buvo deginamos aukos ir kūrenama šventoji ugnis (Mickevičius J., 1985; sakoma, kad kalno viršuje yra duobė, kurioje tos aukos buvo deginamos). "Gilioje senovėje žmonės aukojo dievams aukas. Kad tos aukos greičiau pasiektų dievą, jas degindavo aukštose vietose" (pasak. D. Razgus, g. 1921 m. Plateliuose - LTR 3950/219). C. "Čia atkalnie tokeij šaltinia, tok bouv ugniavietė, yr bovov su plytoms, akmenimis išgrenta, nu, žinai, daba nuardyta nuo viršaus [...] Ten ta, ka ugnį kad galėt(ų) kūrynt ka jau kit kart sakys, ka(d) laumės ugnį kūren" (pasak. O. Jokubauskienė, g. 1926 m. Gilaičių k. Užr. 1994 - V.V.). Kalnas

Pav. 213. Gilaičių Alkos, Altoriaus kalnai

Pav. 214. Gilaičių Alkos kalnas. A. Kubilo nuotr., 1963

buvo ažuolais apaugęs, bet pokaryje visus ažuolus pjovė. Žmonių painiojami "Alkos" bei "Aukos" kalno vardai. 20 m į Š-ŠV nuo Alkos kalno - Altoriaus kalnas. Ten pat ir Alkos kūdra (buvusi apie 2 ha ploto).

Š. 1964 m. LII zv., AS 203/5; 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/18; LŽV (T. JOGMINAS, 1935); MICKEVIČIUS J., 1985, 43-44; VK, 1935; ŽNP MOKSL.ARCHYVAS.

231b. ALTORIAUS KALNAS - 20 m į Š-ŠV nuo Alkos kalno (skiria Alkos kūdravietė). Kalva pailga, apie 110x40 m dydžio, kelių metrų aukščio. J. Mickevičius dar ir kitaip nurodo šio kalnelio pavadinimą, pateikia su juo siejamus padavimus (kad kalbama apie tą patį kalnelį, liudija jo pateikiama geografinė situacija). Rašoma, kad kalnelis turi Balsio vardą, jį nuo Alkos kalno skiria Alkos kūdravietė, P, V kalvos šlaitai statūs, o iš R jie siekia Alkos kūdrą. PADAV. Ant kalno senovėje buvo nameliai, kuriuose gyveno vaidilutės (Mickevičius J., 1985). Kitoje vietoje J. Mickevičiaus sakoma, kad tai esąs kalniukas, vadinamas Būgno vardu. Kalnelio ilgis esąs 60 m, plotis - 35 m, vienas šlaitas labai statūs, iš 3 pusių kalnelį supęs Alkos kūdros vanduo. Aplink Alkos kalną teka mažas upelis, kuris skiria Alkos kalną nuo Būgno, o pro P jo galą įteka į Alkos kūdrą.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/18; MICKEVIČIUS J., 1985, 22 (BŪGNAS), 43-44 (BALSIO KALNAS).

231c. AVIŽOKALNIS. Per kalną eina kelias Salantai-Žem. Kalvarija. Kalnas - 5-6 ha ploto, V šlaitas status ir ilgas. PADAV. A. Kalne yra užburta dvaras, vadintas Raudondvariu (yra užburta pilis ir jos turtai). B. Vaidendavosi oželis. Žmonės buvo pastebėję, kad nuo kalno matomos 7 bažnyčios.

Š. MICKEVIČIUS J., 1985, 31-32, 44.

232. JONINIŲ KALNAS - į PR nuo kaimo, bendrųjų ganyklų pakraštyje, 1 ha ploto pailgas Š-P kryptimi, V šlaitas status, R - pereina į aukštumą. Ant pačios viršūnės - perkūno perskeltas,

daugiau kaip 1,7 m pločio, $h=1,7$ m akmuo. Joninių išvakarėse buvo kūrėnamas laužas, čia jaunimas šokdavo.

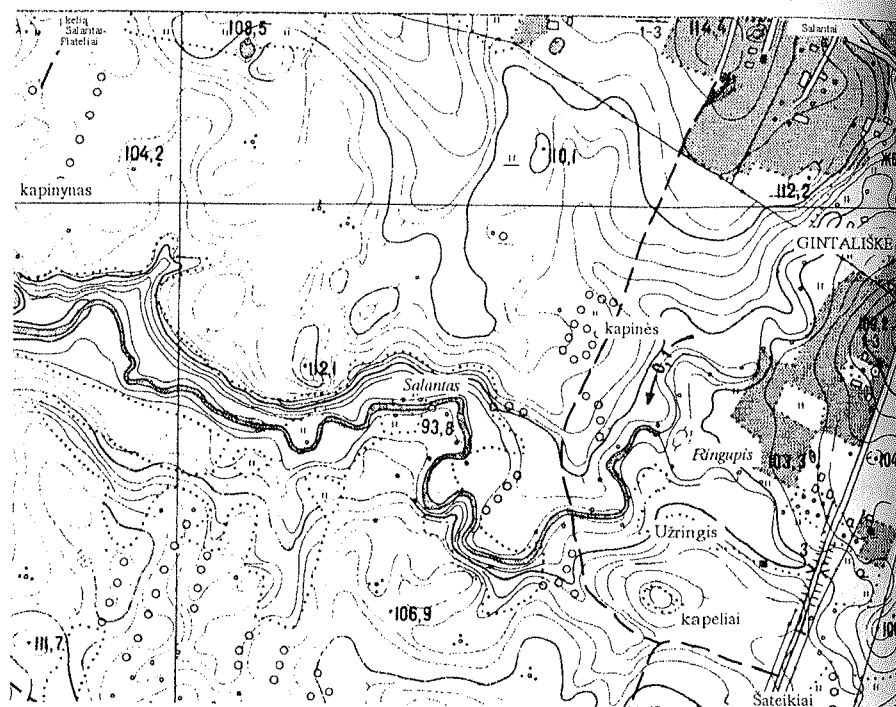
Š. LŽV (T. JOGMINAS, 1935); MICKEVIČIUS J., 1985, 32.

BADO, JŪROS AKMUO - nuo kaimo 400 m į PR, pelkėje. "Akmens dydis - apie 1,5 m, be jokių žymių". Vadinamas Jūros, arba Bado akmeniu.

Š. MICKEVIČIUS J., 1985, 52.

GINTALIŠKĖ (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

233. ŠALTINIS, minimas prie Užringio kapelių, 160 m į V nuo kelio Gintališkė-Šateikiai, kairiajame

Pav. 215. Gintališkės Užringio kapeliai

Salanto krante. PADAV. Senovėje prie kapelių (jų vietoje. - V.V.) buvo bažnyčia, šalia bažnyčios - šaltinis. Šaltinis plėtėsi po bažnyčia, ir ji per ilgą laiką "nusileido į žemę". Vėlinių naktį iškildavo šventi paveikslai. Kartą kunigas, žmonės nuėjo tų paveikslų, nusiėmė "piborus", bet pamiršo reples žvakėms gesinti. Kada vienas paveikslas iškilo, jį paėmė, o kiti nuskendo. Tas paveikslas, kurį pasisekė ištraukti - Gintališkės bažnyčioje (LTR 3950/193). Į Š nuo kapelių, Užringio vietoje, pasak padavimo, buvo aukuras, ant kurio senovėje degindavo aukas (Mickevičius J., 1985). 1 km į ŠV - vėlyvojo geležies amžiaus Gintališkės kapinynas (Ar-793).

Š. LTR 3950/193; LŽV (T. JOGMINAS, 1935); MICKEVIČIUS J., 1985, 46.

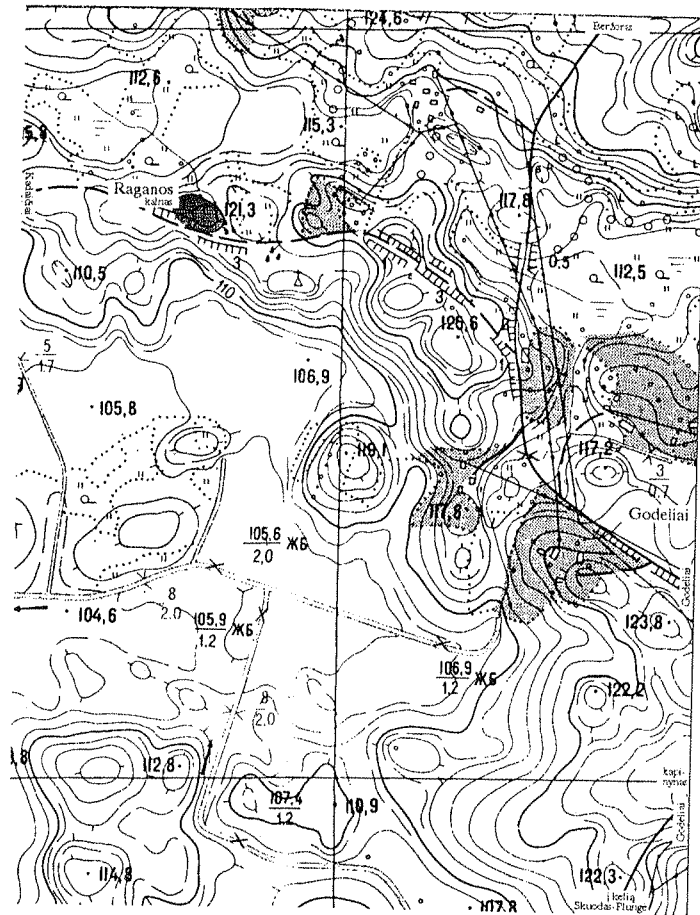
KAPINYNO (Ar-793) teritorijoje išfirta 166 įvairių formų - ovalios, apskritos, ne visai taisyklingos, maždaug 80-150 cm gylis, 1,5-4 m ilgio ar skersmens duobės. Jų dugnai sferiškai išgaubti. Duobės užpildytos nuo viršaus iki dugno vienoda, maišyta žeme, kurioje buvo pavienių dirbinių arba jų fragmentų, atskirų perdegusių kauliukų. Kai kurių duobių dugne buvo daug degėsių. Duobės buvo kasamos jau kapų teritorijoje, praėjus keliems dešimtmečiams ar šimtmečiams po laidojimo. Kasant duobes, buvo suardomi XI a. pabaigos-XIII a. degintiniai kapai mažuose karsteliuose, iš esmės visa tuometinio kapinyno teritorija buvo "perdengta" aprašomomis

duobėmis. Toliau nuo kapinyno vidurio, į Š, R, V, duobėse degėsių, dirbinių fragmentų buvo mažiau ar nebuvo visai - matyt, duobes kasant nebebuvo ardomi kapinyno palaidojimai. Duobėse rastų kauliukų dalys pažaliavusios ar parudavusios nuo žalvarinių, geležinių dirbinių, tačiau nei kruopelytės tų daiktų šalia nerasta. Duobėse rasti dirbiniai, dirbinių fragmentai nesiskiria nuo būdingų kapinyno įkapių, tačiau duobėse daiktai randami išsklaidyti po visą duobės sampilo žemę, įvairiame gylyje, dažniausiai jie sulaužyti, sutraukti, nenatūralioje padėtyje. Matyti, kad duobių užpildo žemė patekusi iš suardytų kapų. Dažnai ant duobės dugno, užpildo žemėse randamos horizontaliai paguldytos žalvarinės įvijos su piršto storumo medžio pėdsakais viduje, medis nupuvęs iš abiejų galų. Kartais įvijos vietoje aptiktas žalvarinis įvijinis žiedas iš juostelės arba įvijinis žiedas išplatinta vidurine įvija. Kapinyno degintiniuose kapuose tokių įvijų, žiedų nerasta. Išėitų, kad tai dirbinio, naudoto prie iškastos duobės, vėliau joje paguldomo ir užkasamo, fragmentai. Jis galėjo būti užkasamas kiekvienoje duobėje, bet galbūt nevisada buvo papuoštas įvija, žiedu. Tyrinėtojo V.Valatkos nuomone, duobės naudotos mirusiųjų pagerbimo apeigose, galbūt jas reikia sieti su mirusiųjų deginimo papročio atsiradimu.

Š. 1969, 1971 m. V.VALATKA TYR., AS 435.

GODELIAI (ŠATEIKIŲ SENIŪNIJA)

234. RAGANOS KALNAS - per 420 m į ŠV nuo kelio Videikiai-Beržoras atsišakojimo į Kadaičius, 400 m į V nuo kelio Videikiai-Beržoras, Š

Pav. 216. Godelių Raganos kalnas

Kadaičių kelio pusėje, numelioruotų Tyro pelkių aukštumoje. Kalnas nedidelis, apie 40 m skr., kelių metrų aukščio, turi terasą. P šlaite trykšta šaltinis. 1 km į PR - Godelių kapinynas (Av - 938).

Š. V.V. L. MICKEVIČIUS J., 1940, 2.

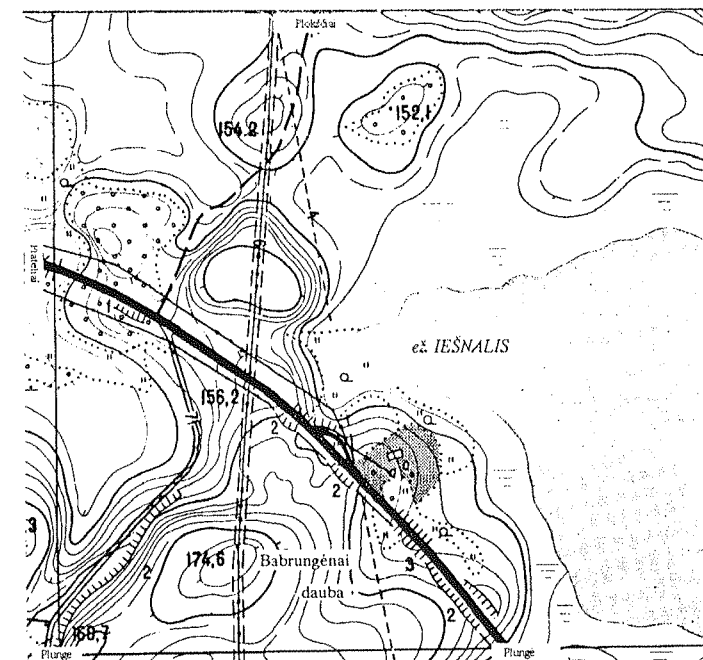
KAPINYNO (Av-938) teritorijoje tyrinėjimų metu rasta 10 degėsinga žeme užpildytų įvairaus dydžio ir formos duobių, kurios, kaip pažymėjo ir tyrinėtoja L.Valatkienė, labai panašios į kapinyne iširtus degintinius kapus (duobės - 45x60 cm dydžio, apie 30 cm gylio, 40 cm skr., apie 13 cm gylio, 82 cm skr., 10-15 cm gylio, 38x55 cm dydžio, 15 cm gylio ir panašios degintinių kapų duobės - 45x55 cm dydžio, 20 cm gylio, 30x50 cm dydžio, 13-15 cm gylio, 40 cm skr., 13 cm gylio. Visų duobių dugnai dubens pavidalo). Skirtumas, kad ne visose "apeiginėse" duobėse buvo aptikta mirusiojo liekanų, įkapių, kad tų duobių užpildo

žemėse yra daugiau degėsingos žemės, anglių. Tyrinėtoja L.Valatkienė duobes laikė apeiginėmis duobėmis kapinyno teritorijoje.

Š. 1986 M. L. VALATKIENĖ TYR., AS 1711/5,21-22,42,53-54.

GRIGAIČIAI (BABRUNGO SENIŪNIJA)

235. PRARIJOS DUOBĖ. Plokščių eiguvos kv. Nr. 77, 70 m į P nuo kelio Plungė-Plateliai, apie 420 m į PR nuo kelio į Babrungėnus atsišakojimo (iš kelio Plungė-Plateliai). Dauba kiek

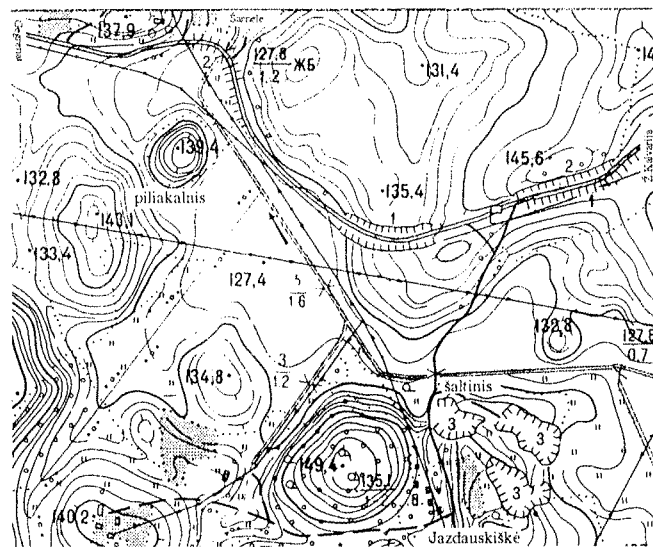

Pav. 217. Grigaičių Prarijos duobė

Pav. 218. Grigaičių Prarijos duobė. D. Vaitkevičienės nuotr., 1996

pailga ŠR-PV kryptimi, maždaug 25x30 m dydžio. PR, P, PV šlaitai vidutinio statumo, 15-18 m aukščio, ŠR

Pav. 219. Jazdauskiškės Šeško šaltinis

- 8-10, ŠV, Š - stačiausi, iki 25 m aukščio. Daubos dugne - pelkutė. Vandens lygio svyravimai rodo būsimus orus: kai dugne sausa - bus lietingi metai, kai šlapia - sausi (V.V.). "Kad yr vasara karšta, tai vandens ten yr, o kad lynant - tai sausa yr. Tokia "patarlė" (pasak. V. Jakumas, Juozo, g. 1921 m. Babrungėnų k. Užr. 1996 - V.V.). P. AD. V. A. Šykštūs šeimininkai Velykoms šeimynai iškepė labai juodų pyragų. Visa šeimyna išbėgo į Velykas (bažnyčią ? - V.V.), gaspadinė liko. Tada ji išsikėpė baltus pyragus. Kol jai tešla rūgo, kol ji iškūreno pečių, ėmė aušti, prieš pat rytą ji pyragus kišo į pečių ("po pečiaus"), ir trobą, viską, kas buvo, prarijo žemė, beliko išsikišusi viena ližė. Toje vietoje liko kalnas (LTR 3950/240). B. Žmonės kalbėdavo, kad čia buvę druskos (V.V.). 1 km į PR yra Babrungėnų kapinynas (Ar-772), iš kurio į muziejus pateko XI-XIII a. radinių.

Š. LTR 4927/16; LTR 3950/245 (BABRUNGĖNŲ PRARIJOS KALNAS).

JAZDAUSKIŠKĖ (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

236. ŠEŠKO ŠALTINIS - apie 200 m į P nuo kelio Žem. Kalvarija-Gegrėnai, 450 m į PR nuo Jazdauskiškės piliakalnio (Ar-808), keliuko, jungiančio kelius Žem. Kalvarija-Gegrėnai ir Gegrėnai-Žerniai, R pusėje, ŠV karjero pakraštyje. Čia įrengtas medinis šulinėlis, toliau vanduo nedideliu

Pav. 220. Jazdauskiškės Šeško šaltinis. Aut. nuotr., 1996

upeliuku nubėga į Š, į kanalą. P. AD. V. Čia pasirodė Švenčiausia Panelė. Čia vaidenasi. Važiuodami į Žem. Kalvariją, žmonės visada čia sustodavo, sėdavo vandens, prausdavosi. Tikima, kad vanduo gydo akis (numuša karštį, gydo rožę), suskaldo inkstų akmenis.

Š. V.V.

JOGAUDAI (PAUKŠTAKIŲ SENIŪNIJA)

237. MIŠKAS GOJUS - tarp Endriūškaičių ir Jogaudų, apie 600 m į ŠV

nuo kelio Plungė-Mažeikiai, apie 10 ha ploto.

Š. V.V.

KALNIŠKIAI (NAUSODŽIO SENIŪNIJA)

238. VERKSMŲ KALNELIS. Vieta nežinoma.

Š. VK, 1936.

KANTAUČIAI (ŽLIBIŲ SENIŪNIJA)

239. ŠALTINIS nurodomas tarp bažnyčios ir kapinių, su juo siejami pasakojimai apie Kantaučių bažnyčios pastatymą ir kaimo atsiradimą. P. AD. V. A. Du čia gyvenusio Kontauto sūnūs senovėje neišėjo į karą. Sugrįžusieji iš karo Kontauto dvarą apsupo, norėjo sūnus nužudyti. Vieną bebėgantį nužudė, kitas, matydamas esąs apsuptas, "įsileido į čia pat pasitaikiusį šaltinį ir pasislėpė". Žiūrėdamas į kalnelį priešais, tarė: jeigu išsigelbėsiąs, ant to kalnelio pastatysiąs koplyčią. Ir tikrai jam pasisekė išsigelbėti. Kontautas savo pažadą išpildė, pastatė nedidelę koplyčią, kurią žmonės nuo dvaro savininko pavardės pavadino Kontautų koplyčia. Koplyčiai nugriuvus, buvo pastatyta bažnyčia (Kumšlytis L., 1934a; remiantis istoriniais duomenimis, - 1619 m.). B. Kada buvo krikštijami žemaičiai, susirinko vietos bajorai pasitarti, kaip naujam tikėjimui pasipriešinti. Vienas bajoras pasisakė, kad

nereikia priešintis, o patiems tą tikėjimą priimti. Bajoras susilaukė neapykantos, tik nakties tamsa pasinaudojęs jis paspruko. Įėjus į mišką, besivejantys neatsiliko, tada bajoras nulipo nuo žirgo, savo tarnui liepė joti tolyn, o pats, nieko nematydamas, pataikė į gilią duobę, ūkininko Kontauto šulinį, pasislėpti. Tupėdamas čia bajoras pažadėjo: jeigu išsigelbėsiąs - pastatyti šioje vietoje krikščionių bažnyčią. Išaušus rytui, ūkininkas bajorą ištraukė, ir tas išsigelbėjo. "Vietoje, kur buvo šulinys, pastatė šv. Marijos vardo bažnyčią ir kunigui namus" (Kumšlytis L., 1934a). C. (Neminimas šaltinis, bet "didelis rūsys".) Poną Šukštą, bevažiuojantį iš Plungės turgaus, užpuolė plėšikai. Šukštas netoli tos vietos, kur dabar Kantaučiai, pasakė vežikui, kad važiuotų, o pats išlipo, nubėgo į girią ir pasislėpė dideliame rūsyje. Plėšikai Šukšto nerado. Vežikas, grįžęs namo, viską papasakojo, po dviejų dienų jis su tarnais atvažiavo pono ieškoti ir rado tame rūsyje. Ponas tada pasakė, kad čia lieps pastatyti bažnyčią ir pavadins ją Kančių bažnyčia, nes čia jis daug kentėjo (LTR 284/578).

Š. LTR 284/578; L. KUMŠLYTIS L., 1934a, 182-185; KVIKLYS B., 1991, 4/84.

KAUŠĖNAI (NAUSODŽIO SENIŪNIJA)

240. PIKTEŽERALIS. Vieta nežinoma.

L. VARDYNAS, 124.

KĖKŠTAI (PAUKŠTAKIŲ SENIŪNIJA)

KALNAS ALKAS greičiausiai painiojamas su kurio kito kaimo Alkos kalnu - Kėkštuose vietovardis buvo užfiksuotas ir nurodytas Kėkštų adresu (V.V.).

Š. VK, 1986.

KYVAIČIAI (TVERŲ SENIŪNIJA)

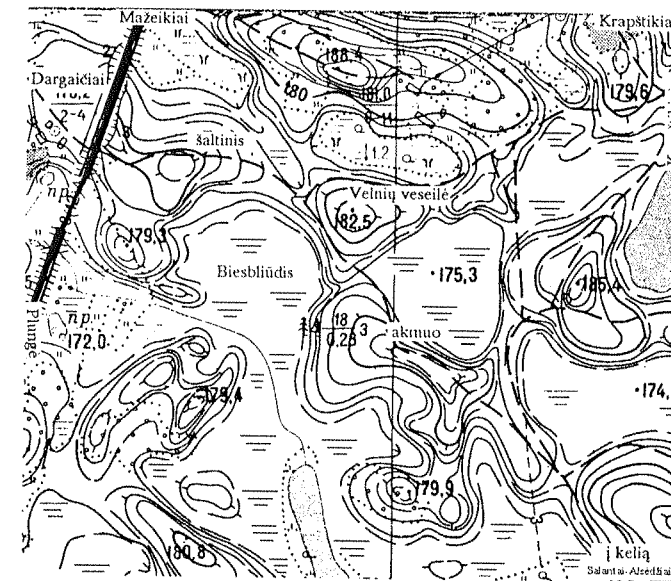
241. BOBKALNIS. Vieta nežinoma.

Š. VK, 1986.

KRAPŠTIKIAI (ALSĖDŽIŲ SENIŪNIJA)

242a. BIESBLIŪDŽIO PELKĖ - 850 m. į ŠR nuo kelių Mažeikiai-Plungė ir Plateliai-Alsėdžiai kryžkelės, apie 200 m į R nuo pirmojo kelio, apie 250 m į Š nuo Lydekinio ež., Skirpsčių miške. Tai didelė, pusrutulio formos, su "išėjimu" į P, 170 m ilg. (R-V) pelkė. Į R nuo Biesbliūdžio, Dalenkų vietovėje, prie kelio ("Karališkojo"), jungiančio plentą Plungė-Mažeikiai su keliu Plateliai-Alsėdžiai, gulėjo nedidelis *akmuo* su "Bieso pėda", kuri priminė karvės kanopos atspaudą. Akmuo suskaldytas prieš Antrąjį pasaulinį karą.

Š. V.V.

Pav. 221. Skirpsčių-Krapštikių miško Biesbliūdis, Velnų veseilės kalva, buvusi akmuo su Bieso pėda vieta, Vaitkaus šaltinis

242b. KALVA VELNIŲ VESEILĖ - į ŠR nuo Biesbliūdžio, šiek tiek pailga R-V kryptimi, apie 90 m ilg., 70 m pl., kelių metrų aukščio. Tai tariama "velnių buveinė". Vietos pavadinimas Velnų veseilė kilo dėl vėjų, kurie labai uždavo, sukdami kalvos medžių viršūnes.

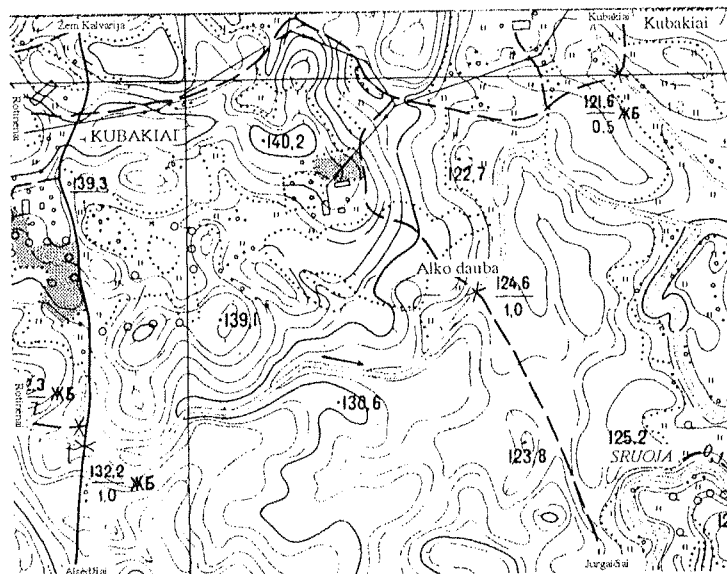
Š. V.V.

242c. VAITKAUS ŠALTINIS - į Š nuo Biesbliūdžio, š "Karališkojo" kelio pusėje. Tikima vandens nepaprastomis ypatybėmis (jis geriamas, juo prausiamos akys). Sakoma, jog tai esąs "Gyvybės vanduo".

Š. V.V.

KUBAKIAI (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

243. ALKO DAUBA - apie 400 m į R nuo senojo kelio Alsėdžiai-Žem. Kalvarija, apie 220 m į V nuo Sruojos upės, jos slėnio atkalnėje. Dauba - nedidelė, maždaug 80 m skr. lomelė, apaugusi krūmais ir alksniais. Čia gulėjo didelis *akmuo* su Velnio (bieso) pėda. Buvo manoma, kad jis - senovės laikų aukuras (LTR 6309(326). Akmuo suskaldytas pokario metais, statant kolūkio tvartus. A. Rajeckienė Kubakių kaime 1986 m. užfiksavo Alkos kalno vietovardį ir pažymėjo, kad "kalnas garsus tuo, kad jame yra

Pav. 222. Kubakių Alko dauba

akmuo su "bieso" pėda" (VK). 1995 m. buvo išlikęs tik Alko daubos vietovardis, vietos žmonės nurodė, kad čia gulėjo akmuo su "bieso" pėda. Tad *Alkos kalnu*, galimas daiktas, buvo vadinama apie 220 m į ŠV nuo Alko daubos ir 250 m į R nuo senojo kelio Alsėdžiai-Žem.Kalvarija esanti kiek aukštesnė už aplinkines, apie 120 m skr. ir kelių metrų aukščio ilgai arta pakiluma (ar įsivėlė kraštotyriminės klaida, ir vietoje Alko daubos užlikęs suotas Alkos kalno vietovardis?). Maždaug 1 km į P-PV už bevardžio upelio, kairiojo Sruojos intako - vadinamas Rotinėnų Pilies kalnas (piliakalniams būdingus požymius, manoma, sunaikino pokario metų melioracija).

Š. LTR 6309(326); VK, 1986; V.V.

KULIAI

Švenčiausios Dievo Motinos paveikslas bažnyčioje (Bochnios, Lenkijoje, stebuklingo paveikslų kopija) laikomas stebuklingu. Plungės dvarininkė O.Parvaniūtė-Oleknavičienė sunkiai sirgo akių liga, negalėjo matyti, padarė įžadus prie Kulių Dievo Motinos paveikslu, ir 1693 09 28 pasveiko. Salantų kunigas klebonas Laurinavičius Pašilskis apako - ant akių užaugo gyvos mėsos, ir gydytojai atsisakė jam padėti. Tada jis susapnavo jaunuolį su uždegta žvake rankoje, kuris kartojo: "Ad Kul, non procul (į Kulus netoli)". Kunigas atvyko į Kulus, padarė įžadus ir netrukus atgavo regėjimą. Tai įvykis 1708 05 09. Paveikslas 1793 m. jau buvo plačiai žinomas. "Apylinkės žmonės

įsitikinę, kad prie šio paveikslu Marija išklauso jų prašymų", ypač daug žmonių sutraukia per Škaplierinės atlaidus (susirinkdavę apie 20 000 žmonių; Vaišnora J., 1958). Be to, bažnyčios šventoriuje būta kopytėlių su dviem - Jėzaus ir Marijos stebuklingomis statulomis (Kviklys B., 1991).

L. KVIKLYS B., 1991, 4/340-341; VAIŠNORA J., 1958, 367-368.

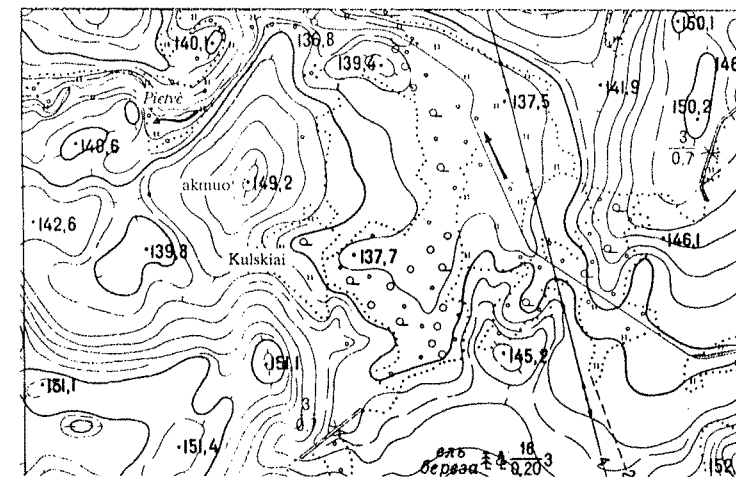

Pav. 224. Kulskių akmuo. Aut. nuotr., 1996

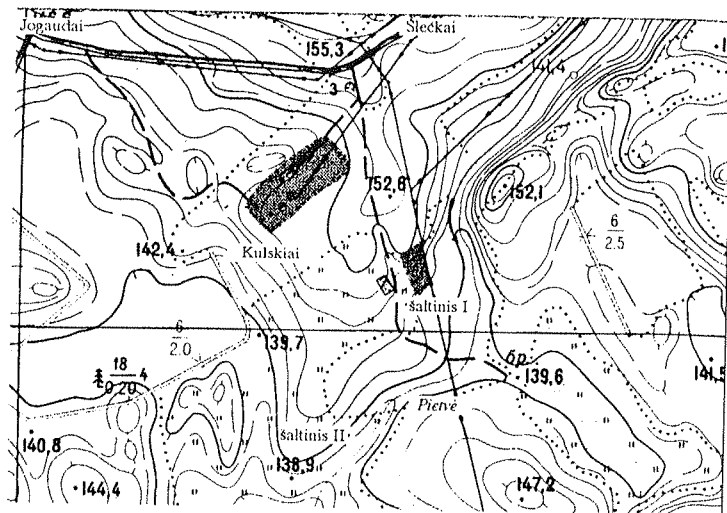
KULSKIAI (PAUKŠTAKIŲ SENIŪNIJA)

244a. VELNIO AKMUO - apie 850 m į PR nuo kelio Šlečkai-Lazdeniai, apie 530 m į PV nuo Z.Vasiliausko sodybos, 90 m į PR nuo Pietvės kairiojo kranto, didelės kalvos viršuje, apie 10 m į V nuo aukščiausios jos vietos. Akmuo - raudonas stambia-grūdis granitas, netaisyklingo keturkampio, ištęsto Š-P kryptimi formos,

maždaug 3,4x2,9 m dydžio, 1,6 m aukščio (P) ir 90 cm (Š). Š akmens dalyje, nuolaidžioje plokštumoje - maždaug 90x70 cm dydžio, iki 12 cm gylio įduba-"krasė". Sakoma, kad akmuo yra su Velnio pėda, bet vienintelis įdubimas, kuris primena "pėdas" - aukščiausioje akmens vietoje, maždaug 15 cm skr. natūralus ištrupėjimas. PAVAV. Velnias bėgo ir akmenyje įmynė pėdą.

Pav. 223. Kulskių akmuo su Velnio pėda

Pav. 225. Kulsčių šaltiniai

Š. V.V.

244b. ŠALTINIS I - apie 60 m į V nuo Pietvės deš. kranto, apie 25 m į Š nuo Vasiliauskų gyvenamojo namo,

Pav. 226. Kulsčių šaltinis I. Aut. nuotr., 1996

senkelio griovoje. Į šaltinį įleistas betoninis žiedas. Šio šaltinio vandens sustodavo senuoju keliu iš Plungės į Alsėdžius važiuodami žmonės. Vanduo gydo akis.

Š. V.V.

244c. ŠALTINIS II - apie 100 m į PV nuo Vasiliauskų gyvenamojo namo, deš. Pietvės krante. Pastaraisiais metais šio šaltinio vandens dar atvažiuodavo vienos iš čia kilusios senutės dukra. Senutė tikėjo, jog jai nuo sąnarių ligos padės tik šitas "Gyvybės vanduo"

Š. V.V.

LABARDŽIAI (TVERŲ SENIŪNIJA)

245. ŠALTINIS LAUMĖS PAKAUŠIS - į R nuo kaimo, Gervės pievose. Pavadinimo kilmė nežinoma.

Š. LŽV (O. KAČERGIENĖ, 1937).

246. MIŠKAS ALKAS kaime nurodomas kaip "birštva", vadinama Alku.

L. AL, 10 (Nr.172); BUGA K., 1924, 58.

LENKAIČIAI (ŽLIBINŲ SENIŪNIJA)

247a. MIŠKAS GOJUS - į R nuo Medingėnų, tarp Lenkaičių ir Akmenskinės kaimų, iš P riboja Gedikos upelis. Išlikę daug ąžuolų, P pakraštyje augo garsus Lenkaičių ąžuolas (Nr.247b). Apie 400 m į Š nuo Gojaus - Akmenskinės vėlyvojo geležies amžiaus kapinynas ir senovės gyvenvietė (Ar-781).

Š. KPA, 110; LTR 4869/350 (DIDELIS GOJUS AUGO); L. ŠIDIŠKIS T., 1995, 4

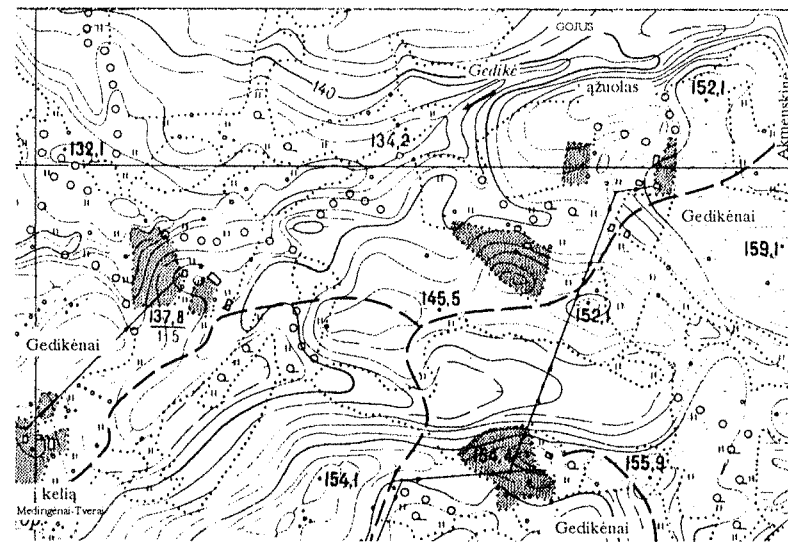
247b. AŽUOLAS augo Gojaus P pakraštyje, kairiajame Gedikos up. krante, į Š nuo Lenkaičių dvarvietės.

Ažuolo būta labai seno, jis galbūt turėjo apie 1000 m. Medis buvo apie 9 m apimties, išpuvusiu vidumi, rašoma, kad ten galėjo sueiti 15 suaugusių vyrų. Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą ąžuolą kažkas buvo padegęs, jis apie mėnesį degė. Nurodoma, kad apie jį žinoma daug padavimų, bet jie neskelbiami. "Padavimai jį riša su senosios lietuvių tikybos kultu" (B.Kviklys, 1991).

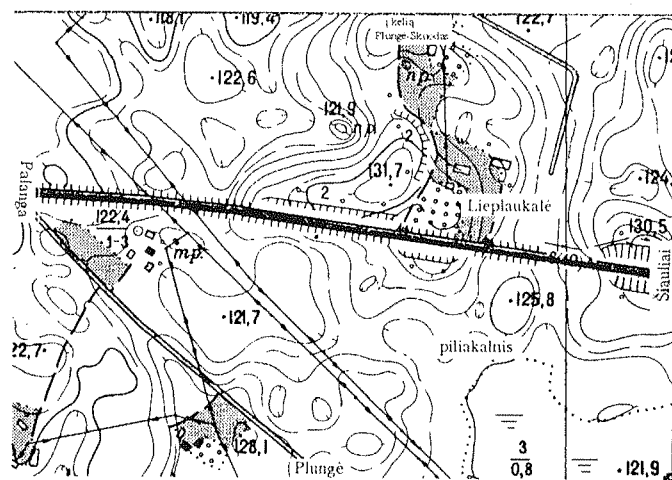
Š. KPA, 110; V.V. L. KVIKLYS B., 1991, 4/103,125; NAUJOJI ROMUVA, 1938 Nr.22-24, 530 (NUOTR.).

LIEPLAUKALĖ (BABRUNGO SENIŪNIJA)

248. PILIAKALNIS (Ar-774). PATAV. A. Čia buvo kūrenama šventoji (kitų manymu-amžinoji) ugnis (Kumšlytis L., 1934). B. Nuo kalno pas žmogų į jaują ateidavo ponaitis (VAK).

Pav. 227. Gedikėnų ąžuolo buvusi vieta, Lenkaičių Gojaus miškas

Pav. 228. Lieplaukalės piliakalnis

Š. VAK 35/177. L. KUMSLYTIS L., 1934, 187; KVIKLYS B., 1991, 4/78.

LOPAIČIAI (TVERŲ SENIŪNIJA)

249. RUŠKIO EŽERAS - Lopaičių miško kv.Nr.34-35, 8 ha ploto. PADAV. Sekmadienį apie 12 valandą žmogus žvejėjo, perėjo rąstu į salaite. Po kiek laiko norėjo grįžti, žiūri - ant rąsto velnias stovi ir į jį žiūri, dvokia siera. Žmogus apmirė, rankos nebekilo. Tik-tai kada suskambo varpai sumai, jis persižegnojo, ir velnias dingo. Po savaitės žmogus čia atėjo su draugu, kuris netikėjo, kad ežere gali kas nors vaidentis. Jiedu tuo pačiu laiku, kaip aną kartą, pamatė vienoje vietoje iš ežero išnirusią baltą moterį, kuri buvo "daugiau šešėlis, plaukai išsidraikę, veidas baisus" (LTR 4724/405). Ežero vandenį vietos gyventojai vartoja

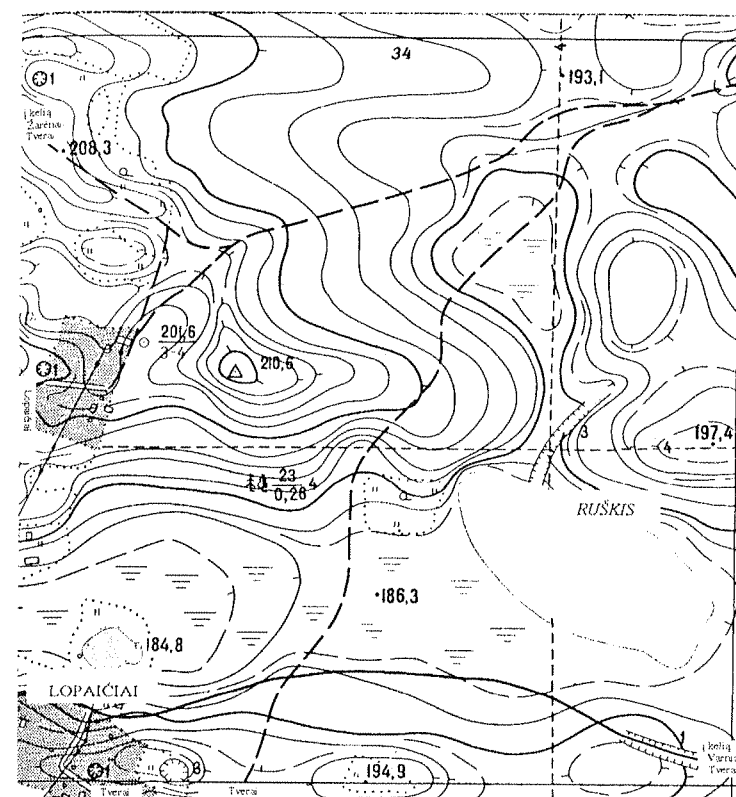
gydymui: jis gydo nuo nervų sutrikimų, išbėrimų, nutukimo, juo plaunant galvą, išnyksta pleiskanos, geriant gydomi vidurių negalavimai (Bumblauskas P., 1933). Vieta mėgiama vietos žmonių, dar prieš Antrąjį pasaulinį karą buvo paruošta aikštelė stovykloms įrengti. Apie 1 km į PR - Lopaičių piliakalnis (Ar-802).

Š. LTR 4724/405. L. BUMBLAUSKAS P., 1933.

MAČIŪKIAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

250. ALKOS KALNAS - Mačiūkių miško viduryje, prie Maccikienės pelkės V krašto. Kalnas - apie 80 arų ploto, 15 m aukščio iš V pusės, kiti šlaitai nestatūs. Alkos kalnu kalvą XX a. vadino jau vien senoji karta.

Š. MICKEVIČIUS J., 1985, 43; VK, 1935.

Pav. 229. Lopaičių miško Ruškio ežeras

MAKŠČIAI (ALSĖDŽIŲ SENIŪNIJA)

251. ALKOS KALNELIS - per 1 km į V nuo kelio Alsėdžiai-Raišaičiai, apie 800 m į PV nuo kelio Plateliai-Alsėdžiai, PV lauko keliuko pusėje, į R nuo kanaluoto Alkupio kairiojo kranto, 100 m į ŠV nuo vadinamojo Makščių Piliakalnio. Kalnas - 180 m ilg. (ŠV-PR), 80 m pl. (ŠR-PV), apie 8-10 m aukščio, aukštesne PR dalimi (165,7 m virš j.l.), apaugęs medžiais.

Š. VK, 1985 (MARKČIAI); V.V.

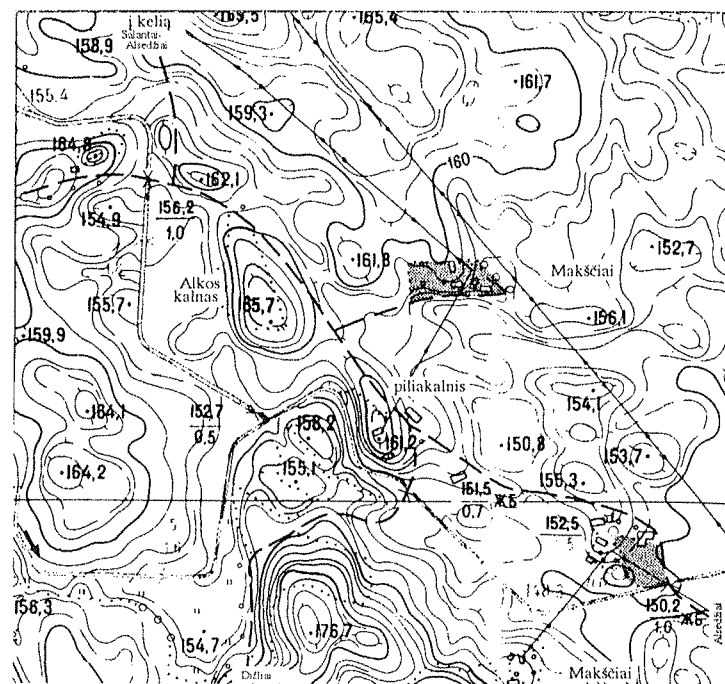
MEDSĖDŽIAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

252. ŠVENTORKALNIS - 260 m į R nuo kelio Plateliai-Užpelkiai, 200 m į ŠR nuo M. Stunčienės sodybos. Kalnas - 100 m ilg. (ŠV-PR), 40 cm pl., iki 12 m aukščio. PADAV. Ant kalno stovėjo bažnyčia, rasta molinių šventųjų statulėlių (žr. pav. 231).

Š. V.V.

ŠATRIJOS KALNAS nurodomas prie kelio Plateliai-Užpelkiai, 1 ha ploto.

Š. LŽV (J. AUSIUKAITIS, 1935).

Pav. 230. Makščių Alkos kalnas

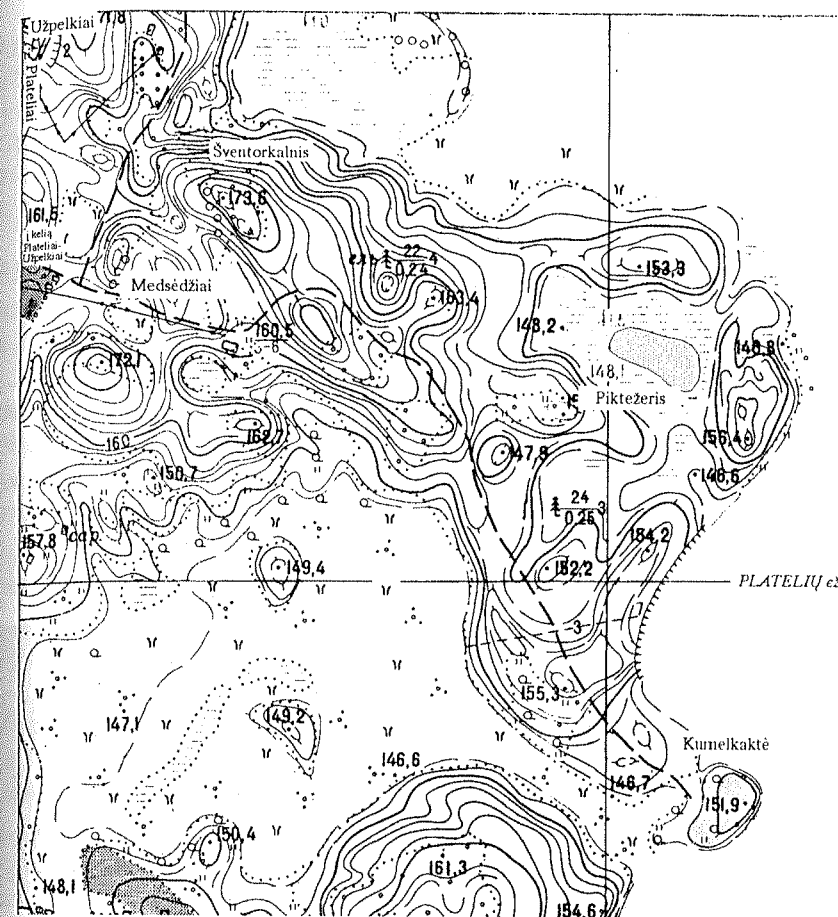
MIKYTAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

PADAV. Kaime gyveno didikas Mikyta. Jis vasarą važinėdavo šešiais baltais arkliais su rogėmis, turėjo 6 dukteris, kurios per marą mirė ir buvo ant vieno kalno palaidotos.

Š. VUB F213-137/29. L. ŠLEINYS A., 1970, 3.

253a. ALKOS, AUKOS KALNAS (*alkakalnis Ar-794*) - apie 200 m į PR nuo kelio Barstyčiai-Salantai, Mikytų Eglyne. Kalnas daugiau kaip 120 m ilg. (Š-R), 20-30 m pl. **PADAV.** A. Pasakojama, kad ant kalno buvo dievų "maldykla", kurią prarijo žemė (VAK). B. Kalną supylė švedai, čia buvo urvai

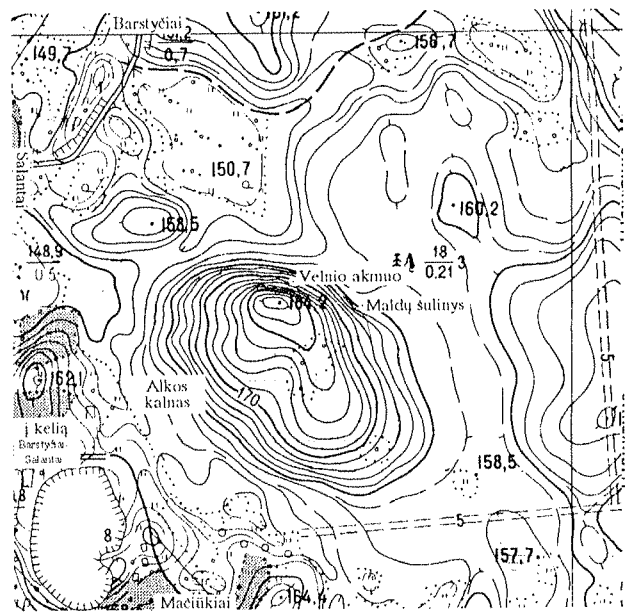
(kitų manymu-sandėliai), kur įkišus kartį skambėdavo (1994 m. LR KPI). C. Buvo sakoma, kad ant kalno giedojo gaidys (1994 m. LR KPI). D. Ant kalno girdėdavo ožį kriokiant (*"Mikytų kalne uožys kriuok"*, *"Ožys taip sukriokė, kad visa žemė sudrebėjo"* - 1994 m. LR KPI). E. Kada prancūzai buvo apsistoję Mikytuose, ten turėjo virtuvę. Virė valgyti, bet pritrūko druskos. Vienas kareivis nuėjo į Alkos kalną ir parsinešė druskos kepurėje prisipylęs (1994 m. LR KPI). Kiti pasakoja, kad kaime senai ligotai moteriai reikėdavo druskos, jai kareivis (ar sūnus) nuo kalno parnešdavo (*"daug, sako, navaliosem, kiek ten druskos yr"*). Kareivis kartą pasisiūlė moteriškai parodyti vietą, kur kalne druskos jis radęs, bet ta atsisakė, nes tuomet ji pasveiksianti ir iš čia

Pav. 231. Medsėdžių Šventorkalnis, Platelių ežero Kumelkaktė, Šeirės miško Piktežeris

turensianti išvažiuoti (LTR 4061/75; AP; padavimas apie druską siejamas ir su Velnio akmeniu kalno šlaite - Mickevičius J., 1985). F. Senovėje čia gyveno karžygys Mikita, čia ant kalno buvo ginamasi nuo priešų (VAK). G. Šabos naktį Velnias, atnešęs ant kalno, mesdavo žydą (Šliavas J., 1978). H. Kaimo bernai juokaudami pro rato stebulės skylę šaukdavo kalno pusėn: "Velniau, kur tu, atsiliepk". Velnias atsiliepdavo: "Ūūū". (Šliavas J., 1978) I. Naktį pro kalną žmonės vengdavo važiuoti, bijodami susitikti velnią. Tačiau vienas

išgėręs žmogus, iš Platelių į Kruopius važiuodamas, nutarė važiuoti pro kalną. Čia išgirdo ožio bliovimą, po to pamatė patį ožį, kuris taikėsi išokti į vežimą. Žmogus išsigandęs ėmė ožį žegnoti, tas kurį laiką dar lakstė aplink vežimą, bet neišoko. Išsiblavęs žmogus prisiekė pro kalną naktį daugiau nevažinėti (ŽNP). J. Kada ant kalno ėmė rodytis žmonėms ožys, šie, jau bijodami važiuoti pro Alkos kalną, paprašė kunigo švęstu vandeniu kalną pašventinti, tai kunigas ir į Velnio akmens duobelę to vandens pripylė.

Pav. 232. Mikytų Alkos kalnas, Velnio akmuo, Maldų šulinys

Pav. 233. Mikytų Alkos kalnas. Aut. nuotr., 1994

Nuo to laiko Velnias "atsižadėjo" akmenis ir iš viso šios vietos (ŽNP). K. Piemuo, beganydamas Alkos kalno papėdėje, prie Didžiosios Alkos pelkės sutiko mažą berniuką, kuris pažadėjo duoti pinigų ir nusivedė piemenį į salelę, kur parodė skrynią pinigų. Tačiau piemuo bijojo pasiimti (AP). Senovėje paprasti žmonės neturėjo teisės ant kalno užlipti (Šleiny A.,

1970). Prieš lietu, blogą orą nuo kalno pradeda rūkti garai. Virš kalno matydavo miglas, rūką ("Ka lytus ar migla, ar žeiama, ar speigs, ar rūkas, saulė kap jau užein, gražus oras, ka garou, vis kalns garou, pilna garo yr. Rytą nustoja garavims. Užėj tyła, užėj speig, garo yr, nepermatomai garo, taip rodos, kas dega, kas lija kuom" - LTR 4061/75). Apylinkėje žinomas keiksmas "Kaip Alkos oželis" (=kaip velnias; VV). 1971 m. archeologiniai kalno tyrinėjimai (vad. V. Urbanavičius) rezultatu nedavė. Š Alkos kalno šlaite Velnio akmuo su Velnio "pėda" ar "pasaga". R pašlaitėje - vadinama "Maldų šulinys". Iš Š-ŠR Alkos kalną supa Didžioji ir mažoji Alkos pelkės, apie 3-4 ha ploto. Apie 1 km į ŠV - Mikytų piliakalnis (Ar-971).

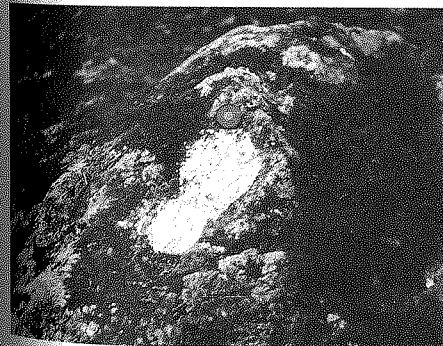
Š. 1994 m. LR KPI žv., AS 2223/4-6, 21-22; 1971 m. V. URBANAVIČIUS TYR., AS 351/

17; AP (A. KUBILIUS, 1961 05 25); LTR 4061/75; 4649/114; LŽV (V. JONAUSKIENĖ, 1935); MICKEVIČIUS J., 1985, 42-43; ŠLIAVAS J., 1978, 72; VAK 20/38; ? VK, 1973 (KIPSO KALNELIS); ŽNP MOKSL. ARCHYVAS. I. AL, 5(NR.51); ŠLEINYS A., 1970, 3.

253b. VELNIO AKMUO (*mitologinis akmuo Ar-795*) - Alkos kalno Š šlaite. Akm.- pilkas, 3,6 m ilg., apie 3 m pl., h= 4 m (Š). ŠR akmenis dalyje du įdubimai - "pėda" su kulniuku (iš viso 30 cm ilg., 7-12 cm pl., 3 cm gylis). J. Šliavo nuomone, kairės kojos (Šliavas J., 1978). J. Mickevičius rašo, kad gyventojai nemėgo Bėso pėdos, todėl piemenys, ganydami eglyne, akme-

Pav. 234. Mikytų akmuo ant Alkos kalno. Aut. nuotr., 1994

Pav. 235. Mikytų akmens "pėda". Aut. nuotr., 1994

nimis išmušė Bėso pėdą - metant akmenį į didelį akmenį, labai įdomu klausytis. Tad akmenis viršuje matyti keli lyg kumščio įspaudai (Mickevičius J., 1985). PADAV. A. Ant akmenis senovėje buvo deginamos aukos (VAK). B. Pėdą iškalė švedai, kurie gyveno ant kalno (1994 m. LR KPI). C. Manoma, kad Velnias bėgo ir įmynė akmenyje pėdą (kiti pėdą laiko "beždžionės" įminta - 1994 m. LR KPI; treči pasakoja, kad akmenis buvo minkšti ir pėdą (dvi pėdas) įmynė Laumė - LTR 4649/115). Sakoma, kad tai esanti arklio pėda ir "padkava". D. Velnias akmenį nešė ant bažnyčios, pats atsirėmė į akmenį ir paliko pėdos atspaudą (kitą kartą pasakota, kad Velnias nešė į Alkos kalno šventyklą duris iš Salantų bažnyčios, bet sugiedojo gaidžiai, jis metė duris, šoko ant akmenis ir tada paliko pėdą. - VK). Velnias ritino akmenį, nes norėjo sugriauti ant kalno stovėjusią bažnyčią. Jis užritino akmenį, sugriovė bažnyčią, ir tas akmuo pariedėjo toliau nuo kalno (VUB F213-137/16). E. Velnias, tupėdamas ant akmenis, paliko pėdą. O dabar, šventą dieną per sumą, vienam atėjus galima ant akmenis pamatyti tupintį Velnią. Reikia tik vienam eiti ir apie tai niekam nesakyti (ŽNP). F. Žmonės, bijodami važiuoti pro Alkos kalną, paprašė kunigo švėstu vandeniu kalną pašventinti, jis ir į akmenis duobelę to vandens pripylė. Nuo to laiko Velnias "atsižadėjo" akmenis (ŽNP). Kiti pasakoja, kad ant kalno buvo "šventovė", o atkalnėje gulėjo akmuo. Kartą į šventovę įsimitęs velnias, ir kai "šventikai" velnią vijo, tas bėgdamas akmenyje įmynė pėdą (VUB F213-137/17). G. Platelių saloje švedų karalienė

burtininkė po akmeniu paslėpė vieną statinaitę aukso (LTR 4649/115; kitų manymu - po akmeniu paslėpti milžinų turtai - VUB F213-137/15). H. Ant akmens sėdėdavo žynys, jis ir vaikščiodavo kalno pašlaite (Šliavas J., 1978). J. Akmuo siejamas su druskos ieškojimu ant kalno. Kareivis, pasiėmęs kastuvą, priėjo prie kalno, kai tik palipo į kalną - tuoj numirė. Buvo sakoma, kad kareivis ant akmens druską tebesvarsto (kartais ūkanotą dieną ant akmens būdavo matomas žmogus, kuris užsidėjęs ant pečių naščius su dviem kibirais, linguodavo į vieną ir į kitą pusę. - Mickevičius J., 1985). K. Iš akmens vėlyvais vakarais arba kartais naktį iššokdavo ugnis (Mickevičius J., 1985). L. Kartą Mikytų bernas, grįždamas iš Eglyno, ant akmens pamatė pypkę berūkantį senį. Prisiartinęs bernas užkalbino senį, bet tas išnyko, jo vietoje liko tik šuns mėšlas (Mickevičius J., 1985). *“Pėda žmones ilgus laikus bauginusi”* (Kubilius A., 1961). 1971 m. tiriant akmens aplinką (vad. V. Urbanavičius), kultūrinio sluoksnio neaptikta. Po šiuo akmeniu buvo įsikūręs urve ir kelerius metus gyveno atsiskyrėlis beprotis.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/22-23; 1971 m. V. Urbanavičius tyr., AS 351/15-17; LTR 3950/227 (KAI AKMENYS BUVO MINKŠTI, BĖGĖS VELNIAS PRO ŠALĮ IR UŽLIPEŠ ANT AKMENS); 4061/75; 4059/8; 4649/115 (DVI PIEDOS AKMENY LAUMĖS); 4925/155 (MYKYTŲ MEDĖJE [...] STOVI AKMUO SU GYVULIO PĖDA); MICKEVIČIUS J., 1985, 55-56; ŠLIAVAS J., 1978, 72; VAK 20/38; VK, 1985; VUB F213-137: 15,16,17; ŽNP MOKSL. ARCHYVAS. L. KUBILIUS A., 1961; PA, 76 (NR.163; AKMUO SU LAUMĖS PĖDA); VAITKEVIČIUS V., 1992, 3.

Pav. 236. Mikytų Alkos kalno "Maldų šulinys". Aut. nuotr., 1992

253c. MALDŲ ŠULINYS, APIEROS, AUKŲ ŠULINYS - Alkos kalno R pusėje, pašlaitėje, nedidelė, maždaug 2 m skr., iki 50 cm gylio piltuvėlio formos duobė, išdėta akmenėliais (J. Šliavas nurodo pailgą, apie 4 m ilg., 3,5 m pl. plotą, išgrįstą akmenimis, jame - apie 1 m skr. išgrįstą labai lėkštą duobę. - Šliavas J., 1978). PADAV. A. Tais laikais, kada dar nežinota apie bažnyčias, Dievą ("tikrąjį"), čia buvo aukojamos visokios aukos, gyvuliai. Sakoma, kad senovėje žmonės išsikase šią duobę ir čia mesdavo aukas - avis, aukso. Tam, kad paskui tų aukų niekas nepaimtų, žmonės duobę užmetė akmenimis (1994 m. LR KPI). *“Anksčiau, kai lietuviai buvo stabmeldžiai, ant to kalno buvo šuliniai. Į tuos šulinius žmonės mesdavo brangenybes”* (VUB F213-137/17). *“Žmonės pasakoja, kad į tą šulinį mesdavo seniau įvairias brangenybes”* (LŽV). B. Senovėje čia buvo šulinys, kuriame apiplautus mirusiųjų nešdavo į Alkos kalną deginti (Šliavas J., 1978). Sakoma, šioje daubelėje - "šulinyje" buvo druskos (V.V.). 1971 m. archeologiniai vietos tyrimai rezultatų nedavė.

Š. 1994 m. LR KPI zv., AS 2223/22-23; 1971 m. V. Urbanavičius tyr., AS 351/17-18; LŽV (V. JONASKIENĖ, 1935); ŠLIAVAS J., 1978, 72; VUB F213-137/17. L. AL, 5(NR.51); ALSEIKAITĖ-GIMBUTIENĖ M., 1943, 69; LAM, 185 (MIKYTAI); MLTE, 1/47; VAITKEVIČIUS V., 1992, 3.

NARUČIAI (ŽLIBINŲ SENIŪNIJA)

254. KIPŠADAUBIS - apie 500 m nuo Lieplaukės-Plungės kelio, pieva - 7 ha ploto. PADAV. Čia vaikščioja žiburiukai.

Š. LŽV (E. EREMIENĖ, 1935).

NAUSODIS (NAUSODŽIO SENIŪNIJA)

255. PILIAKALNIS (*Ar-786*). PADAV. Čia buvo paslėpta aukso skrynia, auksinės žvakidės, senovės lietuvių kunigo karstas (Sakalas J., 1940; Ravickienė E., 1992). *“Viršuje labai gausu didelių ir mažų akmenų. Vieni - avino galvos, kiti - visai dideli. Mažesnieji jau surinkti ir sukrauti krūvon. Nežinau, kuriam tikslui didieji akmenys buvo sudėti eilėje ties šiaurės rytų ir pietų piliakalnio pakraščiais. Dauguma akmenų visai įkasti žemėje, matosi tik viršūnės”* (Kumšlytis L., 1934). L. Klimka mano, kad akmenys šiame kalnelyje siejosi su paleoastronominiais stebėjimais (Klimka L., 1984). Ūkininkas Astreikis,

kasinėdamas piliakalnį, rado metalinį šalną ir sidabrinę plokštelę.

Š. VAK 35/344. L. KLIMKA L., 1984; KUMŠLYTIS L., 1933; RAVICKIENĖ E., 1992, 49-51; SAKALAS J., 1940, 5.

NORGALVIAI (RIETAVO SENIŪNIJA)

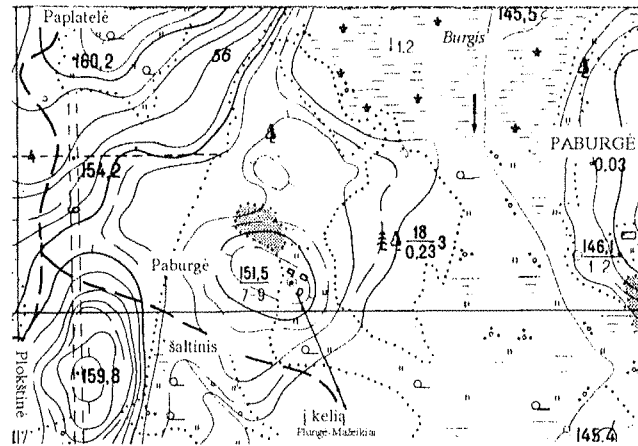
256. ŠVENTUPIS - Jūros upės kairysis intakas. Išteka į PV nuo Alko kaimo, pro Norgalvius (iš P) įteka į Jūrą, apie 5-6 km ilg.

L. RIETAVO APYLINKĖS, 1992, 434 (ŠVENTUPALIS (:UPIS)); VARDYNAS, 170 (ALKO K., ŠVENTUPALIS).

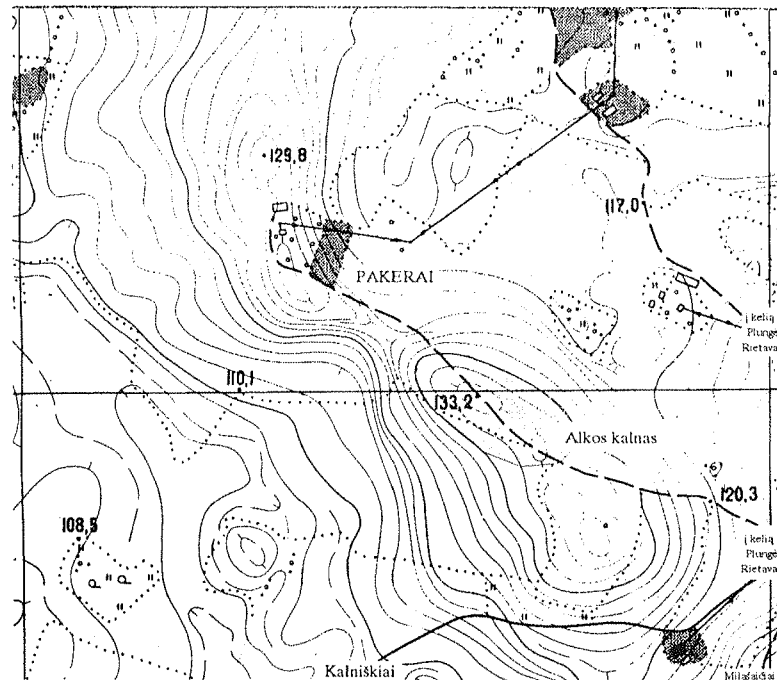
PABURGĖ (PAUKŠTAKIŲ SENIŪNIJA)

257. KAZIMIERO ŠALTINIS - apie 700 m į ŠV nuo kaimo, apie 500 m į PV nuo bevardžio upelio, jungiančio Burgio ir Burgalio ežerus, prie Plokštinės miško kv.Nr.65 R pakraščio, į PV nuo miško kelio iš Paburgės į Plokštinės poilsiavietę, visada drėgnoje lomoje. Buvo sakoma, kad šio šaltinio vandeniu sveika praustis, plauti akis (*“sveks vondou”*). Arčiausiai gyvenusio žmogaus vardas buvo Kazimieras, iš čia kilo pavadinimas Kazimiero šaltinis.

Š. A.KUPRELYTĖS INFORM. 1995 M.; V.V.

Pav. 237. Paburgės Kazimiero šaltinis

Pav. 238. Pakerais Alkos, Alkės kalnas

PAEŽERĖS RŪDAIČIAI (ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJA)

258. AKMUO buvo kelio Gintališkė-Alsėdžiai P pusėje, į Š nuo P. Urbono sodybos. Sunaikintas. PAVAV. Žmogus susapnavo, kad po akmeniu paslėpta aukso.

Š. V.V.

PAKERAI (BABRUNGO SENIŪNIJA)

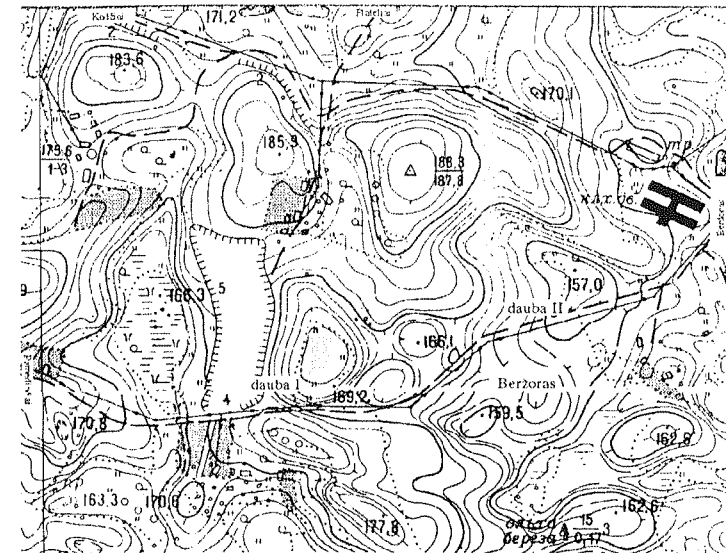
259. ALKOS, ALKŠĖS KALNAS (*alkakalnis IP-3043*) - į P nuo Pakerais, į V nuo Milašaičių, apie 700 m į V nuo kelio Plungė-Rietavas, apie 230 m į Š nuo kelio į Kalniškius, atsišakojančio iš kelio Plungė-Rietavas, apie 280 m į ŠV nuo Didžiosios Sruojos dešiniojo kranto. Kalnas - apie 420 m ilg. (ŠV-

PR), 120-160 m pl., aukštesnė ŠV dalimi (133,2 m virš j.l.), vidutinio statumo, apie 12-15 m aukščio šlaitais. Kalnas dominuoja apylinkėse. Į Š nuo Alkos, Alkšės kalno - Žaltakalnis. Alkšės vardu vadinamas dar apie 50 ha ploto miškas apie 600 m į PR nuo kalno.

Š. LŽV (M. BUTĖNAITĖ, 1935); L. ŠIDIŠKIS T., 1995, 5.

PAMEDINČIAI (PLATELIŲ SENIŪNIJA)

260a. DAUBA I - 500 m į PV nuo Beržoro fermų pastatų, 280 m į P nuo lauko kelio Beržoras-Kadžiai, iš V ribojama karjero, iš P - lauko kelio Beržoras-Pamedinčiai. Dauba šiek tiek pailga ŠR-PV kryptimi, apie 70 m ilg., 60 m pl. (dugne), apie 8-10 m gylio. ŠV, Š, ŠR šlaitai nuolaidūs, PR -

Pav. 239. Pamedinčių daubos